

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

Analýza trendů kriminality v roce 2011

Alena Marešová

Eva Biedermanová

Martin Cejp

Jakub Holas

Milada Martinková

Jan Tomášek

Praha 2012

Autoři:

PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

Mgr. Eva Biedermanová

PhDr. Martin Cejp, CSc.

Mgr. Jakub Holas

PhDr. Milada Martinková, CSc.

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Recenzenti:

PhDr. Miroslav Scheinost

Mgr. Vladan Slavětínský

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen jen pro studijní účely

ISBN 798-80-7338-127-1

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012

www.kriminologie.cz

Obsah

Úvod	4
PhDr. Alena Marešová, Ph.D.	
Trendy kriminality v ČR v roce 2011	6
PhDr. Alena Marešová, Ph.D.	
Vývojové tendence českého vězeňství v roce 2011	26
Mgr. Eva Biedermanová	
Výsledky omnibusového šetření k porušení autorských práv	38
Mgr. Jakub Holas	
Trendy v kvantitativních ukazatelích o organizovaném zločinu na území České republiky od roku 1993 do roku 2011	51
PhDr. Martin Cejp, CSc.	
K údajům, které poskytla policejní statistika za rok 2011 o obětech kriminality v ČR	66
PhDr. Milada Martinková, CSc.	
Přílohy 1 – 7 Statistika k obětem trestné činnosti v roce 2011	78
Punitivita českých občanů v proměnách času	85
PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.	
Výsledky omnibusového šetření k problematice vězeňství	99
PhDr. Alena Marešová, Ph.D.	
Resumé	111
Abstract	115
PhDr. Alena Marešová, Ph.D.	
Přílohy 1 - 8	119
Příloha č. 1 Celková kriminalita v ČR od r. 1973	
Příloha č. 2 Trestná činnost v ČR v roce 2011 podle územního členění	
Příloha č. 3 Trestná činnost v Praze podle jednotlivých obvodních ředitelství Policie ČR v roce 2011	
Příloha č. 4 Kriminalita od roku 1987 z pohledu policejní statistiky a statistik státních zastupitelství a soudů	
Příloha č. 5 Přehled o počtu vražd na území ČR od roku 1974	
Příloha č. 6 Přehled o počtu policií evidovaných loupeží od roku 1973	
Příloha č. 7 Vývoj stavu obviněných a odsouzených v ČR v letech 1998-2011	
Příloha č. 8 Indexy zastoupení vězňů ve vybraných zemích (poměr počtu vězných osob v té které zemi k počtu obyvatel tamtéž)	

Úvod

Publikace „Analýza trendů kriminality v roce 2011“ je jednadvacátým pokračováním každoroční publikace IKSP věnované kriminalitě v České republice¹. Za uplynulé dvacetileté období došlo v těchto publikacích k četným výrazným změnám – jak v jejich obsahu, tak i ve skladbě autorů sborníku.

První publikace byla věnována kriminalitě v ČR v době, kdy kriminalita, po skokovém nárůstu v letech 1990, 1991, dosáhla výše téměř 350 tis. ročně evidovaných trestných činů. Další publikace pak mapovaly následné trendy: 1) vzestupný až do roku 1999, který se zapsal jako rok s nejvyšším počtem v ČR evidovaných trestných činů (cca 427 tis.) a stíhaných a vyšetřovaných známých pachatelů a 2) sestupný až do minulého roku 2011, kdy bylo evidováno cca 317 tis. trestných činů.

Na počátku několik publikací zpracovávala jen současná vedoucí autorského týmu – A. Marešová, a to jako monografie. Od roku 1996 již publikace o kriminalitě v ČR mají podobu sborníku s kolektivem autorů – zpočátku tří až do současných pěti - šesti. Trvalým spoluautorem, kromě vedoucí týmu, je od roku 1996 M. Martinková, zabývající se problematikou obětí trestných činů.

Každoročním zpracováním příspěvků do sborníku, analyzujícího a komentujícího evidovanou kriminalitu a s ní spojené jevy, se autoři (zpravidla pracovníci IKSP) snaží soustředit všechny základní dostupné informace o stavu kriminality celkem, a v určitých cyklech i informace o stavu a vývoji v jednotlivých specifických oblastech kriminality nebo jevech s kriminalitou souvisejících. Část statí tak byla a je věnována organizovanému zločinu, ekonomické kriminalitě, drogové kriminalitě, obětem trestných činů, výsledkům omnibusových šetření a výzkumů provedených IKSP atd. V úvodním příspěvku sborníku komentuje vždy vedoucí autorského kolektivu A. Marešová základní ukazatele o kriminalitě v roce předchozím a jejich změny v posledním desetiletí, dále uvádí informace o pachatelích, v členění podle pohlaví, věku, recidivy. Obecně jsou zde popsány počty evidovaných obětí a některé údaje o sebevraždách. Na úvodní příspěvek navazují v závěru sborníku publikované přílohy -

¹ Publikace A. Marešové: Kriminalita v roce 1991a kriminalita v roce 1992 měly podtext Kriminální statistika ČSFR s komentáři – tj. zabývaly se kriminalitou na území Československé republiky.

tabulky, které současně doplňují v příspěvku uvedené grafy o další statistická data, v některých případech již od doby jejich počítačového zpracování- tj. od roku 1973-74.

Tradičními příspěvky posledních let jsou pak statě věnované organizovanému zločinu a obětem trestné činnosti. Další příspěvky jsou každý rok věnovány jiné problematice s kriminalitou související a jsou zpracovávány odlišnými autory – pracovníky IKSP, ale i externisty.

Konkrétně v letošní analýze trendů se M. Cejp opět zabývá problematikou organizovaného zločinu a příspěvek M. Martinkové je též tradičně věnován problematice obětí trestné činnosti a je zpracován z každoročně IKSP vyžadovaných nestandardních statistických sestav Policie ČR. Jeho součástí jsou obsáhlé přílohy zachycující data o policií evidovaných obětech v roce 2011. Novými v rámci publikace o kriminalitě jsou příspěvky věnované výsledkům šetření vývojových tendencí českého vězeňství (E. Biedermanové), výsledky omnibusového šetření k porušování autorských práv (J. Holase), výsledky omnibusového šetření znalostí o vězeňské populaci v ČR (A. Marešové) a o punitivitě českých občanů v proměnách času (J. Tomáška).

Při zpracování všech ve studii obsažených statí byly maximálně využívány statistické údaje získané z Policejního prezidia ČR. Tyto základní údaje jsou doplněny o statistické údaje z resortu Ministerstva spravedlnosti ČR, o informace a údaje ze zpráv Nejvyššího státního zastupitelství, z ročenek Vězeňské služby, z výzkumů IKSP a z některých dalších resortních i mimoresortních materiálů hodnotících stav a vývoj kriminality a stav a vývoj počtu stíhaných, obžalovaných, odsouzených a vězněných osob.

Vzhledem k množství navzájem nesouvisejících grafů, tabulek a příloh jsou tyto u každého příspěvku číslovány zvlášť.

Marešová

Trendy kriminality v ČR v roce 2011

(především z pohledu statistik Policie ČR)

PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

Pohled na křivky grafu 1 potvrzují obecně známou informaci, že kriminalita v ČR v posledním desetiletí mírně klesá, příp. stagnuje. To platí o policií evidovaných trestných činech a totéž platí i o kriminalitě tzv. objasněné, tj. o evidovaných trestných činech, u kterých byl pachatel znám, či Policií ČR zjištěn.

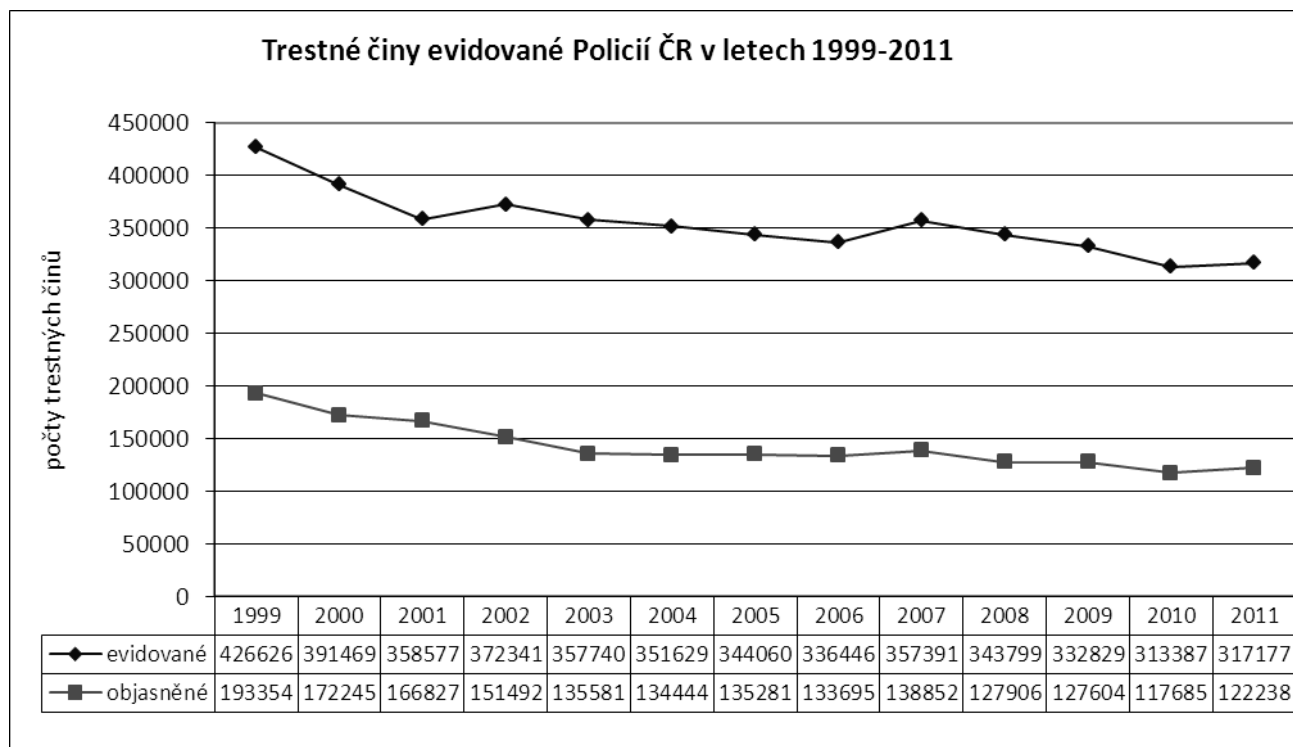
Pokles kriminality započatý na přelomu století byl zprvu (od roku 1999 do roku 2001) radikální - o téměř 70 tis. trestných činů - později pozvolný. Až do současné doby byl přerušen jen 3x: v letech 2002, 2007 a 2011. Pouze v roce 2007 se jednalo o výraznější změnu v trendu (způsobil ji vysoký počet trestných činů - na krátkou dobu kriminalizovaného - řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění).

Zvýšení počtu evidovaných trestných činů v roce minulém (2011) bylo ovlivněno především zvýšením počtu trestných činů násilné povahy, činů zahrnovaných do drogové kriminality a nárůstem počtu trestného činu znásilnění.

Násilná kriminalita vzrostla, ve srovnání s rokem předchozím, o cca 1 300 trestných činů – komentář je uveden dále v textu. Drogová kriminalita s prognózou dalšího nárůstu se zvýšila ve statistikách policie o více než 600 trestných činů. Státní zástupci (Zpráva, s. 20)² k tomu uvádějí, že v roce 2011 **u drogové kriminality byly zjištěny nejvyšší hodnoty v počtu stíhaných a obžalovaných osob za tuto trestnou činnost, a to od roku 1990.** Počet evidovaných znásilnění se zvýšil o více než 200 trestných činů. Státní zástupci již od roku 2010 konstatují **souvislost trestného činu znásilnění se změnou skutkové podstaty uvedeného trestného činu v trestním zákoníku, oproti trestnímu zákonu z roku 1961, která přinesla možnost posuzovat jednání dříve kvalifikované jako trestný čin vydírání jako trestný čin znásilnění** (Zpráva s. 17).

² Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2011

Graf 1

V grafu 1 je třeba upozornit na křivku objasněné kriminality. V roce představovala míra objasněnosti 38,5 % z celkové evidované kriminality, přičemž její výši nejvíce ovlivnila, stejně jako v letech předchozích, nízká objasněnost majetkové kriminality, která je nízká dlouhodobě a nepřesahuje 20 % (u krádeží prostých je ještě nižší).

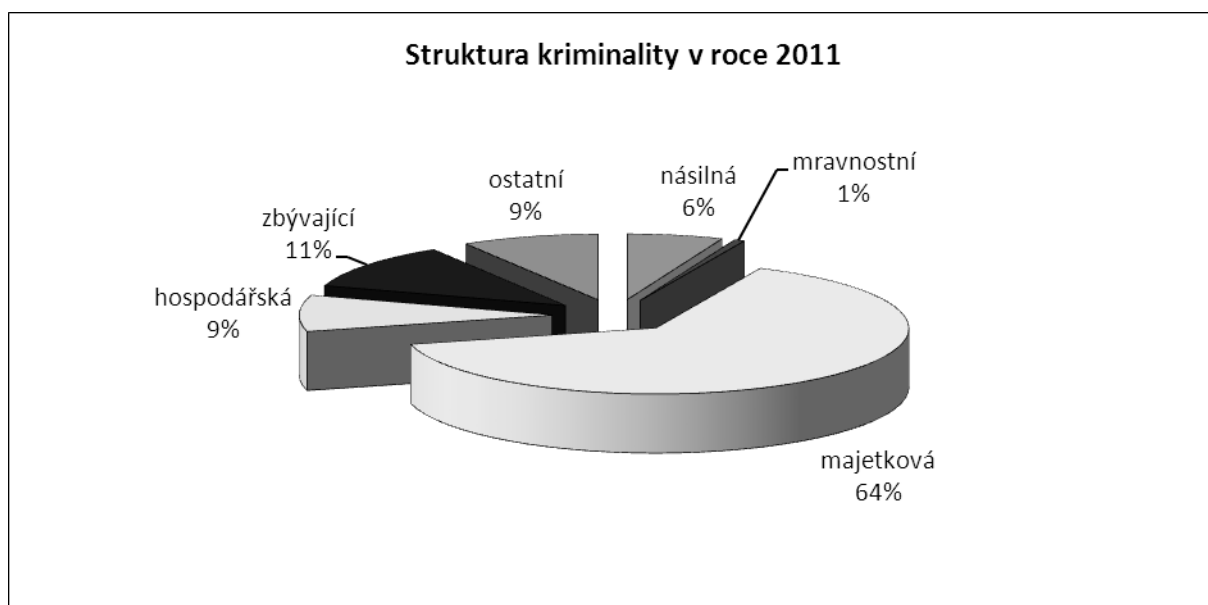
Struktura kriminality v roce 2011, znázorněná grafem 2, je v podstatě totožná se strukturou kriminality v roce 2010. Jen jedno procento z podílu majetkové kriminality se přesunulo do kriminality ostatní³. Zjednodušeně řečeno, ubylo krádeží věcí z automobilu (nebo jejich ohlašování policii) a více byly stíhány případy výtržnictví, sprejerství a drogové delikty. Také se zvýšily počty trestných činů zanedbání povinné výživy (možná následek již končícího baby-boomu), ale toto jednání policie zahrnuje již do tzv. zbývající kriminality.

Dle zprávy o činnosti státního zastupitelství (s. 27) je trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 tr.zák.) jedním z nejčastěji se vyskytujících (byť nikoli typově nejzávažnějším) trestným činem. V roce 2011 byl zaznamenán další nárůst počtu stíhaných i obžalovaných osob – celkem o 798 stíhaných a 843 obžalovaných. „Celkově (k těmto údajům nutno připočítat i osoby, proti nimž bylo vedeno zkrácené přípravné řízení, protože tyto údaje statistika nezohledňuje) bylo vedeno trestní řízení pro uvedený trestný čin proti 13 573 osobám, z toho jich bylo 12 932 postaveno před soud. Jen tento trestný čin se podílí ze 13 % na veškeré trestné činnosti (v poměru k počtu všech osob stíhaných i vyřízených ve zkráceném trestním

³ Do ostatní kriminality Policie ČR zahrnuje zejména maření výkonu úředního rozhodnutí, drogové delikty, sprejerství, výtržnictví.

řízení) a ze 14 % na počtu osob postavených v roce 2011 před soud (ať už na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání), což ovlivňuje i počet odsouzených umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody (přes poměrně nízký podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody, lze u této kategorie pachatelů předpokládat vyšší podíl odsouzených, u nichž byl původní trest přeměněn v nepodmíněný trest odnětí svobody)“. Přesto, že na tuto skutečnost je stále upozorňováno, situace se i nadále zhoršuje. Nárůst této trestné činnosti lze přičíst na vrub i nově formulované skutkové podstatě tohoto trestného činu v trestním zákoníku, k jejímuž naplnění postačuje neplnění vyživovací povinnosti nejméně už po dobu delší 4 měsíců (předcházející úprava předpokládala neplnění po dobu 6 měsíců).

Graf 2

Ve struktuře kriminality se také nemění vysoké zastoupení právě kriminality označované policií jako “ostatní a zbývající” – stále tvoří pětinu z celého objemu evidované kriminality. Podrobně o této části kriminality pojednávala minulá publikace IKSP věnovaná kriminalitě v roce 2010.

Ke změnám, byť nikoliv výrazným, došlo v počtu přestupků evidovaných Policií ČR v roce 2011 ve srovnání s rokem 2010. Ty však do evidované trestné činnosti zpracovávané do základních statistických sestav nejsou zahrnovány. **V roce 2010 řešila policie celkem 1 357 617 přestupků v roce 2011 již 1 636 438 přestupků.** Zvýšil se především počet přestupků na úseku bezpečnosti a plynulosti silničního provozu a přestupků spáchaných řidiči motorových vozidel.

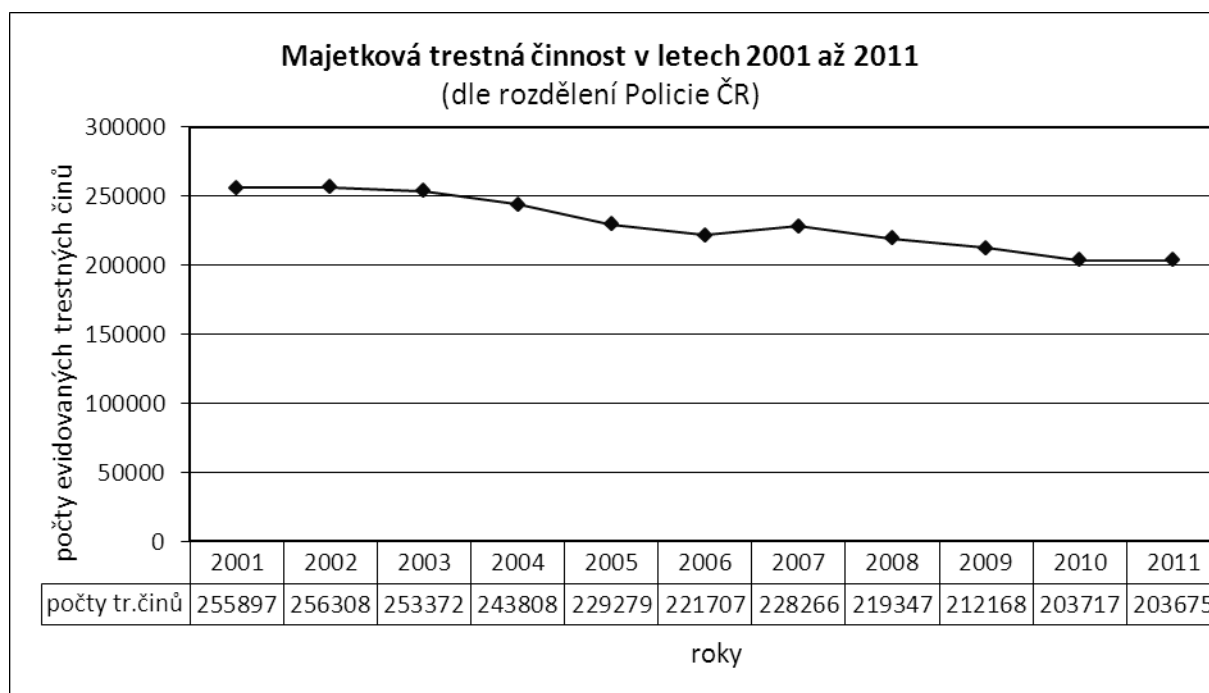
Majetková kriminalita zůstává hlavní složkou kriminality celkové a zpravidla určuje trendy vývoje kriminality v ČR. Avšak v roce 2007 a i v roce 2011, v porovnání s rokem

předcházejícím, nebyla majetková kriminalita tím určujícím prvkem vedoucím ke změně trendu. V roce 2007 to bylo již zmíněné řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a v roce 2011 pak násilná kriminalita – konkrétně zvýšení počtu trestných činů úmyslného ublížení na zdraví, nebezpečného vyhrožování a porušování domovní svobody. Počet trestných činů majetkové kriminality v obou letech činil stejných necelých 204 tis. skutků.

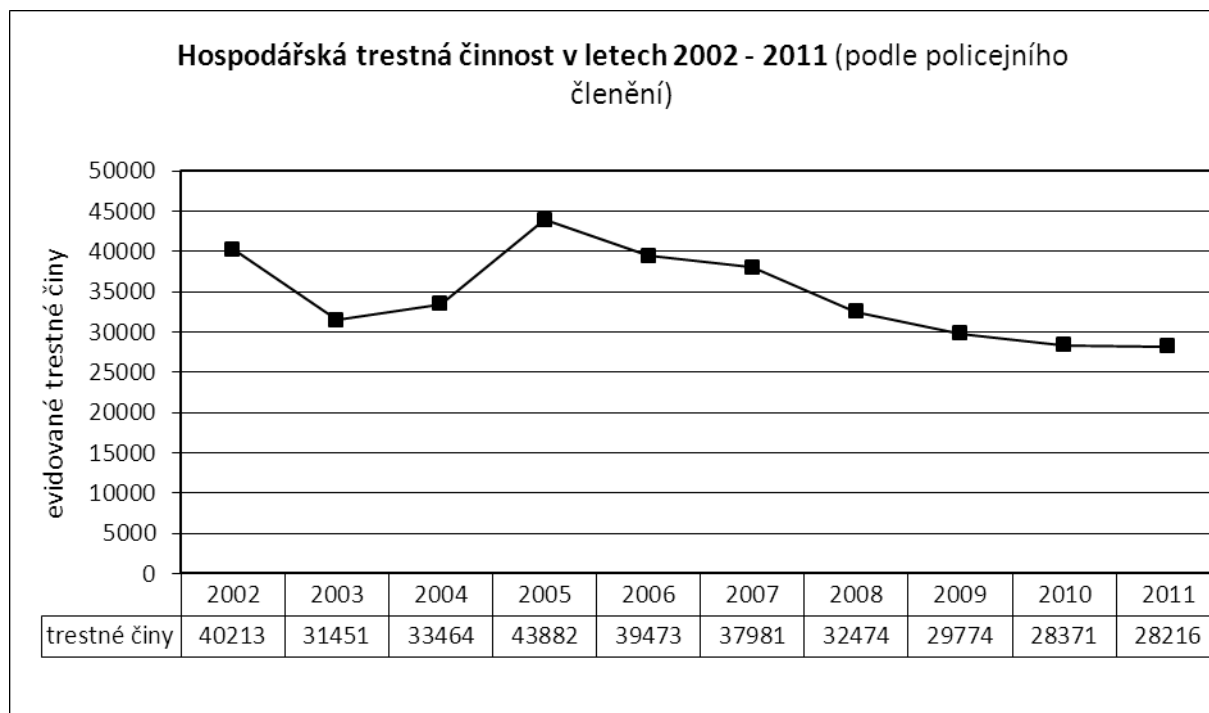
Z popsaného je tak zřejmé, že pouhá analýza struktury kriminality poskytuje příliš obecné informace a nevypovídá o skutečných změnách ve skladbě trestných činů.

Jak uvádí Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku (s. 26), **zásadním problémem a trendem posledních let u majetkové kriminality je legalizace motorových vozidel odcizených v různých státech EU na území ČR.** Jednou ze základních příčin je, dle policie, špatná legislativa. Dalším negativním důsledkem tohoto problému je skutečnost, že do ČR se v souvislosti s touto trestnou činností stahují kriminální osoby – cizinci, kteří zde s domácími pachateli vytvářejí organizované zločinecké skupiny.

Graf 3

Graf 4

Zcela totožné trendy jako u majetkové kriminality, se projevují u **hospodářské kriminality** – počty policíí evidovaných trestných činů u obou skupin jsou obdobné, jako byly v roce 2010 (srov. grafy 3 a 4).

Avšak státní zástupci⁴ odborů závažné hospodářské finanční kriminality zjistili následující nové jevy u vybraných majetkových a hospodářských trestných činů: 1) v oblasti daňové kriminality bylo zjištěno obchodování s emisními povolenkami, a to jak českými, tak i zahraničními obchodními společnostmi – to konstatuje i Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku (s. 29), a v lednu 2011 došlo i k hackerskému útoku na český registr emisních povolenek; 2) byla zjištěna protiprávní jednání s cílem dosáhnout neoprávněného vyplacení peněžní podpory v nezaměstnanosti za pomoci fiktivně navozené podmínky tzv. nekolidujícího zaměstnání a podvodné jednání s cílem neoprávněného získání státního příspěvku na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Oproti předchozím obdobím pak, dle státních zástupců, výrazně vzrostl počet osob stíhaných za trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže a porušení chráněných průmyslových práv. Nárůst byl zaznamenán u korupčních trestných činů (při nadále celkových nízkých absolutních hodnotách), konkrétně u trestného činu přijetí úplatku, podplácení – většina případů byla i medializována. O míře korupce a její latenci však Zpráva státních zástupců nečiní závěry se zdůvodněním, že by byly

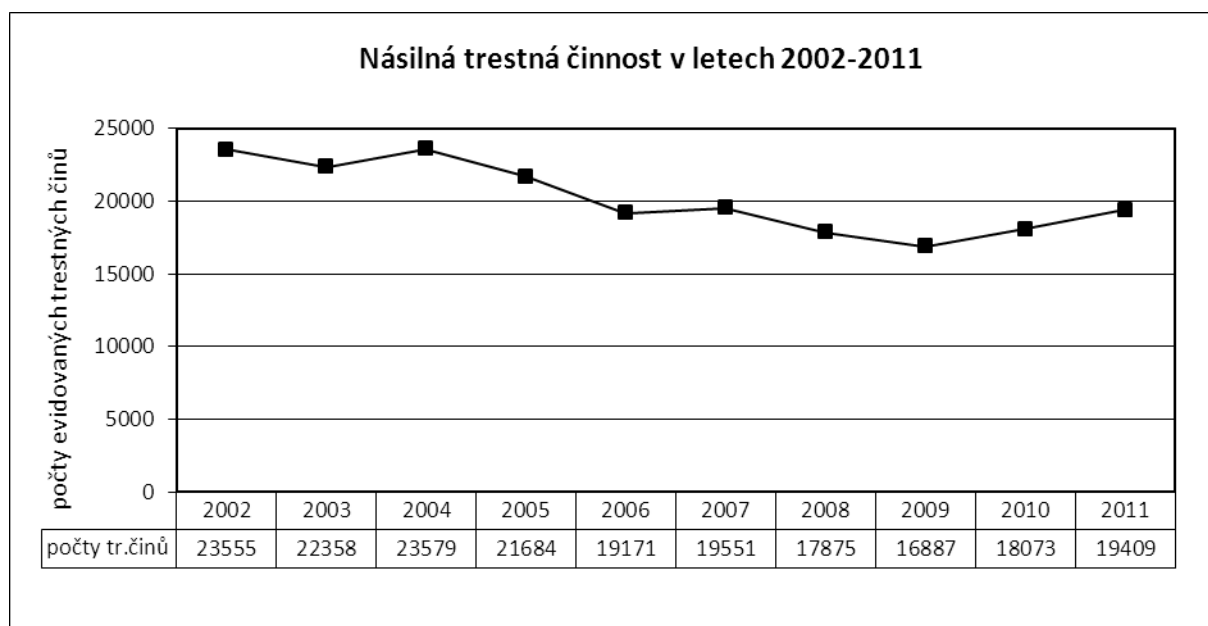
⁴ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2011, s. 11,12

spekulativní. Zdůrazňuje však podíl trestného činu podvodu na majetkové kriminalitě v roce 2011 – pro trestný čin podvodu (§ 209 tr. zák.) bylo v minulém roce „stíháno (a řešeno ve zkráceném přípravném řízení) celkem 5 116 osob“.

Dle analýz policie **nejčtetnějším hospodářským trestným činem v roce 2011 bylo neoprávněné držení platebního prostředku (§ 234 tr. zák.)** a představoval cca třetinu evidované hospodářské trestné činnosti celkem (konkrétně to bylo 8 269 trestných činů). Problémem je, že justiční statistika tento trestný čin řadí do hospodářské kriminality (hlavy VI. zákona č. 40/2009 Sb.) až od roku 2010 – do té doby byl řazen do majetkové kriminality jako § 249b, hlavy IX. zák. č. 140/1961 Sb. – takže od roku 2010 při srovnání vývojových trendů u majetkové a hospodářské trestné činnosti v kriminální statistice Policie ČR a MSp ČR nutno tento nezanedbatelný fakt zohlednit. Také při sledování a vyhodnocování vývojových trendů u úvěrových podvodů a pojistných podvodů nelze zapomínat, že Policie ČR je řadí mezi hospodářské trestné činy, ale trestní justice tyto podvody i v novém trestním zákoníku ponechala v hlavě zahrnující trestné činy proti majetku.

V komentáři k daňové kriminalitě Policie ČR zdůrazňuje typickou vysokou latenci u ní, kterou odhaduje na 30 až 50 %. Osobně se domnívám, že je podstatně vyšší než uvedený odhad.

Graf 5

Zdá se, že přitvrzení v novém trestním zákoníku ve vztahu k násilným trestným činům se odrazilo v mírném nárůstu počtu násilných trestných činů evidovaných policií od roku 2010. Přesto, že v roce 2011 pokračoval pokles počtu evidovaných loupeží a počet vražd setrval na nejnižším počtu posledních desetiletí, výrazné zvýšení počtu úmyslných ublížení na zdraví (o cca 500 oproti roku 2010), nebezpečného vyhrožování a porušování domovní svobody (o dalších téměř 700 skutků), opět přiblížilo vývojovou křivku kriminality v roce 2011 hranici 20 tis. trestných činů – zhruba na úroveň roku 2007. A to u části násilné kriminality, konkrétně vydírání, je známo, že tam, kde se jedná o vydírání typu racketeeringu, prováděného v rámci uzavřených komunit cizinců, nebo projevy vydírání mezi českými „podnikateli“, podnikajícími na hranici nebo i pod hranicí zákona (v lihovinách, pohonných hmotách, autoopravnách, stavebním průmyslu, realitách, ale i např. fotbalu), je velmi vysoká latence. Takže skutečný počet vydírání je podstatně vyšší než počet podchycený kriminální statistikou. V případě úmyslných ublížení na zdraví⁵ pak je na pováženou, že značná část násilných deliktů je stále vyvolávána podnapilostí, či se jedná o vyústění dlouhodobých konfliktů v rodině a stále častěji se jedná o útoky vyvolané malichernými příčinami a provedené ve veřejných prostorech, takže se nelze divit strachu náhodných svědků v takových případech zasahovat.

Dle zprávy o bezpečnostní situaci byl loni zjištěn zvýšený počet násilných útoků na seniory, a to především ze strany mladistvých pachatelů – často příbuzných obětí - motivovaných nákupem drog a krytím dluhů.

Z krajů byl násilnou kriminalitou v roce 2011 nevíce zatížen Moravskoslezský kraj, po přepočtu na počet obyvatel pak Liberecký kraj. Nejméně již tradičně Vysočina. Odpovídá to poznatkům z grafu 6, který znázorňuje **vývoj kriminality v jednotlivých územních celcích** za poslední desetiletí. Moravskoslezský kraj je jediný kraj, kde v roce 2011 se výrazněji zvýšila kriminalita – násilná kriminalita. Je zde i nejvíce osob stíhaných za loupež, ale i vraždy. Dle státních zástupců u současných loupeží je charakteristická brutalita, bezohlednost vůči obětem a lhostejnost k času a místu spáchání činu – loupeže jsou často páčány ve dne a na místech s výskytem dalších lidí apod. Častou jsou loupeže páčány skupinami pachatelů, což by i u těch neobjasněných skutků potvrzovalo, že mezi pachateli převládají velmi mladí muži.

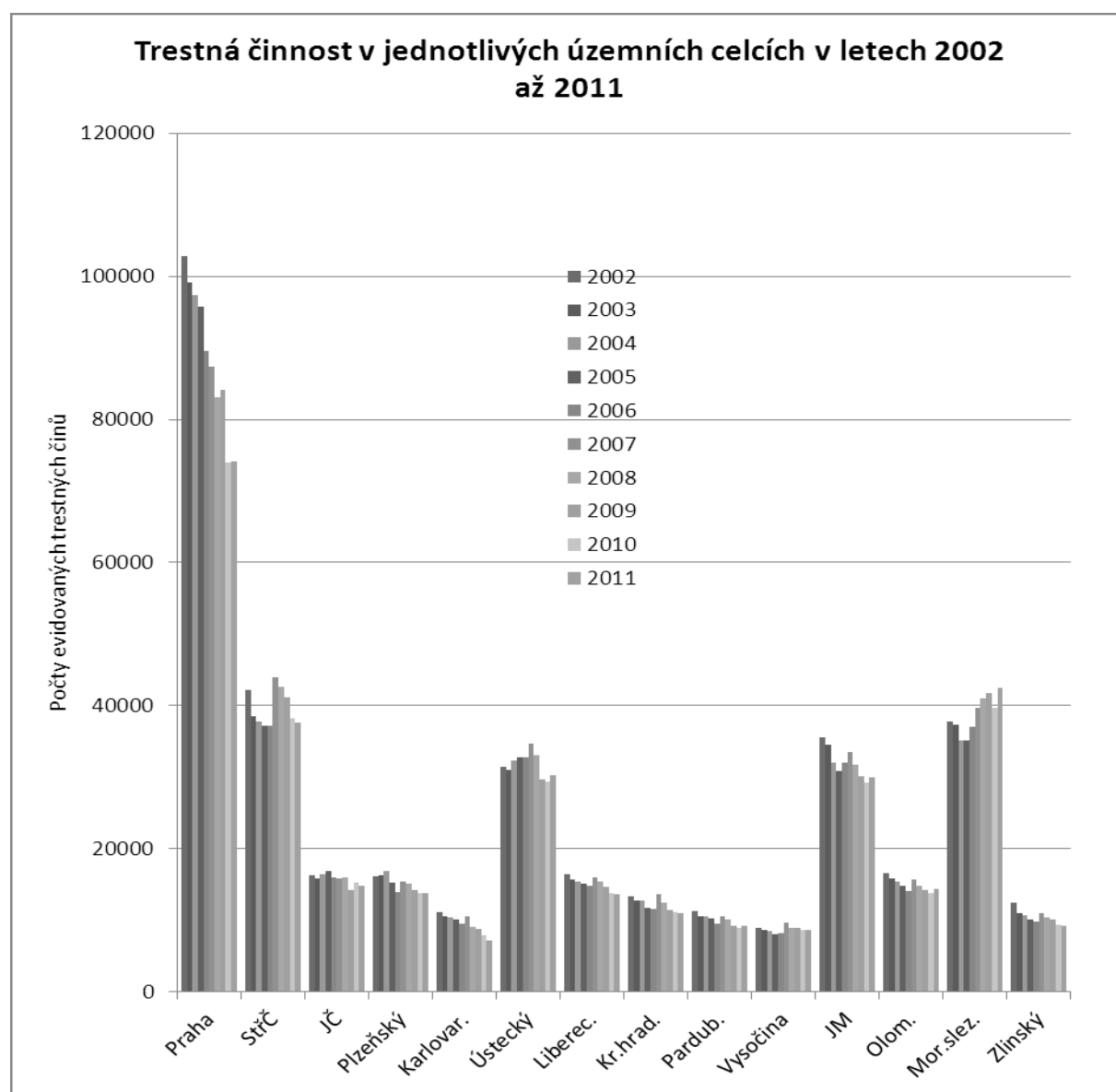
Vysoký mrakodrap Prahy na grafu 6 je především výsledkem vysokého podílu Prahy na majetkové a hospodářské kriminalitě, avšak i v ostatních druzích kriminality se región Praha

⁵ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2011, s. 17

drží na předních místech – v počtu vražd, loupeží. V roce 2011 se podílí cca 23 % na celkové v tom roce evidované kriminalitě. Dva druhé nejvyšší sloupce v grafu patří Moravskoslezskému kraji (v roce 2011 – cca s 13 % podílem) a Středočeskému kraji (s 12 %). Za nimi jen mírně zaostávají Ústecký a Jihomoravský kraj. Praha se vyznačuje i nejnižší mírou objasněností evidovaných trestných činů – v roce 2011 - 21 %. Na druhém místě se umístil Jihomoravský kraj, ale již s 36 % mírou objasněnosti.

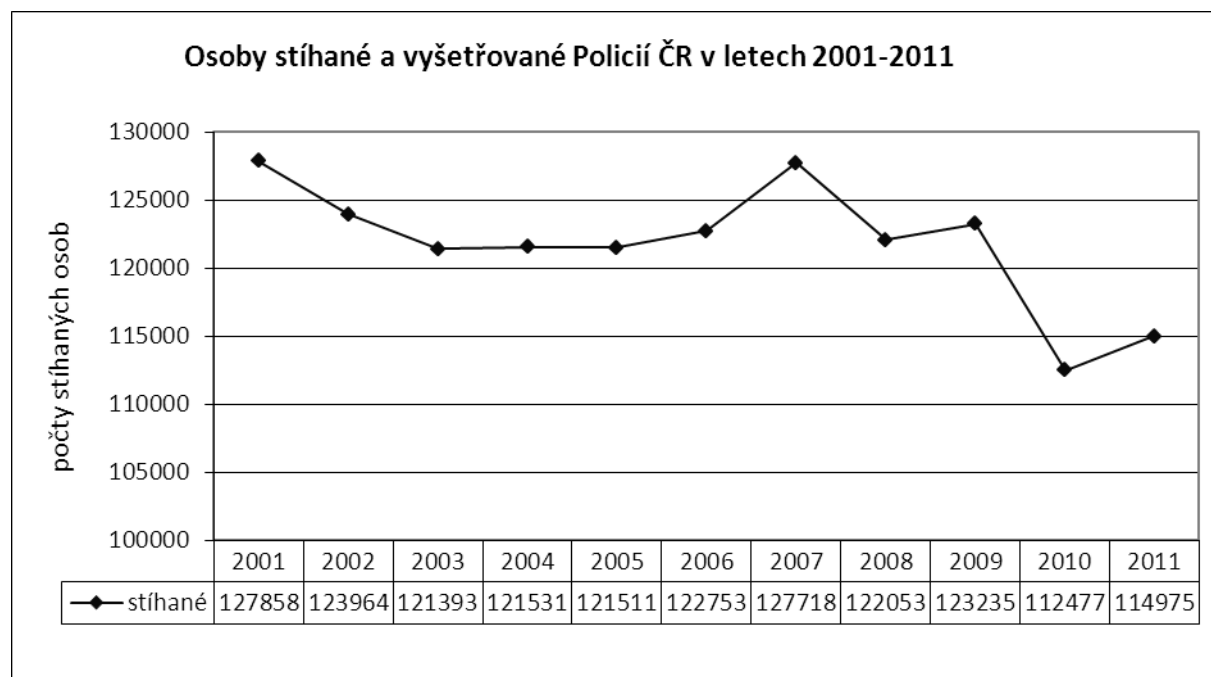
Zpráva policie za rok 2011 uvádí i deset kriminalitou nejzatíženějších okresů. Jsou to (po Praze): Ostrava, Chomutov, Brno, Ústí nad Labem, Teplice, Česká Lípa, Kolín, Karviná, Most a Děčín.

Graf 6

S větším měřítkem by výkyv na konci křivky grafu 7 nebyl zase až tak výrazný (rozdíl mezi nejvyšším bodem a nejnižším činí cca 15 tisíc osob), ale takto je lépe vidět, že od roku 2007 dochází k výraznější změně v počtu policií stíhaných známých pachatelů. Navýšení v roce 2007 bylo způsobeno především již několikrát zmiňovanou kriminalizací řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a následným zvýšením počtu evidovaných trestných činů celkem, počtu objasněných trestných činů, počtu stíhaných osob, přičemž zpravidla se jednalo o pachatele muže mladšího věku a často prvopachatele. Další výrazný pokles - v roce 2010 - byl způsoben více faktory: „Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku...rok 2011“ na str. 11 to zdůvodňuje především poklesem počtu objasněných trestných činů o cca 9 %. Byl to však také první rok platnosti nového trestního zákoníku, takže lze očekávat, že některé důvody stíhání pachatelů byly přehodnoceny, radikálně také poklesl počet úvěrových podvodů způsobený zejména zpřísněním podmínek v jejich poskytování apod. Zhodnotit všechny vlivy nového trestního zákoníku na změny v kriminální statistice však bude možno až s odstupem cca 3 – 5 let.

Graf 7

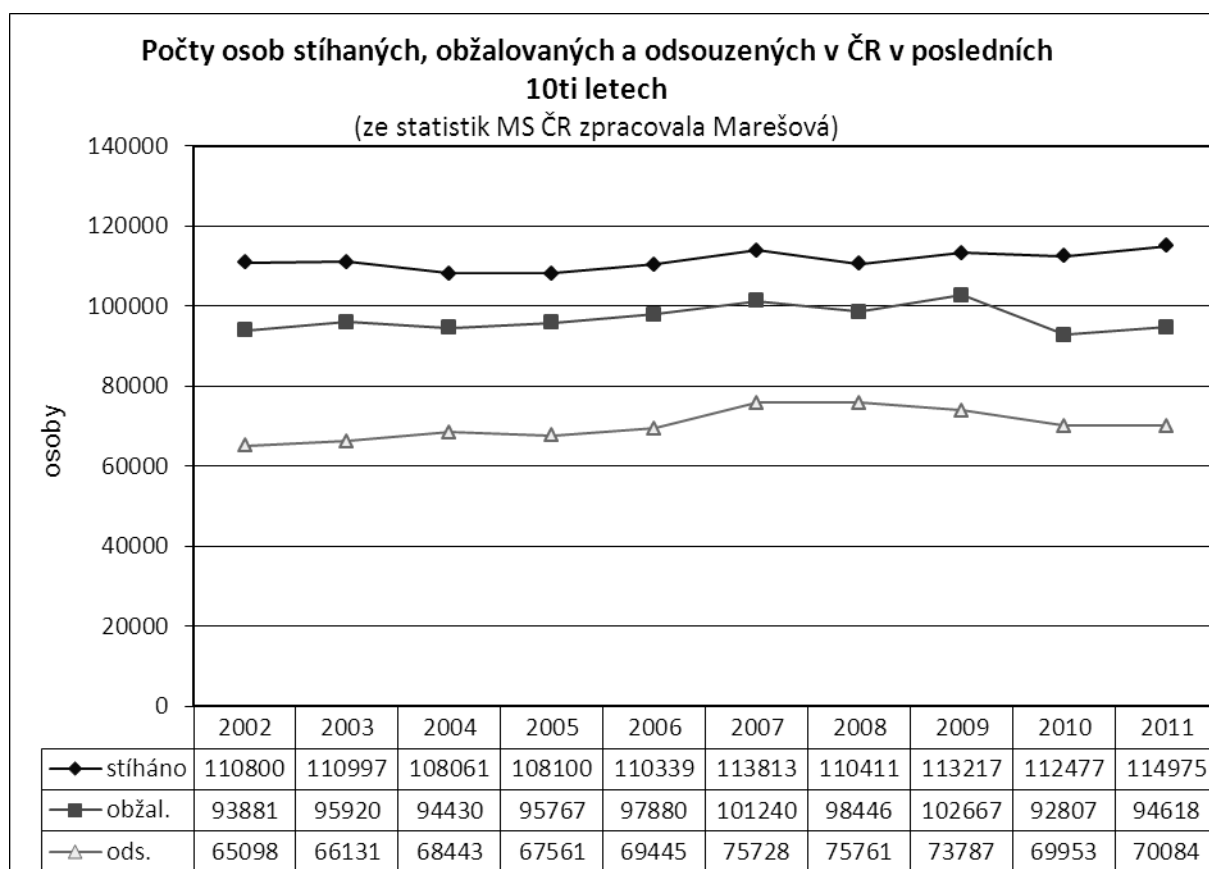
Mírný nárůst počtu stíhaných osob v roce 2011 je pak ovlivněn, dle policie, především nárůstem objasněnosti a nárůstem určitých druhů trestných činů uvedených v úvodu příspěvku.

Následující graf 8, zpracovaný ze statistik MS potvrzuje trendy posledních let z policejních statistik. V roce 2010 dochází k poklesu osob obžalovaných i odsouzených

a v roce 2011 se jejich počty opět mírně zvedají. Státní zástupci hodnotí tento nárůst jako zanedbatelný (Zpráva, s. 11).

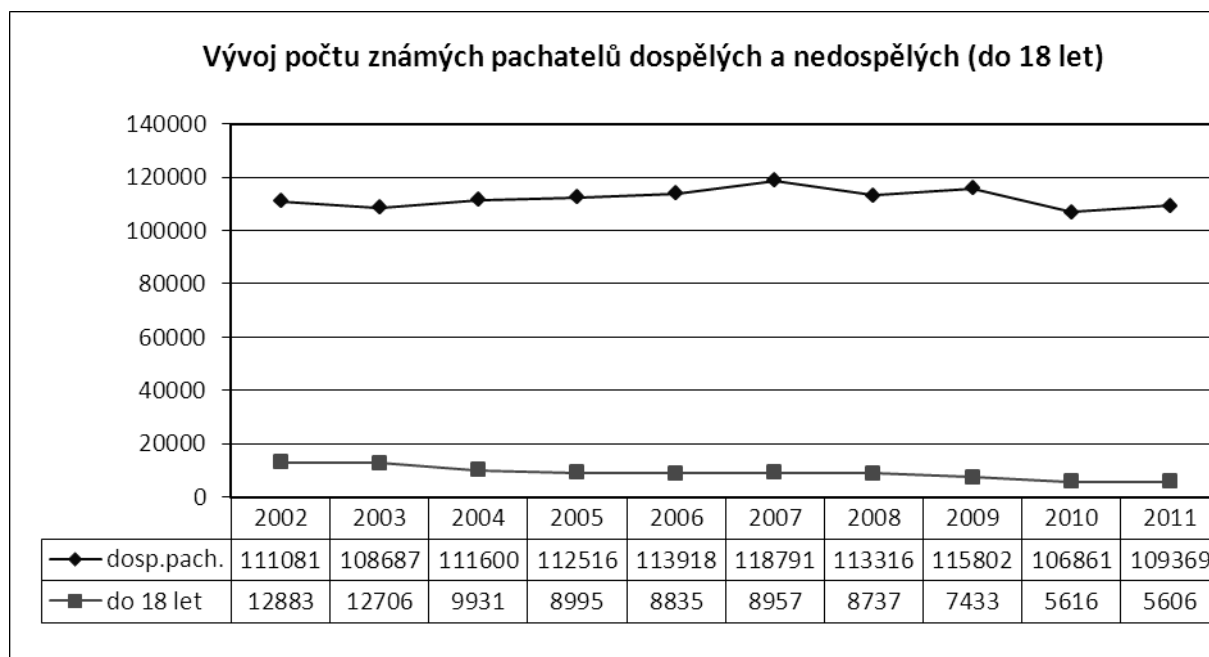
V souvislosti se zvyšováním odsouzených osob nelze si neuvědomit, že se zvyšují i stavy vězňů - srov. příloha č. 7 sborníku. K 31.12.2011 bylo vězněno 20 541 odsouzených a 2 613 obviněných (celkem 23 154 osob), což sice nepředstavuje skokové navýšení stavu vězňů, ale tento počet nevystihuje zvýšenou průtočnost, kdy do věznic jsou umisťovány osoby s přeměněnými alternativními tresty a opatřeními, protože nedodržely podmínky původně uložených trestů nespojených s odnětím svobody.

Graf 8

Další graf – graf 9 – ukazuje, že **zvýšení počtu vyšetřovaných a stíhaných osob, obžalovaných i odsouzených v roce 2011 se týkalo pachatelů starších 18-ti let** – tj. jen dospělých. U pachatelů z řad dětí a mladistvých k navýšení nedošlo, byť určitý, ale vcelku zanedbatelný nárůst evidovaných trestných činů spáchaných těmito věkovými skupinami existoval – srov. grafy 10 a 11.

Graf 9

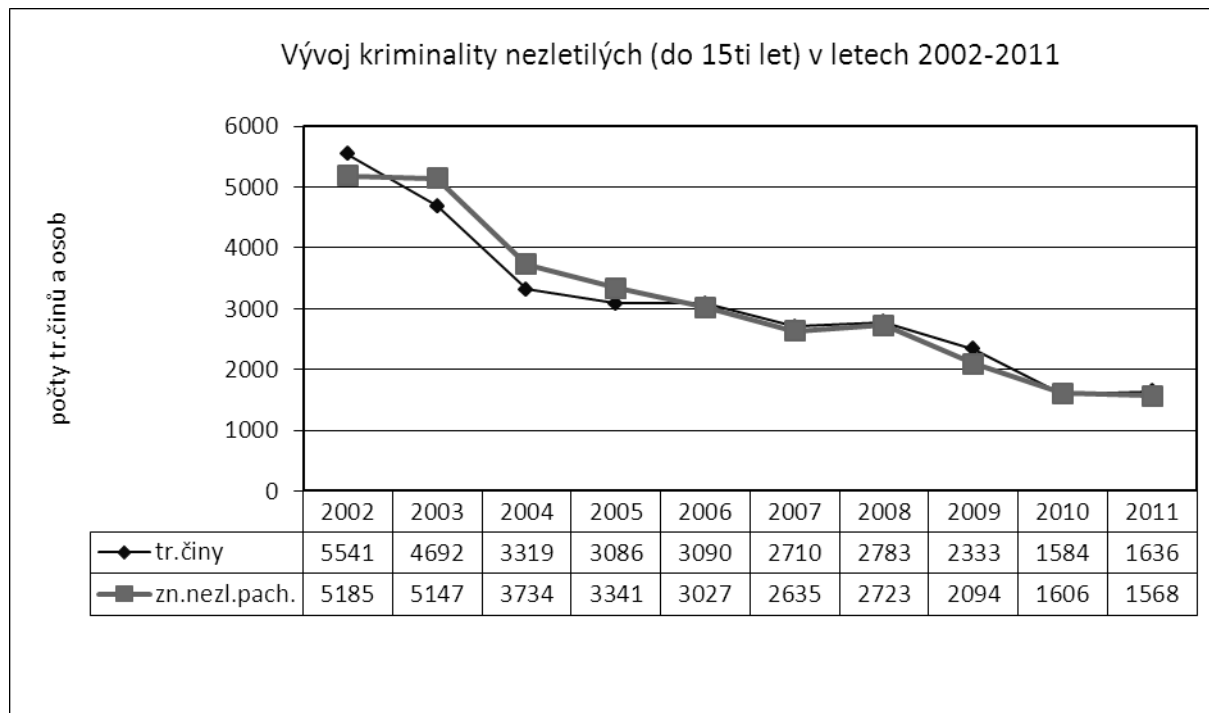
Skutečnost, že k nárůstu počtu trestných činů i počtu známých pachatelů došlo jen u dospělých osob, je vysvětlitelná i tím, že i v roce 2011 stejně jako v letech předchozích je **nejvíce pachatelů Policií ČR stíháno a vyšetřováno za trestně činy, typické pro dospělé osoby:**

- **Zanedbání povinné výživy (cca 14 tis. osob)**
- **Hospodářské trestné činy (cca 13 tis.)**
- **Maření výkonu úředního rozhodnutí (cca 12 tis. osob)**
- **Ohrožení pod vlivem návykových látek, opilství (cca 10 tis.).**

Jak komentář samotné policie uvádí, pachatelé uvedených trestných činů tvoří cca třetinu všech známých pachatelů. (Proto se zvýšením počtu těchto trestných činů se současně zvyšuje i celková míra objasněnosti – ve všech případech se jedná o osoby identifikovatelné, které policie nemusí zpravidla „zjišťovat“ a složitě po nich pátrat, tj. při zpracování formuláře o trestném činu může být souběžně vyplněn formulář o známém pachateli. Platí to zpravidla i o hospodářské kriminalitě, protože jako hospodářská kriminalita jsou šetřeny především ty trestné činy, které byly policii oznámeny poškozenou institucí spolu se jménem podezřelého pachatele. S tím přímo souvisí i vysoká „objasněnost“ hospodářské kriminality - podvodů, zpronevěr, úvěrových podvodů, u kterých v roce 2011 činila cca 75 %)

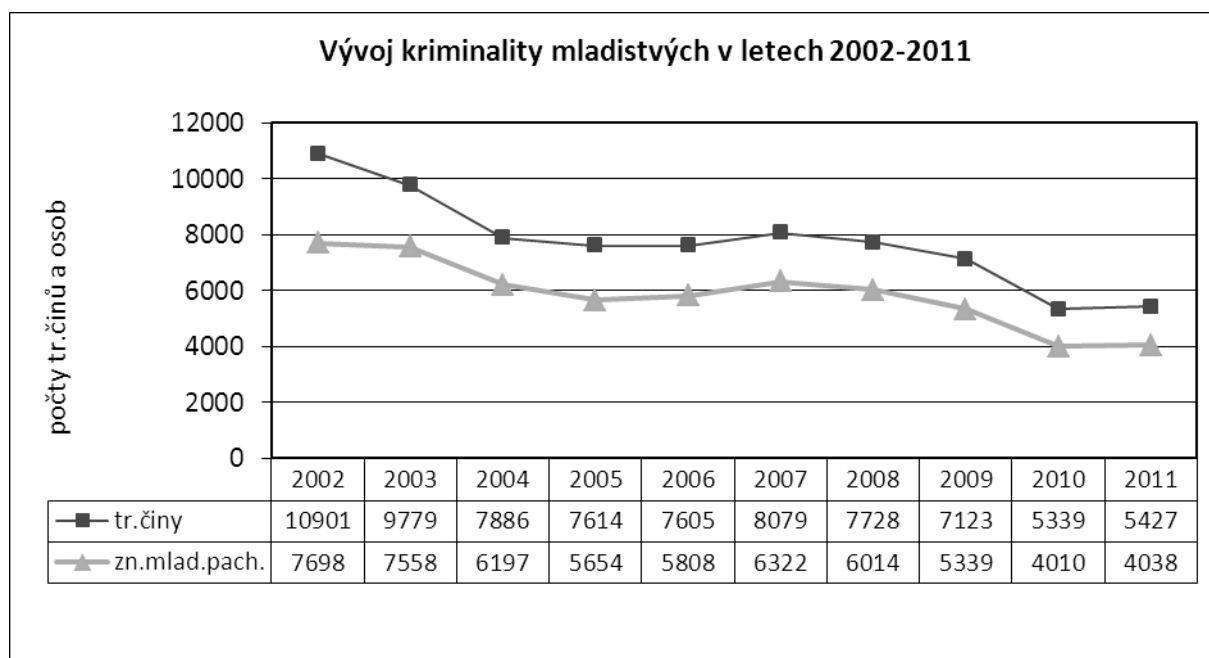
Další dva grafy potvrzují, že **evidovaná kriminalita dětí do 15-ti let a mladistvých je více méně stejná jako v roce předchozím. Tj. trend let minulých, který byl sestupný, se zatím zastavil.**

Graf 10

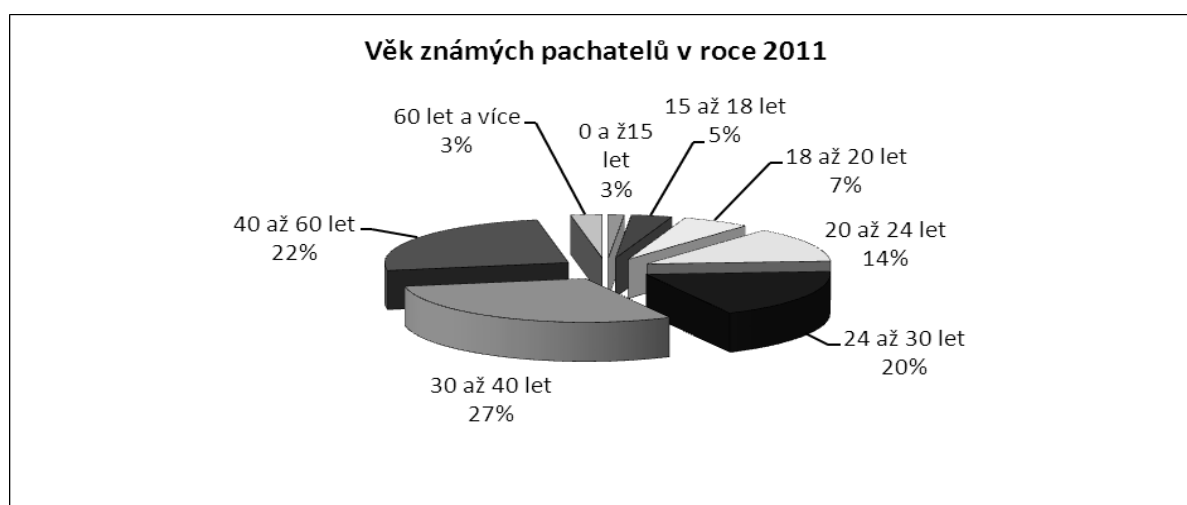
Největší podíl mladistvých na celkovém počtu známých pachatelů byl evidován v kraji Vysočina a v Moravskoslezském kraji. Co bylo příčinou vysokého podílu mladistvých v kraji Vysočina, tj. kraje, který je z pohledu „zamořenosti“ území evidovanou kriminalitou vždy na posledních místech srovnávacího žebříčku indexu kriminality (srov. přílohu č. 2), policie nikde neuvádí. **Obecně základní trestnou činností mládeže zůstává majetková trestná činnost, zejména krádeže, a převažující část její trestné činnosti se řadí do kategorie přestupků** (Zpráva, s. 16). Rozšiřuje se trestná činnost páchaná mladistvými prostřednictvím internetu. Stále je v policejních materiálech zdůrazňována brutalita mládeže při páchání násilné kriminality.

Graf 11

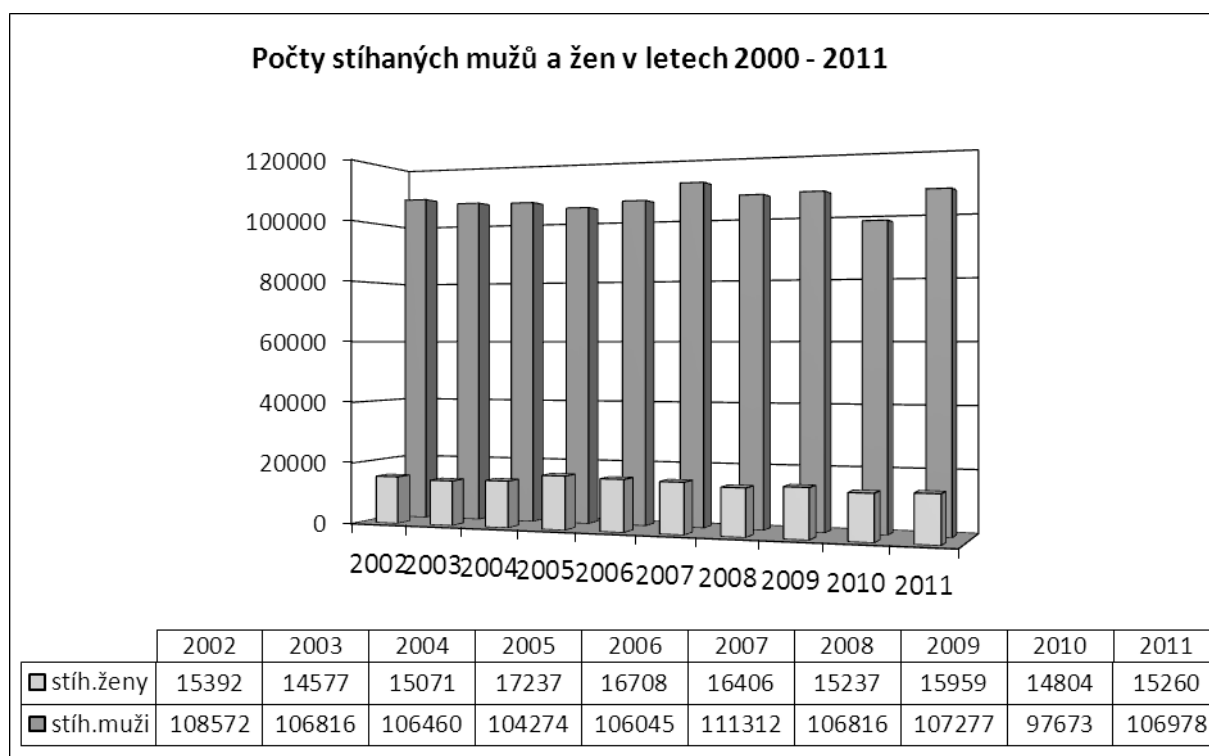
S poklesem podílu mládeže do 18-ti let věku mezi známými pachateli se zvyšuje podíl dospělých pachatelů, konkrétně dospělých mužů. **Již v roce 2010 tvořili muži starší 18 let více než 80 % ze všech známých pachatelů. Totéž procento zůstalo zachováno i v roce 2011.** Ve srovnání s poslední dekádou minulého století, kdy pachatelé mladší 30 let představovali více než 60 % ze všech známých pachatelů, došlo po roce 2000 k výraznému snížení podílu pachatelů této věkové skupiny mezi všemi vyšetřovanými a trestně stíhanými pachateli. V roce 2011 představovali již jen 49 % a tento pokles byl prokazatelně způsoben poklesem počtu pachatelů nejmladších věkových kategorií – do 18-ti let věku.

Graf 12

Graf 13 zprehledňuje **rozdělení pachatelů trestných činů podle pohlaví**. Je z něho zjevné, že mírný pokles v roce 2010 se týkal jak stíhaných a vyšetřovaných mužů, tak i žen, a rok 2011 jakoby avizuje návrat k původním počtům z let 2008 - 2009, tj. před dobu platnosti nového trestního zákoníku. Rozdíl v poměrném zastoupení mužů i žen mezi známými pachateli zůstává v posledním desetiletí zhruba stejný: 15 % tvoří ženy, 85 % muži. **Ženy jsou tradičně nejčastěji stíhány za: majetkovou trestnou činnost (cca 30 % ze všech stíhaných žen), zanedbání povinné výživy (cca 10 %) a úvěrový podvod (cca 7 %).** Za násilnou trestnou činnost bylo v roce 2011 stíháno celkem 8 % ze všech stíhaných žen. Následuje drogová kriminalita, podvody a zpronevěry.

Graf 13

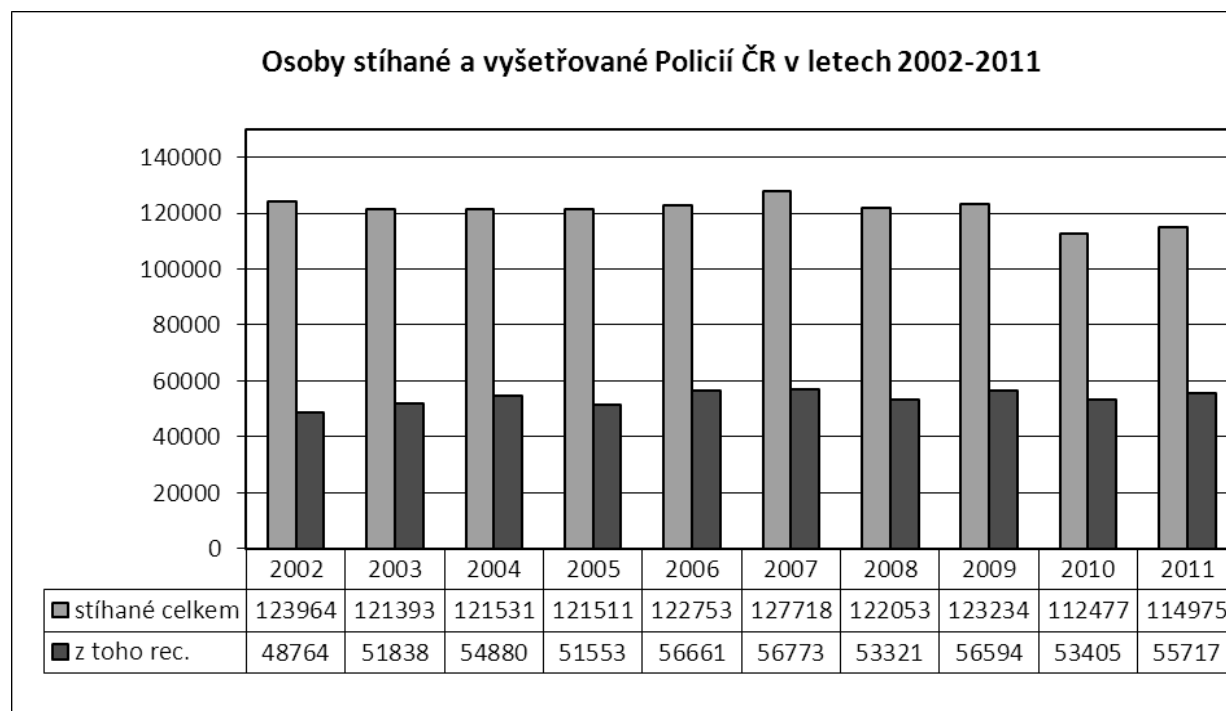

Následující graf – graf 14 – ukazuje **zastoupení recidivistů⁶** mezi všemi známými pachateli. V roce 2011 bylo stíháno celkem 55 717 recidivistů, což představovalo 48,5 % ze všech stíhaných pachatelů. Takže i rok 2011 navazuje na rok předchozí a potvrzuje, že počet recidivistů mezi pachateli je vysoký a v posledních letech spíše stoupá. **Nejčastěji jsou stíháni za majetkovou kriminalitu – konkrétně krádeže, a další typické pro dnešní dobu kriminální skutky: maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství, podílnictví a překupnictví.** Jejich vysoké

⁶ Jako recidivista je v policejních statistikách označen pachatel úmyslného tr. činu, který již byl dříve za úmyslný trestný čin odsouzen.

podíly na uvedených trestných činech mohou být využity i jako potvrzení, že přijímaná ochranná opatření proti recidivní trestné činnosti jsou neúčinná a zásahy proti kriminálním recidivistům jsou bezzubé.

Graf 14

Oběti trestných činů eviduje policie ve svých statistikách pouze u vybraných druhů trestné činnosti. Proto tam, kde jsou ve sborníku uváděny počty obětí, hovoříme vždy jen o minimálním počtu obětí.

Graf 15

Z porovnání s údaji o minimálním počtu policíí evidovaných obětí kriminality za předcházející rok 2010 vyplývá, že v roce 2011 se množstvím kriminalitou poškozených obětí poněkud zvýšilo - bylo zaznamenáno o 2 317 obětí více, přesto celkově méně než v předchozím sedmiletém období. **Nejvíce osob mezi všemi evidovanými oběťmi trestné činnosti bylo v roce 2011 poškozeno krádežemi, loupežemi, úmyslným ublížením na zdraví, dále vydíráním a nebezpečným vyhrožováním.**

K tradicím analýzy kriminality v publikacích IKSP patří i informace o dalším sociálně patologickém jevu - **sebevraždách**. Přesto, že s evidovanou kriminalitou výskyt sebevražd přímo nesouvisí, bývají změny v jejich počtu využívány při hodnocení změn v negativních jevech ve společnosti a policie je v současnosti garantem statistického podchycení jejich výskytu. Policejní statistika tyto údaje každoročně zpracovává a to do značných detailů – včetně motivu sebevražd, způsobu provedení, zaměstnání sebevrahů apod. Celkové počty sebevražd uváděné Policií ČR se sice zpravidla mírně liší od těch, co prezentuje Český statistický úřad⁷, a protože ani jednou složkou nejsou rozpory komentovány, lze jen odhadovat, že v policejních statistikách se pod označením sebevraždy objevují sebevraždy cizinců (v roce 2011 to bylo minimálně 60 osob) aj.

Počty, uváděné ČSÚ, jsou výsledkem zpracování „Hlášení o úmrtí“, které vyplňují matriky na základě údajů lékaře, který sebevraha ohledal a vyplnil „List o prohlídce zemřelého“. Zařazení hlášení do matriky je dáno trvalým bydlištěm zemřelého. Policie získává informace z „Hlášení o dokonané sebevraždě“. Vždy, když je podezření, že se jedná o sebevraždu, lékař, který vyhotovuje úmrtní list, musí volat policistu a ten vyhotoví hlášení o dokonané sebevraždě. Hlášení je pak dále zpracováváno stejně jako ostatní formuláře statistik policie.

Tab. 1

Sebevraždy v ČR

Roky	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Muži	1263	1192	1330	1459	1412	1322	1251	1245	1319	1501	1548
Ženy	321	306	339	350	363	336	283	317	424	329	344
Celkem	1584	1498	1669	1809	1775	1658	1534	1562	1743	1830	1892

Zpracováno ze statistik Policie ČR.

⁷ Např. za rok 2010 uvádí policie 1 830 sebevražd a ČSÚ 1 502 – viz tisková konference ČSÚ 16.9.2011 a prezentaci Ing. V. Poláška z oddělení demografické statistiky ČSÚ. V základní Statistické ročence České republiky za rok 2010 nejsou počty sebevražd uvedeny vůbec.

Z tab.1 je zřejmé, že **počet sebevražd v minulém cca desetiletém období kulminoval v roce 2004. Prvenství mu však převzaly poslední dva roky.**

Podle ČSÚ⁸ je rokem nejnižšího počtu evidovaných sebevražd (označují ho jako rok s historicky nejmenším počtem sebevražd) rok 2007. Ve statistikách ČSÚ⁹ je v roce 2007 uvedeno celkem 1 375 sebevrahů a ve statistikách policie v tomtéž roce – 1 534. Rokem s maximálním počtem sebevražd (1 719 skutků) je dle ČSÚ rok 2003.

Tab. 2

Sebevraždy v ČR – srovnání dat ČSÚ a PP ČR

Zdroj	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ČSÚ	1623	1534	1719	1583	1564	1400	1375	1379	1464	1502
PP ČR	1584	1498	1669	1809	1775	1658	1534	1562	1743	1830

Z tabulky je zjevné, že čísla se značně liší, někdy nabízejí i opačný trend. Proč tomu tak je se snažíme zjistit. ČSÚ do své statistiky (údaje ze statistiky zemřelých z matrik) zahrnuje občany ČR (a to, i když zemřou v zahraničí) a cizince s dlouhodobým pobytem v ČR. Policie, naopak, sleduje a šetří jen události na území ČR, zaznamenává sebevraždy bez ohledu na státní příslušnost¹⁰. Další odlišnost je v tom, že ČSÚ dostává data k určitému termínu, kdy ještě vyšetřování některých sebevražd nemusí být uzavřeno a úmrtí tak není v matrice definováno jako sebevražda.

Rozdíly v obou statistikách však zatím nelze uspokojivě vysvětlit, protože nelze zjistit, jaké konkrétní případy nejsou zaznamenávány - chybí společný identifikátor.

Podíl žen mezi sebevrahy, obdobně jako u pachatelů trestných činů je nízký a neodpovídá zastoupení žen v populaci. Ženy mezi sebevrahy (dle statistik Policie ČR) představují cca pětinu. Dle ČSÚ na jednu ženu připadá asi šest mužů. Je zajímavé, že ženy ve sledovaném období dosáhly vrcholu v počtu spáchaných sebevražd v roce 2009. U mužů nejvíce sebevražd bylo v roce 2011.

⁸ Statistiky dokonanych sebevražd se v Česku vedou již od roku 1876.

⁹ V. Polášek Sebevraždy v České republice, prezentace na tiskové konferenci ČSÚ, 16.9.2011,

¹⁰ Část informací nám poskytl P. Nosál z ČSÚ.

Tab. 3

Věk sebevrahů v roce 2011

Věk sebevrahů	Počet sebevrahů
Do 15 let	5
Od 15 do 18 let	18
Od 18 do 20 let	29
Od 20 do 25 let	106
Od 25 do 30 let	100
Od 30 do 40 let	310
Od 40 do 50 let	312
Od 50 do 60 let	478
Od 60 do 70 let	265
Nad 70 let	269
Průměrný věk sebevraha v roce 2011 byl 50 let	

Zpracováno ze statistik Policie ČR.

Pokud jde o věkové rozvrstvení sebevrahů, tak to se příliš v čase nemění. Výrazně převládají osoby starší 40 let (představují zhruba 70 % ze všech sebevrahů). **Největší zastoupení mají muži ve věku od 50 do 60 let.** Proto jsem provedla další analýzu dat o této skupině. Výsledkem bylo zjištění: 1) u 98 z 478 osob (**tj. 20 %**) **byly zjištěny jako důvod sebevraždy existenční problémy**, 2) u 40 - rodinné důvody a u 109 motivace nebyla zjištěna. 3) Z 84 žen- sebevražedkyň této věkové skupiny 51 nepracovalo.

Celkové výsledky u celého souboru sebevrahů byly následující: **nejvíce sebevražd, bylo motivováno psychickými problémy** - cca 18 % (u cca 20 % nebyl motiv zjištěn), dále **existenčními – cca 14 %, duševním onemocněním a náhlou depresí** – cca 15 %, fyzickou nemocí – cca 12 %, rodinnými a vztahovými problémy – 11 %. Obvyklým způsobem sebevraždy bylo oběšení, a to na celém území ČR u všech věkových kategorií. S velkým odstupem následují skoky pod pohybující se objekt, skoky z výšky, z okna (více než 300 případů), zastřelení legálně drženou, ale i nelegální zbraní, otravy léky, předávkování drogami aj. V sedmi případech byla sebevražda spáchána úmyslnou havárií.

Tab. 4

Pracovní poměr	Počty sebevrahů
Dělníci	246
Samostatně činné osoby	122
Ostatní zaměstnaní	162
Starobní důchodci	408
Bez pracovního poměru	199
Invalidní důchodci	146
Žáci a studenti	64
Příslušníci ozbrojených sborů	7
Osoby ve vazbě a trestu	5
Další nepracující	293
nezjištěno	240

Pracovní zařazení či nezařazení ukazuje tabulka 4. Jinak mezi sebevrahy převažovali svobodní (532 osob) a rozvedení (401 osob).

V roce 2008 byla pro publikaci IKSP¹¹ provedena analýza územního rozložení sebevražd. Podle územního rozložení největší podíl na celkovém počtu sebevražd v roce 2008 měly moravské kraje - všechny po cca 20 %, ostatní kraje včetně Prahy se podílely cca 10 - 12 % a nejméně Jihočeský kraj – jen 6 %. Je zajímavé, že se kraje odlišovaly i věkovou skladbou sebevrahů. Např. oba moravské měly obdobné věkové rozložení a převažovaly osoby ve věku do 60 let. Vysoký počet sebevrahů ve věkovém pásmu 50 - 60 let byl ještě v Severočeském a Východočeském kraji, v Praze, dále Západočeském a Jihočeském kraji. Ve Středočeském a v Praze byl výrazný počet sebevrahů ve věku nad 70 let – mužů i žen.

Podle údajů ČSÚ – standardizovaných údajů podle struktury, podle věku a pohlaví byl v období let 2006 – 2010 (k 1. 7. 2010), **z pohledu srovnání indexu** vypočítaného z poměru počtu sebevrahů v jednotlivých územních celcích k počtu 100 tis. obyvatel, **na prvním místě Olomoucký kraj** s počtem 17,7, následovaly: Karlovarský (17,4), Ústecký a Zlínský (16,4). **Poslední místo** (stejně jako u kriminality) **zaujímal kraj Vysočina** (11,8). V žádném kraji

¹¹ Marešová, A., Cejp, M., Karban, M., Martinková, M., Vlach, J.: Analýza trendů kriminality v roce 2008. Praha: IKSP 2009, s. 25.

nebyla relativní sebevražednost v období let 2006 – 2010 větší, než v předchozích srovnávaných obdobích, a to 1991 – 1995, 1996 – 2000, 2001 – 2005.¹²

Sebevraždou člověk obvykle prezentuje beznaděj svého dalšího života, ať už z důvodu fyzické nemoci nebo ztráty sociálních vazeb. Proto se mezi sebevrahy trvale vyskytují i osoby pokročilého věku – blížící se 100 letům věku, nebo i starší. V roce 2010 mezi sebevrahy byl jeden 108-letý muž a 7 mužů ve věku 90 až 94 let. U žen bylo 6 sebevražedek ve věku nad 90 let a z toho jedna 98 letá. V roce 2011 bylo 15 sebevrahů starších 90 let, z toho 10 mužů. Nejstaršímu muži bylo dokonce 110 let. Jako motiv činu byla, jen u 6 seniorů z 15, uváděna fyzická nemoc. Přestože jako nejčastější období pro sebevraždy bývá uváděno jaro, zde převažoval podzim. Způsoby provedení byly tradiční: oběšení a skok z výšky. Je smutné, že když už se někteří občané v ČR dožijí tak záviděníhodného věku, dostávají se do stavu, kdy už nechtějí dále žít. Měla by se o to naše společnost, prezentovaná zatím převážně zdravými a dravými zástupci mladších generací, více zajímat a pokusit se tento stav změnit, a to, co nejdříve, neboť spolu s prodlužujícím se věkem v naší společnosti se problémy osamělého, zoufalého stáří mohou stále více rozšiřovat či dokonce nabýt masových měřítek.

Závěr

Od data platnosti nového trestního zákoníku už uplynuly dva roky. Vliv rekodifikace trestního práva přijetím nového zákona od 1. ledna 2010 se ve statistice o celkové kriminalitě v České republice zatím nijak výrazně neprojevil. Nový zákon definoval nová ustanovení kriminálního jednání, nicméně většina z těchto nově vzniklých ustanovení byla již stíhána podle zákona předchozího. Co bude dál se těžko odhaduje. Zda bude pokračovat zvyšování počtu stíhání u drogové kriminality, zda se ve statistice kriminality projeví současný větší důraz na korupční kauzy, výraznější navýšení počtu trestných činů i stíhaných osob v souvislosti s probíhající alkoholovou aférou, či důraznější trestní postih rozšiřující se cyber crime apod.

Takže, přestože stále platí tvrzení o stagnaci kriminality v ČR, týká se jen konečných čísel resortních statistik, nikoliv struktury kriminality a skladby pachatelů. Tam dochází k výrazným změnám s neexistujícím horizontem stagnace. Tak jako se v současnosti špatně určuje další vývoj české společnosti, zaměření jejích preferencí i způsobů jejích naplňování, nelze odhadnout ani zaměření trestní politiky, která je nedílnou součástí tohoto vývoje, a v této souvislosti nelze seriózně prognózovat ani další vývoj kriminality.

¹² viz prezentace Ing. V. Poláška z oddělení demografické statistiky ČSÚ na tiskové konferenci ČSÚ dne 16.9.2011.

Vývojové tendence českého vězeňství v roce 2011

Mgr. Eva Biedermanová

Dlouho opomíjená problematika českého vězeňství se v posledních letech hojně diskutuje. Příčin je mnoho. Mezi nejožehavější problémy vězeňství patří přeplněnost věznic, z toho plynoucích sociálně patologických jevů ve věznicích (včetně suicidiálních pokusů vězněných osob), a s tím související nedostatek financí na běžný provoz. Českým věznicím chybí cca miliarda korun na provoz a rekonstrukce¹³. Ačkoli je, dle statistik trestných činů evidovaných Policií ČR v letech 1999-2011 a analyzovaných v gesci Ministerstva vnitra ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR, stav kriminality považovaný za dlouhodobě stabilizovaný (rok 2010 z pohledu statistik představuje rok s nejnižším počtem evidovaných trestných činů od roku 1999), statistiky Vězeňské služby ČR zaznamenávají od roku 2002 stoupající počet vězněných osob, viz tabulka č. 1. Výrazně se zvyšuje tzv. průtočnost, kdy do věznic jsou umísťovány osoby s přeměněnými alternativními tresty - zejména se jedná o přeměnu nevykonaného či částečně vykonaného trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody¹⁴.

Tab. č. 1 Vývoj stavu vězněných osob v letech 2001-2011 (stav k 31. prosinci)

Rok	Počet vězněných osob
2001	19 320
2002	16 213
2003	17 277
2004	18 343
2005	18 937
2006	18 578
2007	18 901
2008	20 502
2009	21 731
2010	21 892
2011	23 154

Údaje byly převzaty ze *Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2011*, str. 104.

¹³ <http://www.novinky.cz>, dne 14. května 2012, z přepisu rozhovoru s ministrem spravedlnosti Jiřím Pospíšilem.

¹⁴ Srovnej Marešová, A. a kol.: *Analýza trendů kriminality v roce 2010*. Praha: IKSP, 2011, str. 6, 7, 16.

Nejnovější statistické údaje Vězeňské služby ČR hovoří již o 23 201 vězněné osobě (k 17. srpnu 2012), z toho je 20 847 osob ve výkonu trestu odnětí svobody¹⁵. V takto vyhocené situaci se vězeňská služba potýká nejen s nedostatkem financí, ale i kvalifikovaného personálu (myšleno personál pracující s vězněnými osobami přímo ve výkonu trestu – vychovatelé, psychologové, pedagogové, soc. pracovníci), i s dalšími souvisejícími problémy (nestačí stávající kapacity věznic, chybí zdroje na nezbytné provozní výdaje - dochází k výraznému šetření v provozu věznic na výdajových položkách, chybí finance na investiční výdaje aj.). Na rozdíl od stoupajícího počtu vězněných osob v posledních deseti letech se počet zaměstnanců prakticky nezměnil, viz tabulka č. 2.

Tab. č. 2 Vývoj fyzického počtu zaměstnanců Vězeňské služby ČR (stav k 31. prosinci)

Rok	Příslušníci		Občanští pracovníci		Celkem
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
2000	6209	584	1979	1754	10526
2001	6047	609	2113	1878	10647
2002	5815	578	2249	1953	10595
2003	5827	642	2307	1949	10725
2004	5846	649	2220	1898	10613
2005	5786	645	2179	1864	10474
2006	6043	670	2144	1834	10691
2007	5866	687	2147	1805	10505
2008	5794	702	2129	1829	10454
2009	5985	774	2157	1786	10702
2010	5833	766	2083	1765	10447
2011	5914	781	2089	1789	10573

Údaje byly převzaty ze Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2011, str. 13.

V současnosti je zdůrazňována rehabilitační (regulativní, korektivní, resocializační) funkce trestu, jež usiluje o opětovné zařazení pachatele do společnosti na základě dosažené změny v jeho chování vyplývající z pochopení jeho problémů v sociálním kontextu. Tyto rehabilitační postupy při zacházení s pachateli jsou však náročné na odbornou úroveň

¹⁵ <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>, dne 31. srpna 2012.

personálu, tvorbu a realizaci jednotlivých programů zacházení, jsou i finančně nákladné a vyžadují účast řady expertů (psychologů, psychiatrů, pedagogů, sociálních pracovníků) a v neposlední řadě i samotných odsouzených¹⁶. Z tohoto důvodu je struktura zaměstnanců ve vězeňství problematická. V roce 2009 bylo zařazeno pouze 1 166 zaměstnanců ve vzdělávacích či výchovných funkcích (což představovalo cca 11 % z celkového počtu všech zaměstnanců), zatímco v administrativních funkcích to bylo cca 13 %. Na služebních místech „strážný“ (včetně justiční stráže) bylo zařazeno 41 % příslušníků vězeňské služby, v dozorčí službě bylo ustanoveno cca 18 % příslušníků¹⁷. Novější informaci takto podrobného členění zaměstnanců následující ročenky nepřinesly.

Dalším velkým problémem, před kterým české vězeňství stojí, je tzv. *vězeňská recidiva*. Vězeňští recidivisté tvoří velkou skupinu osob odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a neustále se do vězení vracejících. Odborná literatura v tomto případě hovoří o tzv. penologickém (penitenciárním) pojmu recidivy, jež je naplněn tehdy, je-li tatáž osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody¹⁸. Toto pojetí recidivy odráží i statistika Vězeňské služby ČR. Bohužel v letech 2006-2010 byla časová kontinuita statistických údajů o recidivě osob v nepodmíněném výkonu trestu zveřejňovaná vězeňskou službou přerušena. Pokud hodnotíme údaje, jež byly k dispozici do roku 2005 (včetně), dostaneme graf č. 1. Graf č. 1 současně uvádí i osoby, které dosud nebyly odsouzeny tj. *prvotrestané osoby*. Prvotrestanou osobou máme na mysli osobu, která byla poprvé pravomocně odsouzena za spáchaný trestný čin (buď k trestu odnětí svobody, či byla odsouzena k jinému druhu trestu)¹⁹.

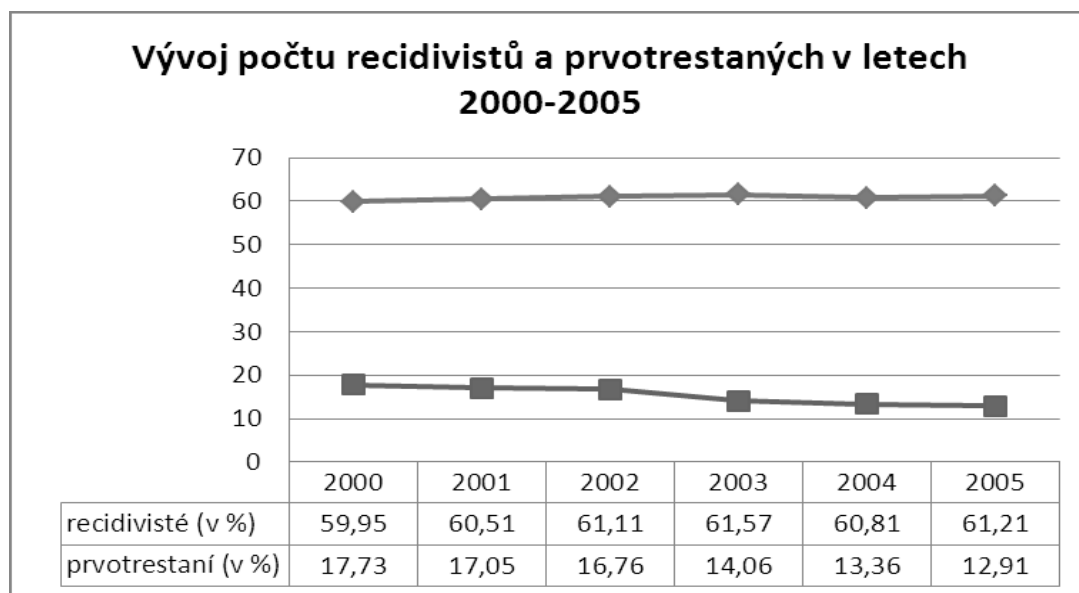
¹⁶ Válková, H., Kuchta, K. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 227.

¹⁷ Statistická ročenka VS ČR za rok 2009. GŘ VS ČR, účelová publikace, str. 12.

¹⁸ Srov.: Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, str. 139, 3. vyd.

¹⁹ Srov.: Marešová, A., Kotulan, P., Martinková, M.: Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných. Praha: IKSP, 2004, str. 183.

Graf č. 1

Vývoj počtu vězeňských recidivistů a prvotrestaných v letech 2000-2005

Údaje byly čerpány ze Statistických ročenek Vězeňské služby ČR v letech 2000-2005.

Z grafu je patrné, že počet vězeňských recidivistů se v letech 2000-2005 výrazně neměnil (tvořil cca 60 % vězeňské populace), ale počet prvotrestaných osob se ve sledovaných letech pomalu snižoval. Tento ukazatel je jak pro vězeňskou službu, tak občanskou společnost varujícím příznakem, neboť právě prvotrestané osoby mají největší šanci na svoji nápravu. Na tuto skupinu osob by měly být především zaměřovány standardizované programy zacházení. Jednou z prvních vlašovek je např. program TP 21 Junior viz tabulka č. 3.

Jak bylo zmíněno výše, od roku 2006 vězeňská služba přestala údaje o počtu recidivistů a prvotrestaných osob zveřejňovat. Pokus o změnu přinesla až Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2011. Mimo údajů o vězeňské recidivě ročenka již nepřináší data o prvotrestaných osobách. Je uveden pouze počet osob, které dosud nevykonaly nepodmíněný trest odnětí svobody v českém vězení, tj. *prvovězněných osob*. Nicméně nikoho nepřekvapí fakt, že vězeňská recidiva za rok 2011 činila cca 63 %. Z toho lze dovodit, že nedošlo ani po pěti letech ke změně ve vývoji vězeňské recidivy k lepšímu. Nicméně vězeňská služba se v současné době na resocializaci právě jedné z nejpočetnější a nejproblémovější skupiny vězeňských recidivistů zaměřila²⁰.

Na otázku jakým způsobem vyřešit stávající situaci ve vězeňství není jednoduchá odpověď. Jednou z cest, jakou se v současné době české vězeňství vydává, je snaha

²⁰ Viz Biedermanová, E., Petras, M.: Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: IKSP, 2011.

o poskytování kvalitních programů zacházení pro odsouzené. Pravidla a zásady programů zacházení jsou v České republice celostátně formálně sjednocené. Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr (§ 41 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů). Při zařazování odsouzeného do jednotlivých programů zacházení se přihlíží k délce trestu, charakteristice osobnosti pachatele a příčinách jeho trestné činnosti. Program je stanoven odsouzenému na začátku výkonu trestu a podle typu věznice je periodicky vyhodnocován. Při této příležitosti se zaznamenávají skutečnosti vyjadřující změny v chování a jednání odsouzeného, zejména v jeho postojích k výkonu trestu a ke spáchanému trestnému činu a současně se vyhodnotí rizika potřeby podle vnitřního předpisu²¹.

Ideálem jsou „programy šité na míru“ jednotlivým odsouzeným, jež by měly odhalit, a na minimum snížit rizika těchto osob a tak dosáhnout jejich úspěšné resocializace. Jedná se o systém standardizovaných programů, který se opírá o dlouhodobě naplňované koncepční záměry rozvoje českého vězeňství, navazuje na klasifikační principy hodnotícího nástroje SARPO²² a pracuje s jasně definovanými cílovými skupinami odsouzených. Základním cílem vězeňské služby je tedy aplikovat konkrétně zaměřené, strukturované, odzkoušené a moderní penitenciární programy pro vybrané cílové skupiny odsouzených a rizikové pachatele.

V českých věznicích bylo pilotně odzkoušeno a nyní probíhá již několik tzv. standardizovaných programů zacházení, viz tabulka č. 3.

²¹ Metodický list č. 15/2007 ředitele odboru výkonu vazby a trestu, kterým se stanoví pravidla a principy hodnocení odsouzených osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody.

²² SARPO – Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených je nástroj k vyhodnocení nebezpečí recidivy a diferenciaci odsouzených podle rizikových faktorů, který začala vyvíjet od roku 2004 Vězeňská služba ČR, PMS ČR a Filozofická fakulta UK. Vězeňská služba dále obsahově a elektronicky modifikovala nástroj pro zavedení do penitenciární praxe.

Tab. č. 3 Standardizované programy zacházení probíhající v českých věznicích

Název standardizovaného programu	Cíl/obsah programu	Doba trvání/počet osob ve skupině
Program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se)	Program by měl předcházet recidivě trestné činnosti odsouzených po jejich propuštění z VTOS a je určen vězeňským recidivistům páchajícím převážně majetkovou trestnou činností.	Probíhá 2x ročně (3 měsíce). Do skupiny je zařazováno max. 12 odsouzených před lhůtou jejich podmíněného propuštění či před koncem VTOS.
GREPP – intenzivní reedukační program (GREPP - z angl. reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou)	Vzdělávací program pro pachatele odsouzené za trestné činy páchané na dětech (týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí i sexuální zneužívání dětí bez komerčního aspektu).	Krátkodobý program (7 týdnů) probíhá 2x ročně pro odsouzené do věznice s dozorem a 2x ročně pro odsouzené do věznice s ostrahou. Ve skupině je cca 12 odsouzených.
GREPP 2 – dlouhodobý terapeutický program	Navazuje na program GREPP. Cílem je snížení rizika recidivy po propuštění.	Dlouhodobý program (10 měsíců), do skupiny zařazeno 10 odsouzených, kteří prošli dříve programem GREPP.
Program TP 21 Junior	Cílem programu je snížit agresivní projevy chování mladistvých odsouzených vůči spoluodsouzeným a zaměstnancům, motivovat je k vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním, uvědomit si vlastní zodpovědnost za své jednání.	Probíhá 2x ročně ve věznici Všehrdy. Je zapracován do vnitřního řádu této věznice. Patří mezi povinné aktivity programu zacházení jako speciálně výchovná aktivita.
Program pro doživotně odsouzené	Směřuje ke snížení nebezpečnosti odsouzených v rámci vnitřní bezpečnosti ve věznici a kriminogenních rizik po eventuálním podmíněném propuštění odsouzených.	Pilotní projekt proběhl ve věznicích Karviná, Mírov a Valdice. V roce 2013 by mohlo dojít ke sjednocení modelů zacházení a program by mohl být standardizován.
Program pro pachatele dopravních nehod	Odstranění rizikovosti pachatelů dopravních nehod po jejich návratu z VTOS a posléze do silničního provozu. Poskytuje odsouzeným možnost jejich negativní životní zkušenost využít ve prospěch další bezproblémové řidičské praxe.	Bude probíhat ve dvou věznicích s dozorem (Pardubice a Odolov) 2x ročně pro 12 odsouzených v souvislosti s dopravní nehodou v každé skupině a běhu, tj. pro 48 odsouzených ročně.

Program zaměřený na pachatele násilí	Terapeutický program pro pachatele (obecného) násilí. Určuje hlavní příčiny rizikovosti odsouzeného jako pachatele domácího násilí a/nebo jiných forem násilného chování a měl by změnit postoje pachatele násilí k jeho trestné činnosti.	V roce 2012 nadále probíhá ověřování tohoto programu ve Věznici Vinařice. V termínu od 1. června. 2010 – 30. května 2011 se programu zúčastnilo 30 pachatelů násilí.
---	--	--

Zdroje: Petras, M.: Základní informace o programech zacházení in Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: IKSP 2011; Petras, M.: Jednotný model zacházení s doživotně odsouzenými, www.vscr.cz dne 22. března 2010; Věznice Mírov.

Současná Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 plánuje dosavadní strukturu programů rozšířit o skupinu standardizovaných programů orientovaných nejen na eliminaci konkrétních rizik spojených s pácháním některých druhů trestné činnosti (např. program prevence xenofobie, národnostní či etnické nesnášenlivosti, program k problematice domácího násilí), ale i další programy zaměřené např. na první dny po propuštění, apod.

Pokud se vrátíme k programu zacházení obecně, jedním z nejdůležitějších aspektů programu zacházení s odsouzenými je bezpochyby *zaměstnávání odsouzených*. Paradoxně se některé osoby setkají ve výkonu trestu odnětí svobody s pravidelnou prací poprvé ve svém životě. Potřebnost zaměstnávání odsouzených plyne i z nejnovějšího Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům (dále jen Doporučení). V čl. 26 Doporučení je poměrně zevrubně upraven výkon práce ve vězních, s důrazem na skutečnost, že práce ve vězení musí být považována za pozitivní prvek vězeňského systému a musí mít takovou povahu, aby udržovala nebo zvyšovala schopnost vězňů si po propuštění vydělávat na obvyklé živobytí, tedy na její výchovnou složku.

Důležitým přínosem zaměstnávání odsouzených je nejen výchovná, ale i ekonomická stránka věci. Odsouzení ze své pracovní odměny hradí výživné na děti, úhradu nákladů výkonu trestu, škody vzniklé trestnou činností, soudní náklady a další srážky, které připouští pracovněprávní předpisy. Úhrady pohledávek za vězněnými osobami k 31. prosinci 2011 vykazují objem téměř 26 mil. Kč. Vzhledem k objemu pohledávek za vězněnými osobami v aktuálním stavu bylo dosaženo cca 40 % úspěšnosti vymáhání. K témuž datu zůstaly nevyhozeny pohledávky v objemu 66 mil. Kč.

Nejobtížněji jsou vymahatelné pohledávky za osobami propuštěnými z výkonu vazby a výkonu trestu, a to z důvodu nepříznivých sociálních a ekonomických poměrů dlužníků. Úspěšnost vymahatelnosti u této kategorie pohledávek činí 3 %. Nevymožený objem pohledávek k 31. prosinci 2011 je 431 mil. Kč.²³

Tab. č. 4

Vývoj reálné zaměstnanosti odsouzených (údaje jsou uvedeny v %) a jejich průměrný hodinový výdělek (v Kč) v letech 2001-2010 v České republice.

Rok	Reálná zaměstnanost odsouzených (v %)	Průměrný hodinový výdělek (v Kč)
2001	42,75	29,24
2002	42,66	29,14
2003	47,05	29,83
2004	46,00	30,47
2005	45,07	30,33
2006	46,87	30,68
2007	59,21	29,04
2008	60,09	30,76
2009	57,99	30,24
2010	62,35	30,25

Údaje byly čerpány ze Statistických ročenek Vězeňské služby ČR v letech 2001-2010²⁴.

Z tabulky č. 4 je zřejmé, jak reálná zaměstnanost odsouzených „zahrnutých v evidenci zaměstnání“ (pravděpodobně se jedná o zaměstnanost práceschopných vězňů zařazených rozhodnutím ředitele věznice do práce, a to zpravidla na základě doporučení odborných zaměstnanců²⁵ - k datům v ročence není uveden upřesňující komentář) pomalu stoupá.²⁶ V průběhu deseti let se zaměstnanost vězňů ze 43 % v roce 2001 postupně s drobnými výkyvy v jednotlivých letech zvýšila až na 62 % v roce 2010. Statistická ročenka Vězeňské služby ČR

²³ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2011, GŘ VS ČR, účelová publikace, str. 22, 23.

²⁴ V roce 2005 a 2008 se o setiny liší údaje ve Statistické ročence VS ČR a údaje zveřejněné na internetových stránkách vězeňské služby <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/vybrane-ukazatele-ve-vyvoji-10189>, dne 12. září 2012. Jedná se však o statisticky bezvýznamné odchylky.

²⁵ Viz § 41 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. prosince 1999 č. 345/1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

²⁶ Do statistiky vězeňská služba započítává i odsouzené ve výkonu trestu zařazené do programů vzdělávání a zacházení, brigády odsouzených a práce na zkrácený, resp. poloviční úvazek.

za rok 2011 uvádí zaměstnanost odsouzených v jednotlivých měsících, nicméně souhrnná data uvedená na internetových stránkách vězeňské služby zde hovoří o průměrné zaměstnanosti odsouzených, jež v roce 2011 činila 59,63 % a v březnu roku 2012 56,95 %²⁷.

Samozřejmě není možné srovnávat zaměstnanost vězňů před rokem 1989 a nyní. Povinnost pracovat, jejíž porušení bylo trestním právem sankcionováno, byla zrušena 1990 zákonem č. 175/1990 Sb. Soustavné porušování této povinnosti bylo hodnoceno jako trestný čin příživnictví dle § 203 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (Kdo se soustavně vyhýbá poctivé práci a dává se někým vydržovat nebo si prostředky k obživě opatřuje jiným nekalým způsobem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.). V duchu tohoto zákonného ustanovení a výchovného působení na vězněné osoby, bylo ve věznicích usilováno o co nejvyšší zaměstnanost odsouzených, jež byla téměř 100 %.

V porevolučním Československu začala od roku 1992 probíhat systémovými změnami tzv. *humanizace vězeňství*. Humanizace vězeňství znamená vytvořit vhodný funkční legislativní rámec pro uplatňování práv a svobod vězněných na jedné straně a pro uplatňování účelu výkonu vazby a výkonu trestu na straně druhé, včetně jejich korektivních mechanismů přístupných kontrole. Systémové změny byly doprovázeny významnými legislativními změnami²⁸. Bohužel v této vypjaté době se podmínky pro zaměstnávání vězňů změnily (existující nezaměstnanost, nedostatek ekonomických pobídek pro soukromé zaměstnavatele, nálada ve společnosti, zvyšující se počet osob vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody atd.) a prudce klesla zaměstnanost odsouzených cca o polovinu²⁹.

V posledních letech je opět kladen na zaměstnávání odsouzených velký důraz. Odsouzený je i dnes povinen pracovat za předpokladu, že je do zaměstnání zařazen. Ačkoli jsou snahy vězeňské služby o co nejvyšší zaměstnanost odsouzených „viditelné“ viz tabulka č. 4, situace stále není optimální. Za tuto skutečnost zřejmě může ukládání a výkon kratších trestů odnětí svobody (přeměny nevykonaných trestů obecně prospěšných prací, ukládání krátkých trestů za přečiny - cca 34 % osob vykonávalo v roce 2011 nepodmíněný trest odnětí svobody

²⁷ <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>, dne 29. května 2012. Průměrný hodinový výdělek nebyl uveden.

²⁸ Válková, H., Kuchta, J. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vyd. Praha: C. H. Beck 2012, str. 251.

²⁹ Např. v roce 1993 činil počet pracovně zařazených vězňů k průměrnému stavu vězňů 48 % a průměrný hodinový výdělek 16,67,- Kč.

v délce do 1 roku), při němž je obtížnější zajistit pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnání.

Na tomto místě je však třeba upozornit na skutečnost, jaké aktivity vězňů jsou považovány pro výkaznictví vězeňské služby za zaměstnávání odsouzených. Do statistiky vězeňská služba započítává odsouzené zařazené do programů vzdělávání a programů zacházení, brigády odsouzených a práce na zkrácený, resp. poloviční úvazek.

Mzda, za níž vězněné osoby vykonávají práci, není nijak vysoká, paradoxně je však o ni ze strany většiny odsouzených zájem (od roku 2001 do roku 2010 stoupl průměrný hodinový výdělek pouze o 1,- Kč/hod.). Odsouzení jsou k práci ve vězení motivováni. Zaměstnávání účinně a smysluplně pomáhá zahnat „vězeňskou nudu“ a pokud odsouzený projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, lze mu udělit odměnu (v podobě pochvaly, rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce atd.)³⁰.

Vzdělávání odsouzených je postaveno na roveň zaměstnání a může probíhat v pracovní době. Vzdělávání zajišťují vzdělávací střediska věznic, zaměstnanci vězeňské služby, školy, jiné subjekty (např. občanská sdružení). Mnoho výzkumů dokazuje, že samotné vzdělávání ve všeobecných předmětech nemá výrazný, či téměř žádný nápravně výchovný efekt. Proto se klade v posledních letech důraz na vzdělávání vězňů v pracovních oborech s možností rekvalifikace či kvalifikace v řemeslech, či administrativně technických profesích³¹. Vzdělávání odsouzených proto probíhá také ve formě akreditovaných kurzů, které organizují jednotlivá Školská vzdělávací střediska nebo je věznice organizují samy, v rámci krátkodobých reintegračních programů, v některých případech ve spolupráci s občanskými sdruženími na základě grantů poskytnutých z Evropských fondů (např. práce s křovinořezem, motorovou pilou, vysoko zdvižným vozíkem).

Součástí programu zacházení jsou i *speciální výchovné aktivity* probíhající ve všech odděleních věznic, uplatňují se však zejména v odděleních specializovaných pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování, s poruchami osobnosti a chování způsobených užíváním psychotropních látek, nebo s mentální retardací ve vazebních věznicích

³⁰ § 45 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

³¹ Srovnej Mezník, J. a kol.: Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita 1995, str. 47.

a věznicích. Jejich posláním je omezovat a snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u rizikových pachatelů trestné činnosti vykonávajících trest odnětí svobody a přispívat ke zvyšování ochrany společnosti po jejich návratu do občanského života. Cílem je pak vytvořit takový systém zacházení s odsouzenými, který působí směrem ke snižování rizika páchaní trestné činnosti a nabízí jim možnost změnit své chování a motivovat je k nápravě³².

Další cestou, jakou se naše vězeňství vydává, je snaha uplatnit nový systém ve vnější diferenciaci věznic a promítá se do navrhované novely zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Vězeňská služba usiluje o zavedení pouze dvou typů věznic – věznice a věznice s nejvyšší ostrahou (oproti stávajícím 4 typům). Soudy by měly dle této novely zákona rozhodovat o zařazení odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do jednoho z těchto typů věznic. Dále se předpokládá, že při nástupu odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody by měl být odsouzený na základě komplexní diagnostiky umístěn do konkrétní věznice, v níž mu bude stanoven program zacházení. O umístění do konkrétního oddělení v rámci typu věznice (otevřené, polootevřené, uzavřené) by měla rozhodovat Vězeňská služba ČR podle míry kriminogenního rizika odsouzeného za využití nástroje SARPO³³. Plánovaná změna by měla zajistit vězeňské službě lépe implementovat standardizované programy zacházení a zlepšit práci s jednotlivými vězni.

Navrhovaná novela vyvolala mezi odbornou veřejností bohatou diskuzi, orientovanou zejména na výše zmiňovaný nástroj SARPO prvotně mající sloužit v rukách VS k odhalení rizik a potřeb odsouzených. Nutno souhlasit s názory odborníků, jež poukazují na možná rizika využití tohoto nástroje (zmenšení recidivy atd.).

Jakou cestou by se tedy mělo české vězeňství vydat při stále větším tlaku na její rozpočet za předpokladu, že nebude docházet ke snížení počtu vězněných osob? Snížit na minimum počet osob přímo nepracujících přímo ve výkonu trestu, zvýšit počet vychovatelů, zlepšit ubytovací kapacitu věznic a zachovat prostory vyhrazené pro výkon mimopracovních činností. Výchovně se zaměřit zejména na prvovězněné osoby a na mladistvé odsouzené (s tím souvisí poskytnutí kvalitních programů zacházení). Zajistit skutečnou „práci“ pro vězněné osoby. Pomoci odsouzeným s cestou z věznice po výkonu nepodmíněného trestu odnětí

³² § 1 odst. 2 a 3 Nařízení č. 42, kterým se stanoví pravidla pro zřizování a činnost oddělení specializovaného pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování ve vazebních věznicích a věznicích VS ČR, Sběrka nařízení generálního ředitele VS ČR, ročník 2009.

³³ Čerpáno z Důvodové zprávy Ministerstva spravedlnosti k navrhované novele zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

svobody (příprava na samostatný život „venku“, pomoc při oddlužování, zajištění osobních dokladů, zaměstnání, ubytování).

Pokud se však budeme domnívat, že terciární prevence, jež ve věznicích probíhá, bude působit na všechny odsouzené vykonávající nepodmíněný trest odnětí svobody, dojde brzy k rozčarování. Neboť logicky nejjednodušším, ale současně řešením nejtěžším, které leží na bedrech každého z nás, je omezování kriminogenních vlivů v rodině, ve škole, v celé naší společnosti.

Ochrana duševního vlastnictví a postoje českých občanů k tomuto fenoménu

Mgr. Jakub Holas

Duševní vlastnictví³⁴ (Intellectual Property) představuje komplexní pojem, souhrnné označení práv vztahujících se k duševní činnosti. Patří sem (podle charakteru vzniku) dvě základní skupiny práv: autorské právo a právo průmyslového vlastnictví.

Autorské právo k dílu vzniká okamžikem, kdy je dílo – umělecké nebo vědecké - vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě. Průmyslová práva existují především jako ochrana výsledků technické tvůrčí činnosti, předmětů průmyslového výtvarnictví (průmyslové vzory) a práva na označení (ochranné známky).

V České republice spadá ochrana autorského práva, práv souvisejících a práv pořizovatele databáze do působnosti Ministerstva kultury, ochrana práv průmyslových do působnosti Úřadu průmyslového vlastnictví. Oblast autorských práv je ošetřena zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). Průmyslové vlastnictví je předmětem řady ustanovení – především je to Zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, Zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon, Zákon č. 14/1993 Sb., o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, Zákon č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví, Zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů a další.

V trestním zákoníku je tato oblast zařazena do Hlavy VI., Díl 4 - Trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu. Konkrétně jde o § 268 – Porušení práv k ochranné známce a jiným označením, § 269 – Porušení chráněných průmyslových práv a § 270 – Porušení autorského práva. V praxi tato ustanovení trestního zákona nejsou příliš

³⁴ Světová organizace duševního vlastnictví vymezila v Úmluvě o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví z roku 1967 duševní vlastnictví jako práva k autorským dílům a nehmotným statkům souvisejícím, k vynálezům, průmyslovým vzorům, k ochranným známkám, obchodním firmám a obchodním jménům, k vědeckým objevům, práva na ochranu proti nekalé soutěži a všechny ostatní práva vztahující se k duševní činnosti v oblasti průmyslové, vědecké, literární a umělecké, čímž jsou míněna práva k užitém vzorům, obchodnímu tajemství, know-how, zlepšovacím návrhům, odrůdám rostlin, topografiím polovodičů, označení původu a zeměpisným označením, obsahu databází a typografickým znakům.

často aplikována: podle §268 tr.zák. bylo v roce 2010 obžalováno 106 osob, podle §269 tr.zák. 9 osob a podle §270 tr.zák. 38 osob³⁵.

Tento text nemá být analýzou právních ustanovení českých ani mezinárodních. Přesto stojí za připomenutí velký mediální ohlas projednávání mezinárodní dohody ACTA³⁶ Radou Evropské unie na podzim 2011. Některé body tohoto návrhu vzbudily pozornost subjektů, zabývajících se ochranou občanských svobod. Šlo především o Oddíl 5, vztahující se k „porušování autorských práv nebo práv s nimi souvisejících prostřednictvím digitálních sítí“. Kritici návrhu zde spatřují snahu státní moci a nadnárodních společností o regulaci a kontrolu prostředí Internetu, který doposud těmto vlivům v zásadě nepodléhá. Hlavní námitky mířily proti možnosti státních orgánů kontrolovat obsah elektronických úložišť dat na hraničních přechodech, kdy kontrolovaná osoba měla prokázat legálnost nabytí přechovávaných dat. Soukromí na síti podle kritiků ohrožoval i článek umožňující, aby „příslušné orgány měly pravomoc nařídít poskytovateli internetových služeb, aby nositeli práv neprodleně poskytli informace umožňující identifikaci účastníka, jehož účet byl údajně využit v rámci činností porušujících právo...“. Ačkoli se tedy v dohodě ACTA jedná především o zamezení obchodu se zbožím s padělanou ochrannou známkou, díky těmto citlivým momentům byla celá dohoda několika výbory Evropského parlamentu nedoporučena k přijetí a nakonec v červenci 2012 europoslanci smetena ze stolu.

Problematika porušování práv duševního vlastnictví a souvisejících otázek není v centru pozornosti kriminologických výzkumů. **Jde o specifickou oblast kriminality, kdy oběťmi jsou většinou velké světové korporace, panuje zde velká míra latence a obtížně se stanovuje jak způsobená škoda, tak i zjišťují konkrétní pachatelé.** Škoda bývá odhadována různým způsobem – extrapolací na základě zadržených zásilek padělaného zboží (podobně jako např. u drog), odhady z klesajících tržeb u legálních produktů (typicky u hudebních a filmových nosičů, software) atd. Pokud dojde k zadržení padělků nebo k odhalení ilegálního distributora na Internetu, jde jen o nepatrnou kapku v obrovském moři latence, navíc jde zpravidla o koncového dealera, typickou „malou rybu“³⁷.

³⁵ Zdroj: Statistická ročenka MSp.

³⁶ „Obchodní dohoda proti padělatelství mezi Evropskou unií a jejími členskými státy, Austrálií, Kanadou, Japonskem, Korejskou republikou, Spojenými státy mexickými, Marockým královstvím, Novým Zélandem, Singapurskou republikou, Švýcarskou konfederací a Spojenými státy americkými“.

³⁷ Např. v červenci 2011 potvrdil Ústavní soud ČR trest mladíkovi, který byl za nelegální zpřístupňování minimálně 315 filmů odsouzen ke 4 měsícům podmíněně a zaplacení škody 350 tisíc korun.

V oblasti sledování porušování autorských práv je u nás nejpilnějším subjektem Česká protipirátská unie, vzniklá v roce 1992. Jde v podstatě o zájmové sdružení filmových distributorů, které pro své členy zpracovává různé přehledy, týkající se úrovně pirátství pro jednotlivé způsoby užití, zjišťuje trendy v pirátství³⁸ a vyvíjí příslušná protipatření, včetně spolupráce se státními orgány.

Užívání nelegálního software celosvětově mapuje organizace BSA (Business Software Alliance), s pobočkou i v ČR. Zájmy hudebních vydavatelů pak chrání v protipirátském boji IFPI (Mezinárodní federace fonografického průmyslu), rovněž s pobočkou u nás.

V rámci státní správy je ochrana duševního (především průmyslového) vlastnictví jednou z oblastí činnosti Celní správy ČR. Ta se věnuje pravidelným kontrolám (především) v tržnicích a zachycuje podezřelé zásilky ze zahraničí. V poslední době zde funguje i speciální služba na vyhledávání padělků v internetovém prodeji. O této své činnosti vede Celní správa statistiky, kde je zadržené zboží rozděleno na zboží zadržené v celním řízení a zboží zadržené na vnitřním trhu, a dále tříděno dle komodit³⁹. Ze zveřejněných údajů plyne, že v roce 2011 bylo celkově zadrženo zboží za téměř 2 750 000 000. Pro představu následuje tabulka, srovnávající vybrané zadržené nejčtenější komodity za minulé tři roky na vnitřním trhu. **„Nejúrodnější“ z hlediska způsobené škody byl rok 2010, kdy součet hodnoty zadržených padělků v celním řízení a na vnitřním trhu převýšil čtyři miliardy korun.** Pozornosti by neměla ujít kategorie „etikety, visačky, nálepky“, kde je znát razantní nárůst a lze usuzovat, že tyto produkty byly připraveny pro další nelegální využití. Je třeba mít stále na paměti, že uváděná čísla představují pouze odhalenou část obchodu s padělkami; lze předpokládat, že násobně vysoké objemy tohoto zboží úspěšně proniknou na trh.

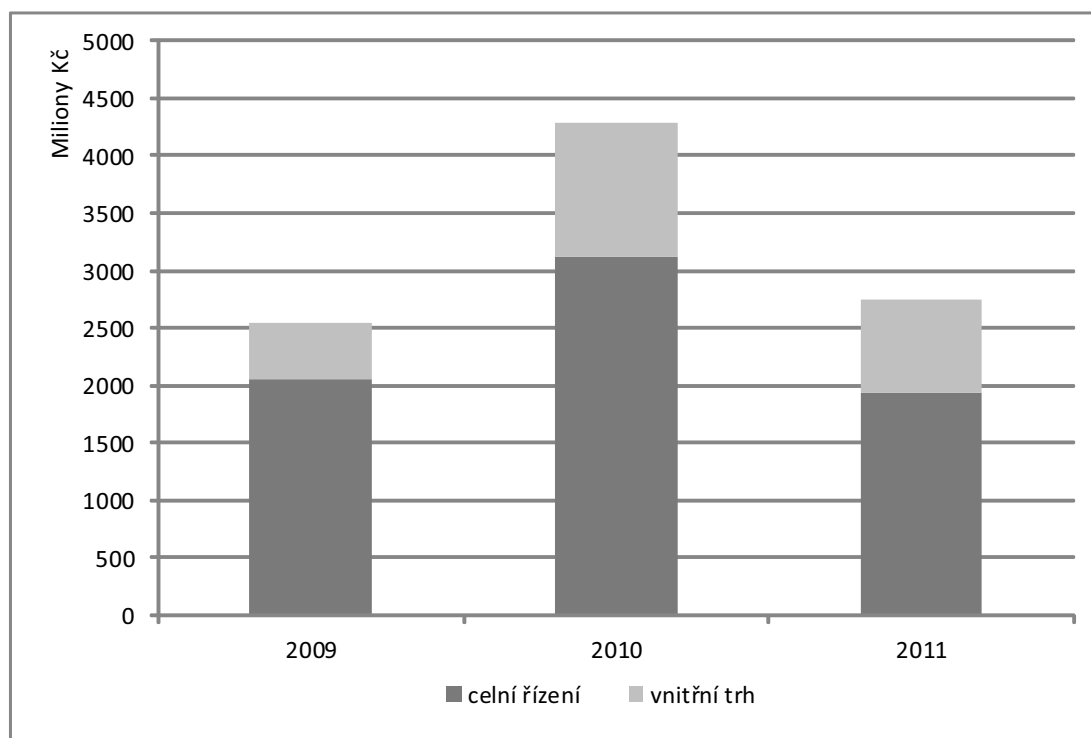
³⁸ Pojem „pirátství“ („Digital Piracy“) se běžně užívá pro nelegální nakládání s audiovizuálními díly a softwarem, ke kterému dochází téměř výhradně prostřednictvím sítě Internet.

³⁹ <http://www.celnisprava.cz/cz/statistiky/Stranky/dusevni-vlastnictvi.aspx>

Tabulka 1: Výsledky kontrol v oblasti ochrany práv duševního vlastnictví na vnitřním trhu v letech 2009- 2011 (statistické údaje celní správy)

Zboží (výběr)	Škoda způsobená majitelům práv v Kč		
	2009	2010	2011
Parfémy a kosmetika (líčidla, zvlhčovací krémy apod.)	9 007 255	4 178 349	13 568 732
Oblečení (k okamžitému nošení)	131 789 433	233 863 169	197 335 152
Oděvní doplňky (kravaty, klobouky, čepice, šály, pásky...)	30 841 222	72 810 539	40 808 589
Sportovní obuv a jiná obuv	24 384 392	164 404 435	40 125 502
Sluneční a jiné brýle (kromě dalekohledů)	5 778 258	16 021 171	26 969 570
Tašky vč. náprsních tašek, peněženek, pouzder na cigarety a podobné zboží nošené v kapse/kabelce	113 617 093	387 909 791	209 464 785
Hodinky	77 972 203	158 592 315	186 864 773
Šperky a jiné doplňky (vč. náušnic, prstenů, náramků, náhrdelníků, knoflíků, spon do kravat apod.)	960 765	3 935 219	10 377 205
CD, DVD, kazety nahrané (hudba, film, software, herní software)	66 221 360	74 007 000	52 545 720
Hračky (medvídci, panenky, modely automobilů, stavebnice apod.)	3 082 460	11 113 623	14 299 811
Etikety, visačky, nálepky	281 307	1 599 986	5 888 573

Graf 1: Odhalená škoda způsobená majitelům práv

Není tajemstvím - a výše uvedená čísla tomu nasvědčují - že v ČR obchod s padělkami průmyslového zboží stále kvete, zvláště v tržnicích a na Internetu. Především existenci „kamenných“ (tedy nikoli virtuálních, elektronických) obchodů, kde je možno koupit padělek značkového průmyslového zboží, se naše země výrazně liší od ostatních států Unie. Nejčastěji je předmětem tohoto byznysu konfekce, obuv, parfémy, oděvní doplňky, dále pak hračky, hodinky, elektronika a podobně. Objevují se i specifické oblasti, jako například padělky léků a potravinových doplňků; zde již do hry vstupuje kromě ochrany průmyslových známek i riziko poškození zdraví spotřebitelů⁴⁰. Podobně nebezpečný je trh s padělkami potravin a nápojů, jak ukazuje tragická metanolová aféra; kromě lihovin jsou padělána například i vína⁴¹. Specifickým problémem je obchod s neokolkovanými cigaretami - zde je hlavním přechodem neodvádění spotřební daně, krom toho se ale objevují i cigarety s padělanými ochrannými známkami.

Také v nelegálním šíření hudby, filmů a software (včetně počítačových her) jsou Češi poměrně „zdatní“. Podle údajů BSA je v ČR nelegálně instalováno 36 % užívaného software.

⁴⁰ V červenci 2011 se podařilo na Moravě dopadnout organizovanou skupinu, vyrábějící a distribuující padělky anabolických přípravků.

⁴¹ V červnu 2012 bylo v pražské tržnici Sapa objeveno větší množství padělků výrobků Českých vinařských závodů; zajímavostí je, že podnět ke kontrole dal sám majitel ochranné známky, který zaznamenal podezřelý pokles prodejů.

S tím korespondují i výsledky průzkumu společnosti Ipsos Tambor, uskutečněného pro společnost Microsoft v roce 2011 mezi dětmi a mladistvými. K pirátskému opatřování software se v něm přiznalo 33 % respondentů.

Specifickou vlastností prohřešků proti duševnímu vlastnictví je, jak již bylo řečeno, jejich velká rozšířenost a latence; a to i tehdy, necháme-li stranou obrovské trhy třetího světa, kde je duševní vlastnictví v podstatě neznámým pojmem. Živnou půdou zneužívání chráněných průmyslových známek u módního zboží je honba za „značkovým“ zbožím, které si v jeho originální podobě však nemohou všichni neomezeně dopřávat (a to ani v bohaté západní společnosti). Mediální a reklamní byznys, který vykresluje používání značkových výrobků jako nezbytnou součást moderního a „cool“ životního stylu, vytváří typickou propast mezi touhami mas (nejčastěji mladých) lidí a možnostmi tyto (pseudo)potřeby uspokojit. Kupování padělků je sice cesta zřejmě méně společensky nebezpečná, než opatřovat si prostředky na originální výrobky trestnou činností, tento argument však ve správních radách slavných světových firem jistě neobstojí. O tom, jak je tento fenomén masivní a globální, svědčí i tragikomická aféra z londýnské olympiády: do falešných výrobků firmy Nike byla oblečena egyptská olympijská výprava.

Ani odborníci na informatiku ještě před několika lety nepředvíдали bouřlivý a rychlý vzestup přenosových kapacit Internetu a jeho dostupnosti; tyto faktory ve spojení s možnostmi libovolně komprimovat audio i video soubory vedly k situaci, kdy se hovoří o smrti klasických médií. K tomu v posledních letech přibýlo stále větší rozšíření tzv. chytrých telefonů, tedy multimediálních zařízení, přehrávajících hudbu či video právě ve formátech, dostupných na světové síti. S postupným rozšiřováním elektronických čteček se mezi ohrožené komodity dostávají po hudbě a filmu i knižní tituly. Všechny snahy o technické zabezpečení audiovizuálních souborů proti jejich nelegálnímu kopírování selhaly – protivník v podobě zástupu anonymních a znalostně výborně vybavených „pirátů“ je silný. Snahy o kriminalizaci takového jednání, spolu s exemplárními rozsudky (spojenými s astronomickými částkami⁴², které mají majitelům práv „vynahradit ztráty“) také zatím nevedou k uspokojivým výsledkům. Posledním takovým případem je Japonsko, kde podle novely, vstoupivší v platnost od 1.10.2012, hrozí trestní postih i pouhým „stahovačům“ nelegálního obsahu. Je zde tedy stále

⁴² Američanka, pravděpodobně běžná uživatelka tzv. P2P sítě, užívané ke sdílení hudby, byla za prokázané sdílení 24 skladeb v roce 2009 odsouzena k pokutě 1,5 milionu dolarů; po odvolání byla pokuta snížena na 54 tisíc dolarů, přičemž případ zřejmě stále není pravomocně ukončen.

patrná snaha zabránit šíření pirátského obsahu na straně poptávky, nikoli pouze u těch, kdo taková data na síť umisťují.

Stále častěji se ve veřejné debatě na toto téma ozývá, že vydavatelské společnosti by měly zásadně přehodnotit své přístupy, i když není zcela zřejmé, jakým způsobem. Jednou z možných cest jsou obrovské virtuální audio/videotéky, kde si bude uživatel moci za měsíční paušál stahovat hudbu a filmy (podobně jako dnes platí za kabelovou televizi). Faktem však je, že i relativně mírný poplatek je vždy dražší než stažení dat „zadarmo“.

V západní společnosti platí, že málokdo z lidí v produktivním věku nikdy neshlédl film či neposlouchal hudbu „stažené“ z Internetu, řada lidí hraje počítačové hry, které rozhodně nejsou originálními výrobky; na domácím počítači nezřídka používáme aplikace, jejichž původem si přinejmenším nejsme jisti. Přivést si z dovolené „značkové“ tričko za desetinu ceny také není nic neobvyklého, nehledě na to, že deseti- a statisíce kusů celníky zabavených padělků by k nám jistě nebyly pašovány, kdyby neměly najít své kupce. Je tomu tak ale opravdu? Jsou tyto jevy tak rozšířené, jak se soudí – anebo ještě více? Lze toto téma nějak výzkumně uchopit?

Záměrem průzkumu, uskutečněného Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v České republice, bylo **zmapovat vnímání ochrany duševního vlastnictví ze strany občanů, tedy potenciálních odběratelů nelegálního zboží**. Krátkým dotazníkem bylo osloveno 998 respondentů; v dotazníku byla problematika rozdělena na oblast průmyslového zboží, hudby, filmu a software. Respondent byl vždy dotázán na postoj ke koupi padělku, poté metodou selfreportu na to, zda někdy podobný produkt koupil nebo užíval.

Vybrané výsledky předkládám ve formě tabulek s krátkými komentáři.

Tabulka 2: Koupil/a jste v naší republice padělané zboží známých značek?

	<i>vy osobně (%)</i>	<i>blízký člen vaší rodiny (%)</i>
Ano opakovaně	27,0	26,9
Ano, ojediněle	25,7	20,0
Ne	42,1	27,8
Neví, neodpověděl(a)	5,2	25,3

Tabulka jasně odpovídá na otázku, zda si naši občané občas dopřejí „pocit luxusu“ za málo peněz. Ano - alespoň ojediněle tak učiní více než polovina z nich (53 %), navíc podobný podíl jejich rodinných příslušníků (přičemž o řadě z nich to respondenti nedokáží říci).⁴³

Častěji takto hovoří, zřejmě díky četnějším nákupním aktivitám, ženy, z nichž třetina koupila podobné zboží opakovaně.

O tom, že potkat se u nás s podobnou nabídkou není nic výjimečného, svědčí fakt, že na stánku či v tržnici na padělky narazily tři čtvrtiny (!) dotázaných. Ale i běžné obchody nejsou „čisté“ – přítomnost padělků zde signalizovalo 37 % odpovědí.

Proč by také občané padělky nekupovali, když v tom vesměs nevidí žádný morální problém? Jen tři respondenti z deseti hodnotí prodej padělků jako krádež značky... Muži a ženy se nijak v hodnocení neliší. Občané nad 60 let věku se s padělky tak často nesetkávají (o značky se pravděpodobně moc nezajímají, tím také padělky nerozeznají), nekupují je (nebo alespoň ne vědomě), a jejich distribuci hodnotí přísněji než lidé mladší.

Tabulka 3: Jak hodnotíte prodej nepravého „značkového“ textilu, módních doplňků, parfémů nebo průmyslového zboží?

	Relat. čet. %
Nepovažuji to za problém, značkové výrobky jsou předražené	33,7
Není to správné, ale značkoví výrobci vydělají i tak	29,7
Je to zásadně špatné, jde vlastně o krádež obchodní značky	29,6
Neví, neodpověděl(a)	7,0

Dalším blokem otázek byla oblast **sdílení hudby, filmů a software na internetu**, přesněji řečeno četnost užívání takto získaných kopií. Úmyslně jsme se nesnažili postihnout rozdíl mezi pouhým užíváním nelegálně distribuovaných děl (tedy stažení bez dalšího šíření) a aktivním vystavováním digitálních obsahů na internetu. Některé technologie totiž zároveň se

⁴³ V této i následujících tabulkách jsou uváděny relativní četnosti za celý vzorek 998 dotázaných. Pokud bychom relativní údaje vztáhli pouze k těm, kteří se nevyhnuli odpovědi, byly by podíly jednotlivých odpovědí o několik procentních bodů vyšší.

„stahováním“ („downloading“) vystavují tento obsah pro další sdílejší („uploading“), a nelze odhadnout, jak velká část respondentů si je těchto rozdílů vědoma.

Tabulka 4: Jak hodnotíte fakt, že hudební skladby nebo filmy lze získat nelegálně, tzv. stažením z internetu?

	Hudba	Film
	Relat. čet. %	Relat. čet. %
Nepovažuji to za problém, je to předražené	35,2	31,5
Není to správné, ale hudební / filmová vydavatelství vydělají i tak	28,4	28,0
Je to zásadně špatné, jde vlastně o krádež	24,5	28,1
Neví, neodpověděl(a)	11,9	12,4

Přibližně tři čtvrtiny odpovídajících nemá se „stahováním“ hudby žádný problém – někteří zcela otevřeně (zhruba třetina), někteří sice přiznávají jistou morální pochybnost, ale není pro ně pravděpodobně problém ji překonat. Jen čtvrtina takové jednání striktně odmítá. U filmů je obrázek velmi podobný, s tím, že podíl respondentů „odsuzujících“ je mírně vyšší. Lze to přičítat obecnému povědomí o tom, že náklady na vznik filmu jsou dnes astronomické oproti výrobě hudebního nosiče.

Potvrzuje se hypotéza o rozdílném přístupu mladé „internetové“ generace a starších ročníků: 52 % respondentů mezi 15-18 lety nepovažuje stahování hudby za problém, a pouze 17 % této věkové kategorie to má za krádež; odsuzující stanovisko zastává 38 % dotázaných starších 60-ti let. U filmů je situace obdobná – nejtolerantnější jsou mladší lidé, např. ve skupině 25-29 let je souhlasných reakcí 51 %.

Pokud jde o **organizovaný prodej padělků** hudebních a filmových nosičů, tedy činnost zjištěnou, je podíl záporných reakcí přeci jen trochu vyšší – tato činnost již zcela postrádá „jánošíkovský“ rozměr běžného internetového pirátství. Přesto je čtvrtina respondentů s podobnou činností zcela srozuměno a stejně velká skupina je ochotna ji omluvit⁴⁴. Každý devátý respondent se odpovědi na tyto otázky vyhnul.

⁴⁴ Poněkud přísněji je prodej pirátských CD vnímán u vysokoškolsky vzdělaných respondentů – odsuzuje ho cca 55 % z nich.

Tabulka 5: Jak hodnotíte fakt, že jsou některé hudební nosiče nebo filmy na DVD organizovanými skupinami nelegálně kopírovány a prodávány?

	Hudba	Film
	Relat. čet. %	Relat. čet. %
Nepovažuji to za problém, originály jsou předražené	26,4	25,1
Není to správné, ale hudební / filmová vydavatelství vydělají i tak	26,4	27,2
Je to zásadně špatné, jde vlastně o krádež	36,0	36,9
Neví, neodpověděl(a)	11,2	10,8

Schvalování či odsuzování je samozřejmě jedna věc, faktické chování druhá. Proto jsme do výzkumu zařadili otázku na vlastní zkušenost s tímto fenoménem.

Tabulka 6: Pouštěl/a jste si někdy hudbu nebo film z podobného zdroje, tedy ze zakoupené nelegální kopie nebo stažené z internetu?

	Hudba	Film
	Relat. čet. %	Relat. čet. %
Ano, opakovaně	22,7	21,0
Ano, ojediněle	12,3	14,9
Ne, poslouchám pouze originální nahrávky nebo rádio / filmy sleduji pouze v kině, televizi nebo z videopůjčoven	16,3	24,2
Nevím, nezajímám se o původ nahrávek / filmů	25,8	22,1
Ne, hudbu neposlouchám / filmy vůbec nesleduji	14,9	10,3
Neví, neodpověděl(a)	8,0	7,5
Celkem	100,0	100,0

Skutečnost, že by někdy konzumovali hudbu či film z nelegálního zdroje, přímo popřelo cca 16 % respondentů u hudby a 24 % u filmu. Naopak 23 %, resp. 21 % tak činí opakovaně. Je si nutno povšimnout i kategorie „nezajímám se o původ“ kde se u hudby více než čtvrtina, u filmu 22 % respondentů zříká odpovědnosti za to, z jakého zdroje dílo pochází⁴⁵. Je možno

⁴⁵ Pod čarou sdělme, že signifikantně častěji takto reagují ženy.

předpokládat, že zde se skrývá ještě další, nikoli nevýznamná část konzumentů nelegálně získaných „kulturních statků“.

Je nepřekvapivé, že lze vysledovat extrémní závislost na věku dotázaného. Jestliže pravidelně konzumuje hudbu staženou z internetu 47 % adolescentů, u skupiny ve středním věku (45-59 let) je to 18 % a nad 60 let pouze 6 %. Je ale třeba si být vědom faktu, že mladší lidé obecně poslouchají hudbu více než ti starší. Filmy, diplomaticky řečeno „ne zcela jasného původu“, nejvíce opakovaně sledují lidé mezi 19-24 lety – v této věkové skupině je jich 45 %. Naproti tomu bezmála polovina dotázaných starších šedesáti let filmy sleduje pouze v televizi nebo z legálních půjčoven; z mladých lidí do 25 let se takto chová jen asi 15 %.

Poslední část dotazníku byla zaměřena na používání nelegálního softwaru. Hodnocení takového jednání je velmi podobné jako u předchozích položek, pouze trochu přísnější – za krádež prohlašuje používání nelegálního software 38 % z odpovídajících. Samozřejmě jsme se neopomněli zeptat, zda mají s takovým jednáním osobní zkušenost.

Tabulka 7: Používal/a jste někdy takový software na počítači doma?

	Relat. čet. %
Ano	17,4
Ne	60,6
Nevím, nezajímám se o původ programů	22,0
N = 761 ⁴⁶	100,0

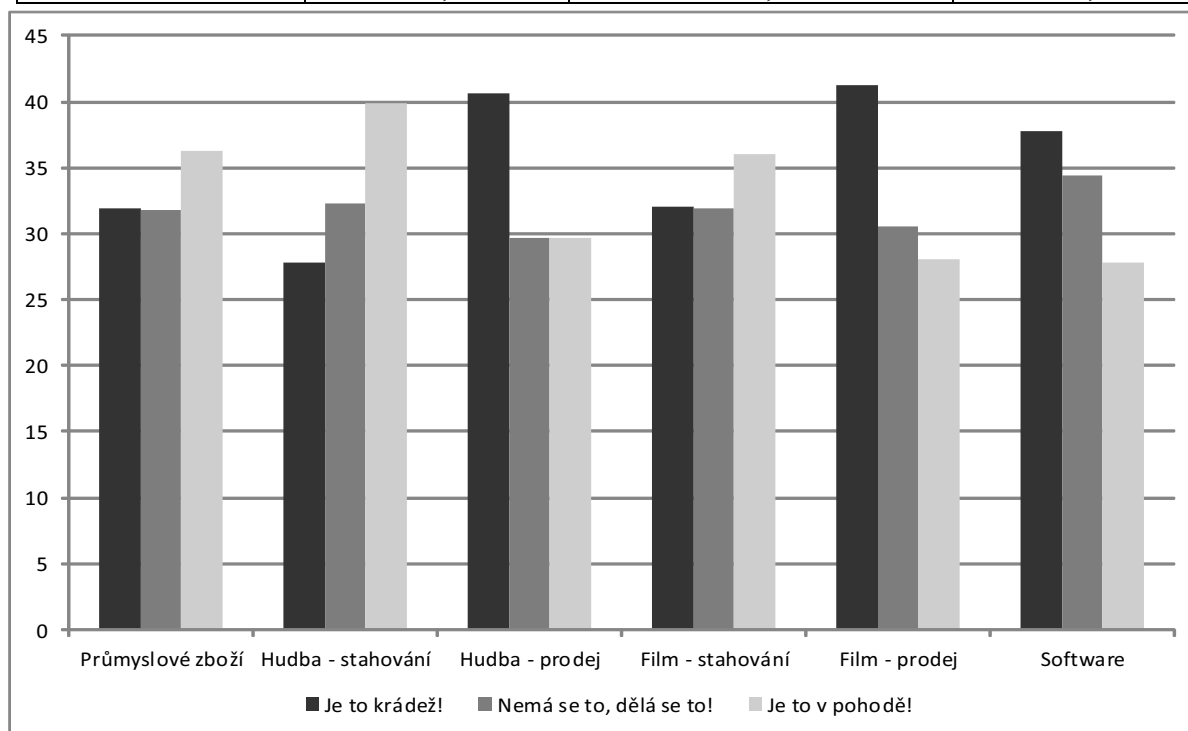
Podle získaných výpovědí tedy jen 17 % z těch, kdo používají doma počítač, na něm používá či používalo nelegálně získaný software. Je nutno říci, že toto číslo je, v porovnání s jinými zdroji (viz úvodní pasáž), dosti nízké. Teprve tehdy, připočteme-li k „problémové“ skupině ty hlasy, které se o původ programů „nezajímají“, dostáváme se na čísla, která vycházejí z obdobných anket či z odhadů producentů programového vybavení. Signifikantně častěji je mezi nezajímajícími se nejmladší skupina do 18 let (kdy se o vybavení domácího PC starají zřejmě rodiče), a - podobně jako u hudby – ženy. Nejvíce „pirátskou“ se jeví, stejně jako v případě filmů, věková skupina 19-24 let.

⁴⁶ Vzhledem k tomu, že více než 21 % dotázaných nikdy nepoužívalo doma počítač, jsou v této položce četnosti počítány bez těchto jedinců, aby se zabránilo zkreslení.

Jak tedy dopadnou jednotlivé komodity, čelící zneužívání autorských a jiných práv, při vzájemném porovnání? Tři základní přístupy jsme shrnuli, trochu eufemisticky, do níže uvedených variant odpovědi. Relativní počty jsou zde pro přehlednost očištěny od odpovědi „nevím, neuvedeno“, proto jsou čísla zde vyšší než v předchozím textu.

Tabulka 8: Hodnocení jednotlivých druhů zneužití duševního vlastnictví

	Je to krádež!	Nemá se to, dělá se to!	Je to v pohodě!
Průmyslové zboží	31,9	31,8	36,3
Hudba - stahování	27,8	32,3	39,9
Hudba - prodej	40,6	29,7	29,7
Film - stahování	32,1	31,9	36,0
Film - prodej	41,3	30,6	28,1
Software	37,8	34,4	27,8

Výsledky jsou, jak výše vidno, pro všechny skupiny produktů podobné: zhruba třetina dotázaných nemá s prodejem a koupí padělků žádný problém, další třetina si je sice vědoma závadnosti takového jednání, ale ospravedlňuje ho nepřiměřenými cenami originálního zboží; zbylá třetina pak takové jednání odsuzuje. Více odsuzován je (logicky) prodej takového zboží za účelem zisku – i zde ale skoro 30 % odpovědí takové jednání schvaluje. Větší část respondentů někdy takové zboží koupila (či bezplatně získala), polovina z nich opakovaně. Mladí respondenti do 30 let mají názory na ochranu duševního vlastnictví

mnohem liberálnější, než celek. Ani dosažené vzdělání zde nehraje valnou roli; vysokoškoláci jsou si sice více vědomi problematičnosti takového jednání, dokáží si ho ale zdůvodnit poukazem na nepřiměřené ceny požadované za originální produkt.

Výzkumná sonda jednoznačně ukázala již tušené a předpokládané: **práva duševního vlastnictví patří v ČR mezi populací k těm nejméně respektovaným.** Jejich nerespektování je normou, především mezi věkovou skupinou nastupující produktivní dráhu. Je zřejmé, že pouhými právními mechanismy a zpříšňováním sankcí na národní bázi není možno, především teď hovoříme o právech autorských, dosáhnout obratu. Neznamená to, že by stát měl na dohled nad jejich dodržováním zcela rezignovat. Zdá se ale stále jasnější, že **legislativa není schopna sledovat technologický progres a dříve či později musí přijít změna celého paradigmatu šíření autorských děl a pojetí práv k nim.**

Kvantitativní expertní odhady o organizovaném zločinu na území České republiky v roce 2011

PhDr. Martin Cejp, CSc.

1. Úvod

Soustavný výzkum organizovaného zločinu, který probíhá v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 1993, zahrnuje teorii a metodologii, pravděpodobné modely, vliv širších společenských souvislostí, celou řadu specifických témat, týkajících se konkrétních aktivit, prognózu, posuzování účinnosti specifických právních prostředků. Součástí tohoto výzkumu jsou i každoroční expertní šetření, zaměřená na základní kvantitativní údaje o struktuře a činnostech zločineckých skupin, působících na území České republiky. Jako experti jsou dotazováni pracovníci speciálních útvarů Policie České republiky. Prostřednictvím Policejního prezidia České republiky jsou dotazníky rozesílány Službě kriminální policie a vyšetřování, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, Národní protidrogové centrále a v poslední době i Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality. V roce 2012 jsme se navíc dotazovali i pracovníků Útvaru speciálních činností SKPV a Útvaru zvláštních činností SKPV a pracovníků Generálního ředitelství cel a Celního ředitelství Praha. Počet dotazovaných expertů byl v roce 1993 12, od roku 1995 se pohybuje okolo 30. V roce 2012 jsme měli k dispozici 29 vyplněných dotazníků. Podle ověřené metodiky expertních šetření je optimální počet mezi 15–25 respondenty, lze tedy počet expertů, které oslovujeme, považovat za dostačující. *(Viz například: Šulc, Ota: Abeceda prognostiky Praha: SNTL, 1976, str. 42)* Dotázaní experti měli v průměru 18 let praxe u policie nebo jiné oslovené oblasti, 12 let praxe u kriminální policie a 8 let praxe v oblasti boje proti organizovanému zločinu.

Organizovaný zločin je silně zakonspirován, takže většinu poznatků není možné zjišťovat přímo. Kromě toho nebyly v České republice konkrétní případy až do roku 1998 k dispozici. Počínaje rokem 1998 konkrétní údaje již existují, ale zachycují jen malou část organizovaného zločinu, navíc spíše tu část, která byla „méně úspěšná“ a byla odhalena. Použití expertních šetření je tedy nezbytné. *(Podobný typ dotazování probíhá i na mezinárodní úrovni. Od roku 1997 začala zjišťovat data o organizovaném zločinu v evropských zemích Komise pro trestní právo a kriminologické otázky organizovaného zločinu při Radě Evropy. V roce 1998*

zjišťovala tímto způsobem jednorázově prostřednictvím EUROPOLU takovéto údaje rovněž Evropská unie. Od roku 1999 provádí dotazníková šetření prostřednictvím UNICRI i OSN.) Nevýhodou expertní metody je, že poznatky takto získané jsou na úrovni odhadů, tj. pouze pravděpodobných modelů organizačních struktur, možné míry výskytu aktivit, možných společenských vlivů. V expertízách se objevují dva typy výpovědí: výpovědi kvantitativní, při nichž experti uvádějí, které činnosti jsou nejrozšířenější, jaké je složení skupin, čím se zabývají skupiny podle národnosti a podobně a výroky kvalitativní, v nichž experti formulují svoje názory, uvádějí argumenty, vlastní zkušenosti i návrhy na řešení. V této studii se budeme zabývat daty, které jsou kvantitativního charakteru.

2. Charakteristika skupin

Z hlediska **stupně organizovanosti** bylo podle názoru expertů v roce 2011 **45 %** plně **rozvinutých** skupin, které mají třístupňovou řídicí strukturu, na jejímž vrcholu je nejvyšší vedení, které řídí tzv. střední články řízení a nejnižší vrstvu pak tvoří řadoví členové. Více než polovina – přesně **55 %** - bylo **neúplně rozvinutých** skupin. Pro srovnání si uvedme, že v roce 2009 a 2010 byl odhad podílu skupin s plně rozvinutou strukturou nadpoloviční.

Podle odhadů expertů tvořili v období od roku 1993 do roku 2010 **externisté** více než polovinu ze všech členů zločineckých skupin. V roce **2011** bylo **59 %** kmenových členů a **41 %** externistů. *(Zda jde o náznak poklesu podílu externistů nebo o trvalejší trend napoví další šetření.)* Externisté jsou využíváni v různých oblastech. V nejméně náročné verzi zajišťují nevýznamné pomocné činnosti, u kterých se očekává, že v případě podezření, nebo dokonce zásahu policistů by nedošlo k zásadnímu ovlivnění fungování skupiny. Nejčastěji zajišťují externisté servis a logistiku. Jde o transport, skutečnou i fiktivní přepravu zboží i osob, výrobu a distribuci padělaného zboží, obstarávání krycích a falešných dokladů, vývozních povolení, zbraní, včetně jejich úpravy, falešných faktur, licencí, pozvání do státu, získávání finančních zdrojů a finanční podpory, zakládání účtů u bank, praní peněz, převody peněz, vybírání hotovostních finančních prostředků u bank a jejich přeposílání na určené účty nebo místa, tlumočení, tipování objektů a subjektů napadení, sledování osob, nákup technologií. Externisté rovněž pronajímají zločineckým skupinám objekty, byty, nemovitosti, kancelářské sklady, vozidla. Externisté dosti často zprostředkovávají kontakty. Zajišťují komunikaci s orgány státní správy a samosprávy, zabezpečují bezproblémové řízení u státních orgánů, zprostředkovávají schůzky s příslušnými osobami. Experti výslovně uvedli, že „často tento servis zajišťují pracovníci státních orgánů“ (Expertiza. Policie. 2012) a že „nezřídka jsou pro tyto pomocné

činnosti najímány legální společnosti, které si ani neuvědomují, že pracují pro organizovaný zločin.“ (Expertiza. Policie. 2012) Externisté také působí jako kurýři, „bílí koně“, zakládají fiktivní firmy. Externisté se podílejí i na zastírací činnosti, ochraně proti sledování (lobbingu), což má napomoci tomu, aby trestná činnost zločineckých skupin nebyla odhalena. Podobně mohou externisté působit i při ovlivňování státních zástupců, soudců, policistů „cestou advokátů – spolužáků z fakulty“. (Expertiza. Policie. 2012) V náročnější verzi spolupráce získávají externisté informace: z databází policie, justice, zdravotních pojišťoven a data od telefonních operátorů, i údaje o klientech bankovních institucí. V nejnáročnější verzi pak poskytují externisté zločineckým skupinám poradenskou činnost, zejména právního charakteru. Tato forma je v posledních letech hojně využívána a podílí se na ní více než čtvrtina externistů.

Ve skupinách organizovaného zločinu na území České republiky se vyskytují i **ženy**. Odhad podílu žen se v období 2000-2011 pohyboval mezi 11-16 %. V roce **2011** byl podíl žen odhadnut na **13 %**. Ženy nejvíce participovaly na organizování prostituce, kuplířství a obchodování s lidmi. V této souvislosti bylo zmíněno i vedení organizací a podniků ženami a jejich role při náboru nových adeptek. Na druhém místě byla účast žen na drogové kriminalitě. Ženy se podílely jak na výrobě, tak na distribuci, pašování, obchodování, zajišťování odběratelů a dodavatelů. V některých případech zaujímaly ženy v drogové kriminalitě i vedoucí funkce. Kromě distribuce drog zajišťovaly kurýrní služby, distribuci a prodej dalšího nelegálního zboží. Obstarávaly například i vývoz peněžních prostředků do zahraničí. Na třetím místě je logistika a administrativa. Ženy zařizovaly administrativní záležitosti, padělaly doklady, zhotovovaly a uplatňovaly falešné faktury a fiktivní doklady, zprostředkovávaly kontakty na úřady, zabezpečovaly konspiraci a zastírání trestné činnosti. V souvislosti s tím bylo zmíněno, že ženy se v poslední době dostávají na vysoké či hlavní řídicí posty ve vedení skupin, hlavně těch, které se zabývají prostitucí a obchodováním s omamnými a psychotropními látkami. Dosti často byl zmíněn i podíl žen na krádežích a kapesních krádežích, organizovaná trestná činnost páchaná na seniorech, občas i působení žen v roli „bílých koní“, při zakládání fiktivních firem, v rámci nelegální migrace – kdy zajišťují pro cizí státní příslušníky ubytování a obstarávají doklady. Ženy se podílely i na poradenství a právním servisu. Ojediněle pak experti zmínili v obecné rovině účast žen na hospodářské trestné činnosti, finanční kriminalitě, korupci, podvodech, násilné kriminalitě, počítačové kriminalitě. Konkrétněji pak uvedli nelegální sňatky, organizaci dovozu nelegálních cigaret a prodej dílů z odcizených motorových vozidel.

Na organizovaném zločinu, který se realizuje na území České republiky, se velkou měrou podílejí **cizinci**. Z hlediska podílu cizinců na organizované zločinecké činnosti stabilně mírně převažují zahraniční účastníci nad Čechy. V roce **2011** šlo o opravdu velice mírnou převahu **mezinárodního** prvku (**51 %**) nad **domácím** (**49 %**). Situace však není taková, že by tyto skupiny byly striktně odděleny. Do určité míry se prolínají: kromě ryze mezinárodních a ryze domácích skupin existují i skupiny smíšené. U nich pak ještě rozlišujeme, zda v nich mají vedoucí roli cizinci nebo čeští občané. Tam, kde mají vedoucí úlohu cizinci, vykonávají Češi pouze pomocné úlohy servisního charakteru, často zabezpečují kontakty s úřady. Podle šetření z roku 2012, kdy byla zhodnocena situace roku předchozího, bylo 27 % tvořeno pouze cizinci, 29 % skupin bylo ryze českých. **Smíšených** skupin bylo 44 %. Ve smíšených skupinách mírně převažovaly ty, které byly vedeny cizinci.

Podle **jednotlivých cizích národností** jsou v organizovaném zločinu na území České republiky nejsilněji zastoupeni Vietnamci a Ukrajinci, s určitým odstupem Rusové a Albánci. Za nimi pak figuruje skupina, ve které jsou Bulhaři, Číňané, Slováci, Poláci, Rumuni, Nigerijci. Ve druhé desítce jsou: Srbové, Arméni, Chorvaté, Gruzínci, Turci, Makedonci, Moldavané, Němci, Kazachstánci, Čečenci. Celkově bylo uvedeno 35 národností.

Tabulka 1**Míra zastoupení cizích národností v organizovaném zločinu na území ČR v roce 2011**

Pořadí	Národnost	Index
1.	Vietnamci	219
2.	Ukrajinci	206
3.	Rusové	112
4.	Albánci/Kosovští Albánci	111
5.	Bulhaři	74
6.	Číňané	68
7.	Slováci	65
8.	Poláci	64
9.	Rumuni	62
10.	Nigerijci	56
11.	Srbové	41
12.	Arméni	32
13.	Chorvaté	24
14.	Gruzínci	22
15.	Turci	21
16.	Makedonci	17
17. - 18.	Moldavané	15
	Němci	15
19.	Kazachstánci	12
20.	Čečenci	11
21.	Řekové	9
22.	Syřané	8
23. - 26.	Nizozemci	7
	Litevci	7
	Rakušané	7
	Belize	7
27. – 28.	Iráčané	6
	Dagestánci	6
29. - 30.	Bosna a Hercegovina	4
	Pobřeží Slonoviny	4
31.	Senegalci	3
32. – 34.	Mongolové	2
	Egypt'ané	2
	Lybijci	2
35.	Italové	1

Pozn.: Experti mohli uvést deset možností (ve výzkumech z let 1993-2003 pouze šest). Souhrnný index jsme stanovili tak, že počet respondentů, kteří uvedli příslušnou národnost na 1. místě, byl násoben 10 x, na 2. místě 9 x atd. až na 10. místě 1 x. Celkový index je pak součtem těchto násobků. Jeden bod uvedený v indexu např. znamená, že pouze jeden ze všech expertů uvedl příslušnou národnost na desátém místě.

3. Charakteristika činností

Od roku 1993 zjišťujeme každoročně expertní odhad **nejrozšířenějších forem činností** organizovaného zločinu na území České republiky. *(Podle seznamu, ve kterém je uvedeno cca 35 aktivit se experti u každé z nich vyjadřují, do jaké míry je rozšířená, případně zárodečná nebo se vůbec nevyskytuje. Pořadí výskytu nejrozšířenějších činností stanovujeme podle toho, kolik respondentů uvedlo příslušnou činnost jako rozšířenou. Seznam je doplňován o nové aktivity. Zároveň z něj vyřazujeme ty aktivity, které se opakovaně ukazují jako méně významné, nebo byly charakteristické pouze pro určité období.)*

V roce **2011** jsme na prvních místech opět zaznamenali tradiční aktivity jako **výroba** a pašování drog, krádeže aut a spolu s nimi ty, u kterých došlo k vzestupu v posledních letech: praní špinavých peněz, korupce, daňové, úvěrové a směnečné podvody. V posledních letech vzrůstá i nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret, zakládání podvodných firem a zneužívání počítače k trestné činnosti. Klesá výskyt organizování prostituce, pokračuje pokles krádeží uměleckých předmětů, které patřily na začátku 90. let k nejrozšířenějším.

Každoročně zjišťujeme, které formy organizované trestné činnosti se objevují jako **zárodečné**. V roce 2011 patřily k nejčastěji uváděným zárodečným formám:

vraždy,
mezinárodní obchod se zbraněmi,
nelegální dovoz a vývoz nebezpečných odpadů,
padělání dokumentů,
zneužití počítače k trestné činnosti,
obchodování s lidmi za účelem nucených prací.

Tabulka 2
Rozvinuté formy trestné činnosti za rok 2011

Pořadí	Činnost	N=29	%
1. - 2.	Výroba a pašování drog	22	76
	Praní špinavých peněz	22	76
3. - 4.	Krádeže aut	21	72
	Korupce	21	72
5. - 6.	Daňové, úvěrové a směnečné podvody	20	69
	Nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret	20	69
7.	Zakládání podvodných firem	19	66
8.	Zneužití počítače k trestné činnosti	18	62
9. - 11.	Padělání dokumentů	17	59
	Organizování prostituce	17	59
	Padělání CD a podobných nosičů	17	59
12. - 13.	Bankovní podvody	16	55
	Celní podvody	16	55
14.	Překupnictví odcizených předmětů	15	52
15. - 16.	Krádeže vloupáním	14	48
	Vydírání a vybírání poplatků za ochranu	14	48
17. - 21.	Podvody s platebními kartami	13	44
	Mezinárodní obchod se zbraněmi	13	44
	Vymáhání dluhů na objednávku	13	44
	Zneužití prostředků EU	13	44
	Organizování nelegální migrace	13	44
22.	Vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení	12	41
23. - 24.	Kriminalita proti informačním a komunikačním technologiím	10	35
	Bankovní loupeže	10	35
25. - 26.	Padělání šeků, peněz a mincí	9	31
	Krádeže uměleckých předmětů	9	31
27. - 28.	Obchodování s lidmi za účelem nucených prací	8	28
	Vraždy	8	28
29. - 30.	Nelegální dovoz a vývoz nebezpečných odpadů	7	24
	Hazardní hry	7	24
31.	Obchodování s lidskými orgány	2	7

V rámci expertíz pravidelně sledujeme, **jakými aktivitami** se na území České republiky zabývají **jednotlivé národnostní skupiny**. (Činnosti zahraničních skupin jsou uvedeny podle pořadí výskytu jednotlivých národností a u nich pak seřazeny podle počtu expertů /z celkového N=29/, kteří výskyt příslušné činnosti uvedli u příslušné národnosti. V závorkách je počet expertů, kteří příslušnou činnost ke skupině příslušné národnosti přiřadili. Pokud je činnost v závorce pouze jednou, neznamená to, že byl zaznamenán jeden případ, ale že ji jeden expert uvedl. I takto malá čísla prezentujeme, protože skupina málo frekventované činnosti provozuje. Kromě toho může skupina provozovat i dobře maskované činnosti, o kterých experti nevědí.)

Vietnamci

Výroba a pašování drog (21),

Daňové, úvěrové a směnečné podvody (10),

Padělání + obchod s padělkami – textil, obuv (9),

Nelegální výroba a pašování cigaret (7),

Organizování nelegální migrace (6),

Nelegální výroba a pašování alkoholu (5),

Praní špinavých peněz (4), Padělání ochranné známky (4), Celní podvody (4), Obchodování s lidmi (4),

Násilná trestná činnost (3),

Vraždy (2), Hazardní hry (2), Finanční podvody (2), Korupce (2), Padělání DVD, CD a podobných nosičů (2),

Krádeže (1), Vydírání a vybírání poplatků za ochranu (1), Mezinárodní obchod se zbraněmi (1), Organizování prostituce (1), Obchodování s lidmi za účelem nucených prací (1), Hospodářská trestná činnost (1), Majetková trestná činnost (1), Lichva (1), Nákupy technologií (1), Porušování autorských práv (1).

Za zmínku stojí, že se z dosti frekventovaných činností u Vietnamců **nevyskytly**: krádeže aut, zakládání podvodných firem, bankovní podvody, podvody s platebními kartami, zneužití počítače k trestné činnosti.

Ukrajinci

Vydírání a vybírání poplatků za ochranu (10),

Obchodování s lidmi (8),

Násilná trestná činnost (7),

Nelegální výroba a pašování cigaret (6),

Podvody (6),

Výroba a pašování drog (5), Mezinárodní obchod se zbraněmi (5),

Praní špinavých peněz (4),

Daňové, úvěrové a směnečné podvody (3), Obchodování s lidmi za účelem nucených prací / nelegální zaměstnávání (3), Vymáhání dluhů na objednávku (3),

Korupce (2), Organizování prostituce (2), Padělání /dokladů/ (2), Organizování prostituce (2)

Loupeže (2), Majetková trestná činnost (2),

Krádeže aut (1), Nelegální výroba a pašování alkoholu (1), Padělání dokumentů (1), Organizování nelegální migrace (1), Vraždy (1), Nelegální obchodování s minerálními oleji (1), Podílnictví (1), Finanční kriminalita (1).

Z frekventovaných činností se u Ukrajinců **nevyskytlo**: zakládání podvodných firem, zneužití počítače k trestné činnosti, padělání CD a podobných nosičů, podvody s platebními kartami.

Rusové

Násilná kriminalita (7),

Praní špinavých peněz (5),

Mezinárodní obchod se zbraněmi a radioaktivním materiálem (5),

Obchodování s lidmi (5),

Vydírání a vybírání poplatků za ochranu (3), Drogy (3),

Vymáhání dluhů na objednávku (2), Nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret (2),

Krádeže aut (1), Korupce (1), Daňové, úvěrové a směnečné podvody (1), Padělání (1), Padělání dokladů (1), Organizování prostituce (1), Bankovní podvody (1), Zaměstnávání na černo (1), Pašování - zlato, diamanty (1), Hospodářská kriminalita (1), Majetková kriminalita (1), Finanční kriminalita (1).

Z frekventovaných činností se Rusové **nezabývali**: organizováním nelegální migrace, celními podvody, paděláním CD a podobných nosičů. V roce 2011 nebyly u nich evidovány vraždy.

Albánci/Kosovští Albánci

Výroba a pašování drog (6),

Násilná trestná činnost (4),

Mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami (2), Obchodování s lidmi (2), Podvody (2),
Praní špinavých peněz (1), Padělání (1), Loupeže (1), Krádeže (1), Podvody s platebními
kartami (1), Padělání (1), Zařizování víz (1).

U Albánců se **nevyskytly**: krádeže aut, organizování nelegální migrace, daňové, úvěrové a
směnečné podvody, korupce, nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret, zakládání
podvodných firem, vydírání a vybírání poplatků za ochranu, zneužití počítače k trestné
činnosti, padělání CD a podobných nosičů.

Bulhaři

Podvody s platebními kartami (11),

Padělání (5),

Drogy (3), Krádeže aut (3)

Nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret (2), Organizování prostituce (2), Podvodná
směna peněz (2), Kapesní krádeže (2),

Daňové, úvěrové a směnečné podvody (1), Zneužití počítače k trestné činnosti (1),
Obchodování s lidmi (1), Majetková kriminalita (1).

U Bulharů se **nevyskytlo**: organizování nelegální migrace, celní podvody, vydírání a vybírání
poplatků za ochranu, mezinárodní obchod se zbraněmi, násilná kriminalita.

Číňané

Padělání dokumentů, dokladů, kolků, textilu, obuvi (9),

Praní špinavých peněz (3),

Nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret (2), Organizování nelegální migrace (2),

Výroba a pašování drog (1), Daňové, úvěrové a směnečné podvody (1), Celní podvody (1),

Násilná kriminalita (1), Obchodování s lidmi (1), Nelegální obchodování (1), Pašování (1),

Majetková kriminalita (1), Duševní vlastnictví (1).

U Číňanů **nebyly**: krádeže aut, korupce, organizování prostituce, vydírání a vybírání poplatků
za ochranu, podvody s platebními kartami, mezinárodní obchod se zbraněmi.

Slováci

Daňové, úvěrové a směnečné podvody (2),

Mezinárodní obchod se zbraněmi a vojenským materiálem (2),

Podvody (2),

Drogy (1), Krádeže aut (1), Celní podvody (1), Krádeže a podvody na seniorech (1), Krádeže vloupáním – trezory (1), Krádeže (1), Nelegální obchodování s pohonnými hmotami (1), Násilná trestná činnost (1), Obchodování s lidmi (1), Podvodná kamionová přeprava (1), Finanční kriminalita (1).

U Slováků **nebylo** v roce 2011 zaznamenáno: organizování nelegální migrace, praní špinavých peněz, korupce, nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret, zneužití počítače k trestné činnosti, organizování prostituce, padělání CD a podobných nosičů, vydírání a vybírání poplatků za ochranu, podvody s platebními kartami.

Poláci

Drogy (4),

Nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret (4),

Krádeže aut (3),

Daňové, úvěrové a směnečné podvody (2), Podvody (2)

Pojistné podvody (1), Podvody na seniorech (1), Padělání (1), Pašování (1), Dětská pornografie (1), Nelegální obchodování s léky (1), Obchodování s pohonnými hmotami (1)

Vloupání do objektů – trezory (1), Krádeže strojů (1), Majetková kriminalita (1), Finanční kriminalita (1).

U Poláků **nebylo** zjištěno: praní špinavých peněz, korupce, zneužití počítače k trestné činnosti, organizování prostituce, padělání CD a podobných nosičů, celní podvody, vydírání a vybírání poplatků za ochranu, podvody s platebními kartami, organizování nelegální migrace.

Rumuni

Podvody s platebními kartami – skimming, phishing (9),

Krádeže (4),

Kapesní krádeže (2),

Drogy (1), Praní špinavých peněz (1), Nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret (1)

Padělání (1), Organizování prostituce (1), Počítačová kriminalita (1), Krádeže vloupáním do bytů (1), Obchodování s lidmi (1), Násilná kriminalita (1), Nelegální obchodování s pohonnými hmotami (1), Nelegální obchodování s textilem (1), Podvody (1), Pašování (1).

U Rumunů se **nevyskytly**: krádeže aut, korupce, daňové, úvěrové a směnečné podvody, celní podvody, vydírání a vybírání poplatků za ochranu, mezinárodní obchod se zbraněmi, organizování nelegální migrace.

Nigerijci

Drogy (5),

Organizování prostituce (1), Pornografie (1), Finanční podvody (1), Obchodování s lidmi (1)

Srbové

Drogy (3),

Korupce (1), Daňové, úvěrové a směnečné podvody (1), Padělání (1), Mezinárodní obchod se zbraněmi (1), Organizování nelegální migrace (1), Padělání (1), Násilná kriminalita (1), Finanční podvody (1), Militantní pravicový extrémismus (1).

Arméni

Násilí (1), Praní špinavých peněz (1), Padělání (1), Vydírání a vybírání poplatků za ochranu (1)
Majetková kriminalita (1).

Chorvaté Drogy (3),

Násilná kriminalita (2), Praní špinavých peněz (1), Daňové, úvěrové a směnečné podvody (1), Zakládání podvodných firem (1), Padělání – falsa (1), Podvody (1), Mezinárodní obchod se zbraněmi (1), Obchodování s lidmi (1), Finanční podvody (1).

Gruzínci

Praní špinavých peněz (1), Vydírání a vybírání poplatků za ochranu (1), Násilná kriminalita (1).

Turci

Drogy (1), Podpora teroristických organizací (1), Pojišťovací podvody (1).

Makedonci

Drogy (1), Podvody (1)

Moldavané

Krádeže aut (1), Obchodování s lidmi za účelem nucených prací (1), Násilná trestná činnost (1).

Němci

Drogy (1), Mezinárodní obchod se zbraněmi (1), Finanční kriminalita (1), Podvody (1), Militantní pravicový extrémismus (1).

Dále byly za rok 2011 uvedeny nelegální aktivity u dalších osmi národností.

Řekové

Nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret (2), Pašování (2), Padělání dokumentů (1), Obchodování s lidmi (1).

Syřané

Drogy (1).

Nizozemci

Drogy (2), Mezinárodní obchod se zbraněmi (1), Organizování nelegální migrace (1), Podvody (1), Obchodování s lidmi (1).

Litevci

Krádeže aut (1).

Pobřeží Slonoviny

Drogy (1), Nelegální migrace (1), Prostituce (1).

Senegalci

Drogy (1), Nelegální migrace (1), Prostituce (1).

Italové

Drogy (1), Machinace s pozemky (1).

Iráčané

Drogy (1), Finanční podvody (1).

4. Shrnutí

Z expertíz, realizovaných každoročním dotazováním pracovníků specializovaných útvarů Policie České republiky od roku 1993 a v poslední době i pracovníků Celní správy, jsou uvedeny výsledky expertního šetření číslo XIX., které proběhlo počátkem roku 2012. Experti se v něm vyjádřili k situaci za rok 2011. Počet dotázaných expertů byl 29. Obsahově se experti vyslovili ke struktuře a formám činností organizovaných zločineckých skupin.

Z hlediska stupně organizovanosti byla v roce 2011 téměř polovina plně rozvinutých skupin, s třístupňovou řídicí strukturou, na jejímž vrcholu je nejvyšší vedení, které řídí tzv. střední články řízení a nejnižší vrstvu pak tvoří řadoví členové. Stabilně tvoří více než polovinu členů organizovaných zločineckých skupin externisté. V roce 2011 jsme zaznamenali 41 % externích spolupracovníků. Externisté zajišťovali servis a logistiku, zprostředkovávali kontakty, zajišťovali komunikaci, získávali informace, podíleli se na zastírací činnosti, ochraně proti lobbingu, externisté mohou působit i při ovlivňování státních zástupců, soudců, policistů, poskytují zločineckým skupinám poradenskou činnost, zejména právního charakteru. Podíl žen na organizovaném zločinu byl pro rok 2011 odhadnut na 13 %. Ženy se nejvíce podílely na organizování prostituce, kuplířství a obchodování s lidmi, na drogové kriminalitě, na distribuci a prodeji nelegálního zboží. Ženy obstarávaly administrativní záležitosti, zprostředkovávaly kontakty na úřady, zajišťovaly pro cizí státní příslušníky ubytování a obstarávaly doklady. Za rok 2011 byla zmíněna i organizovaná trestná činnost páchaná na seniorech, občas i působení žen v roli „bílých koní“, při zakládání fiktivních firem. V poslední době se ženy dostávají na

vysoké či hlavní řídicí posty ve vedení skupin. Na organizovaném zločinu, který se realizuje na území České republiky, se přibližně z poloviny podílejí cizinci. Nejvíce jsou zastoupeni Vietnamci a Ukrajinci, Rusové a Albánci, s odstupem pak Bulhaři, Číňané, Slováci, Poláci Rumuni, Nigerijci. Celkově bylo uvedeno 35 národností.

Podle expertních odhadů byly za rok 2011 nejrozšířenějšími formami činností organizovaného zločinu na území České republiky výroba a pašování drog, krádeže aut, praní špinavých peněz, korupce, daňové, úvěrové a směnečné podvody, nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret, zakládání podvodných firem a zneužívání počítače k trestné činnosti, organizování prostituce.

V roce 2011 byla pro nejčastěji se vyskytující Vietnamce charakteristická zejména výroba a pašování drog. Významněji se u nich vyskytly i daňové, úvěrové a směnečné podvody, padělání a obchod s padělkami, nelegální výroba a pašování cigaret a alkoholu, organizování nelegální migrace. U Ukrajinců bylo nečastější vydírání a vybírání poplatků za ochranu, obchodování s lidmi, násilná trestná činnost, nelegální výroba a pašování cigaret, u Rusů násilná kriminalita, praní špinavých peněz, obchod se zbraněmi a radioaktivním materiálem, obchodování s lidmi, u Albánců výroba a pašování drog, násilná trestná činnost. U Bulharů byly nejčastější podvody s platebními kartami, u Číňanů padělání dokumentů, dokladů, kolků, textilu, obuvi, u Slováků daňové, úvěrové a směnečné podvody a obchod se zbraněmi a vojenským materiálem, u Poláků drogy, nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret, krádeže aut, u Rumunů podvody s platebními kartami, u Nigerijců, Srbů a Chorvatů drogy. U dalších čtrnácti národností, které nejsou početně příliš zastoupeny, byla uvedena převážně účast na drogové kriminalitě. Výjimkou byli Arméni a Gruzínci, u kterých se objevilo vydírání a vybírání poplatků za ochranu a násilná kriminalita, Moldavané, kteří byli zaměřeni na krádeže aut a obchodování s lidmi za účelem nucených prací, Litevci, kteří se zaměřili na krádeže aut a Řekové, kteří se orientovali na nelegální výrobu a pašování alkoholu nebo cigaret.

Pohled na evidované oběti trestné činnosti v ČR v roce 2011 úhlem policejních statistik

PhDr. Milada Martinková, CSc.

V úvodu této kapitoly bychom chtěli připomenout alespoň dvě události týkající se významně obětí kriminality v ČR, které probíhaly v roce 2011. Jednak bychom se chtěli zmínit o pokračování příprav mezinárodního viktimologického výzkumu v zemích Evropské unie (EU SASU) pod vedením Eurostatu plánovaného původně k realizaci v roce 2013 a jednak o přípravě nového českého zákona o obětech kriminality (viz dále).

O výzkumu EU SASU jsme se již zmínili minulý rok v ročence kriminality IKSP v kapitole o obětech trestné činnosti. Uvedli jsme tehdy, že zmíněný výzkum by měl být pro ČR i důležitým krokem k pravidelnému, v určitých intervalech opakovanému oficiálnímu mapování skutečné kriminality (nejen té evidované) na celém území našeho státu s možností vývojového pohledu na sledované oblasti. To vše za využití výpovědí osob, které byly poškozeny takovým sociálně patologickým jevem, jakým kriminalita je. Navíc garantem realizace tohoto viktimologického výzkumu byla oficiálně ustanovena státní instituce, a to Český statistický úřad.

Nicméně v době, ve které je psána tato kapitola, tj. koncem roku 2012, bylo příslušnými orgány EU definitivně rozhodnuto, že po několik let připravovaný mezinárodní výzkum obětí kriminality speciálně v rámci zemí EU se konat nebude. Zmiňujeme tuto událost v úvodu kapitoly proto, že pro ČR to znamená, že s velkou pravděpodobností budeme opět o něco více na delší dobu ochuzeni v poznávání skutečného rozsahu zasažení obyvatel ČR existující kriminalitou. A to také ve srovnání s ostatními státy, které již oficiální státní statistiky kriminality pravidelně obohacují poznatky z národních viktimologických výzkumů, jejichž provádění je pro ně více či méně samozřejmostí.

Jelikož u nás žádná organizace či instituce zatím neprovádí pravidelné souhrnné sledování více oblastí kriminality pomocí viktimologických terénních šetření mezi obyvatelstvem na reprezentativních národních souborech osob, budou policejní údaje o evidovaných obětech kriminality v ČR (kterými se budeme podrobněji zabývat v této

kapitole speciálně za období roku 2011) zatím i nadále hlavním zdrojem údajů o osobách poškozených kriminalitou v naší republice.

Doufejme vedle toho, že druhou výše zmíněnou důležitou událost, týkající se obětí kriminality, která probíhala i během roku 2011 a kterou byla intenzivní příprava nového českého zákona o obětech trestné činnosti, se podaří v budoucnu završit zdárně. Tento nový zákon by měl posílit práva a ochranu obětí trestných činů. Mezi práva obětí se v tomto nově navrženém zákoně stanoví⁴⁷ mimo jiné právo na respektování osobnosti oběti a její důstojnosti, právo na individuální přístup k obětem, právo na peněžitou pomoc (zde jsou připraveny další úpravy v oblasti peněžité pomoci obětem než dosud platná pomoc), právo obětí na informace, ochrana oběti před tzv. sekundární viktimizací, zavádí se tzv. prohlášení obětí o následcích trestného činu (victim impact statement). Předpokládaná účinnost zákona je počátek roku 2013.

* * *

Jelikož v následujícím textu, jak bylo výše naznačeno, se budeme věnovat podrobnějšímu rozboru policejních údajů o evidovaných obětech kriminality v České republice za období jednoho roku, jako každoročně připomeneme úvodem, některé skutečnosti. Jednak zmíníme, proč se policejními daty o obětech zabýváme a seznámíme nové čtenáře této kapitoly také s tím, jakým způsobem policie údaje o obětech trestné činnosti zjišťuje.

Policejní údaje o osobách poškozených trestnou činností rozebíráme proto, že tato data jsou dlouhodobě každoročně stejným způsobem celorepublikově Policií ČR sbírána a jsou stále důležitým a nepostradatelným zdrojem souhrnných informací o obětech kriminality na území celé naší republiky – i když se data týkají jen policií evidovaných obětí kriminality. Lze z nich s určitými omezeními (viz dále) usuzovat i na některé vývojové tendence v dané oblasti na území našeho státu.

Vedle policejních údajů o obětech kriminality jsou v ČR o obětech trestné činnosti dostupné rovněž jak některé dílčí údaje (zaznamenané např. organizacemi, které se snaží pomáhat obětem zločinu), tak i některé údaje z různě zaměřených a obvykle nesystematicky prováděných viktimologických výzkumů.

⁴⁷ Viz blíže např. www.bkb.cz (8.11.2012)

V této kapitole uvedené údaje o obětech trestné činnosti pocházejí z dat, které Policie České republiky sbírá a zaznamenává při evidování trestného činu, tedy během krátkého období od okamžiku, kdy trestný čin vede v patrnosti. Údaje o těchto obětech nejsou ale samotnou policií standardně dosud podrobně kompletněji zpracovávány a zveřejňovány. Dále proto o policejních datech týkajících se obětí kriminality obšírněji informujeme.

Níže uváděná a analyzovaná data o obětech byla od Policie ČR vyžádána Institutem pro kriminologii a sociální prevenci s cílem připravit kapitolu o obětech trestných činů do publikace o kriminalitě v České republice, tentokrát v roce 2011.

* * *

Při interpretaci dále prezentovaných údajů o evidovaných obětech trestné činnosti za rok 2011 na území České republiky z dat Policie ČR je nutné brát v úvahu následující skutečnosti:

a) V terminologii policejní statistiky týkající se kriminality jsou lidé, kteří se stali oběťmi trestné činnosti, registrováni jako tzv. 'objekty napadení-osoby'. Policie ve své statistice pak dále eviduje ve formuláři o trestném činu vedle 'objektů napadení osob' také 'objekty obecné kriminality', 'objekty hospodářské kriminality' a 'soukromé objekty'.

b) Ve formuláři o trestném činu jsou mezi objekty napadení - osobami zvlášť registrovány 'osoby-muži' a 'osoby-ženy' (tedy jednotlivci), které je možno dále členit podle věku, taktického a sociálního hlediska, podle následků trestné činnosti (úmrtí, zranění, jiné následky, bez následků) a zvlášť jsou registrovány 'osoby-skupiny osob' (s možností třídění pokud jde o strukturu skupiny, věkové složení skupiny, taktické hledisko, další hledisko a pokud jde o následky trestné činnosti: úmrtí, zranění, jiné následky, bez následků).

c) U osob, které tvoří 'objekty napadení - skupiny osob', není vždy technicky možné zjistit jejich pohlaví, protože v číselníku ke struktuře skupiny je Policií ČR rozlišováno následující členění osob:

1. muž a žena	B. jeden muž, tři ženy	K. tři muži	S. šest žen
2. dva muži	C. dva muži, jedna žena	L. čtyři muži	T. čtyři muži, jedna žena
3. dvě ženy	D. dva muži, dvě ženy	M. pět mužů	U. čtyři muži, dvě ženy
4. více mužů než šest	E. dva muži, tři ženy	N. šest mužů	V. pět mužů, jedna žena
5. více žen než šest	H. tři muži, jedna žena	O. tři ženy	W. jeden muž, čtyři ženy
6. jiné složení skupiny	I. tři muži, dvě ženy	P. čtyři ženy	X. dva muži, čtyři ženy
A. jeden muž, dvě ženy	J. tři muži, tři ženy	R. pět žen	Z. jeden muž, pět žen

Dále potom rovněž, vzhledem ke způsobu policií prováděné kategorizace věkového složení skupiny, nelze získat údaje o věku všech poškozených tvořících skupiny osob.

d) Policejní statistika sleduje pro své potřeby tam, kde objektem napadení byla skupina, obvykle hlavně počet skupin.

e) Při interpretaci počtů obětí kriminality evidovaných Policií ČR je třeba, aby si uživatel údajů rovněž uvědomil, že policií realizovaná evidence obětí kriminality - „objektů napadení: osob“ je prováděna následujícím způsobem. Policie ve formuláři o trestném činu (pol. 08 - objekt napadení) při evidenci do formuláře zaznamenává JEN JEDNU VARIANTU z celku šesti variant objektů napadení (tedy volí jednu z následujících variant již výše uvedených: muž, žena, skupina osob, objekty obecné kriminality, objekty hospodářské kriminality, soukromý objekt).

Lze pak usuzovat, že při evidenci např. majetkové kriminality může být policií evidován přednostně objekt napadení „věcný“ (např. objekt hospodářské kriminality) před „živým“ objektem napadení - osobou. Policie pro své potřeby z profesního hlediska může upřednostňovat např. právě u majetkové kriminality poznatky o předmětu útoku pachatele (peníze, věc atd.) a až druhotným zájmem je zjistit, komu bylo vlastně ublíženo. Poškozená osoba-oběť trestné činnosti se tak vůbec nemusí u majetkové kriminality dostat do policií vykazované evidence.

Obvykle pak oběti kriminality, coby jednotlivé fyzické osoby – „živé“ objekty napadení, které české policejní statistiky zaznamenávají, spadají hlavně do oblasti násilné, mravnostní trestné činnosti a jen do části majetkové trestné činnosti.

f) Při interpretaci počtů evidovaných obětí kriminality zaznamenaných Policií ČR je dále rovněž třeba, aby si uživatel uvědomil, že v nich nejsou obsaženy údaje z oblasti tzv. latentní kriminality, tedy uváděné počty neobsahují např. osoby postižené trestnou činností, které svoje poškození oficiálně neohlásily apod.

Ze skutečností uvedených v bodech a) - e) tedy vyplývá, že u dále námi předkládaných údajů získaných z dat Policie ČR je odpovídající používat pojem minimální počet evidovaných obětí trestné činnosti.

Celkový minimální počet policií evidovaných obětí kriminality v ČR se vypočítává následujícím způsobem: počty osob, které tvoří „objekty napadení-skupiny osob“ se přičtou k počtům „objektů napadení-osobám /mužům a ženám/“. (Další úplně přesné členění sumy všech těchto osob podle jejich věku či pohlaví, jak jsme již konstatovali výše, není technicky možné).

* * *

Výše uvedeným způsobem bylo z údajů Policie ČR zjištěno, že v naší republice minimální počet evidovaných obětí kriminality v roce 2010 činil 44 777 jedinců⁴⁸.

Z porovnání tohoto údaje s údajem o minimálním počtu policií evidovaných obětí kriminality /osob/ za předcházející rok 2010 plyne, že v roce 2011 se policií zaevidované

⁴⁸ Protože jako zdroj dat o obětech trestné činnosti byly použity neopravené (nevyčištěné) sestavy dat Policie ČR, některé údaje uváděné v tabulkách, grafech a přílohách se mohou mírně lišit.

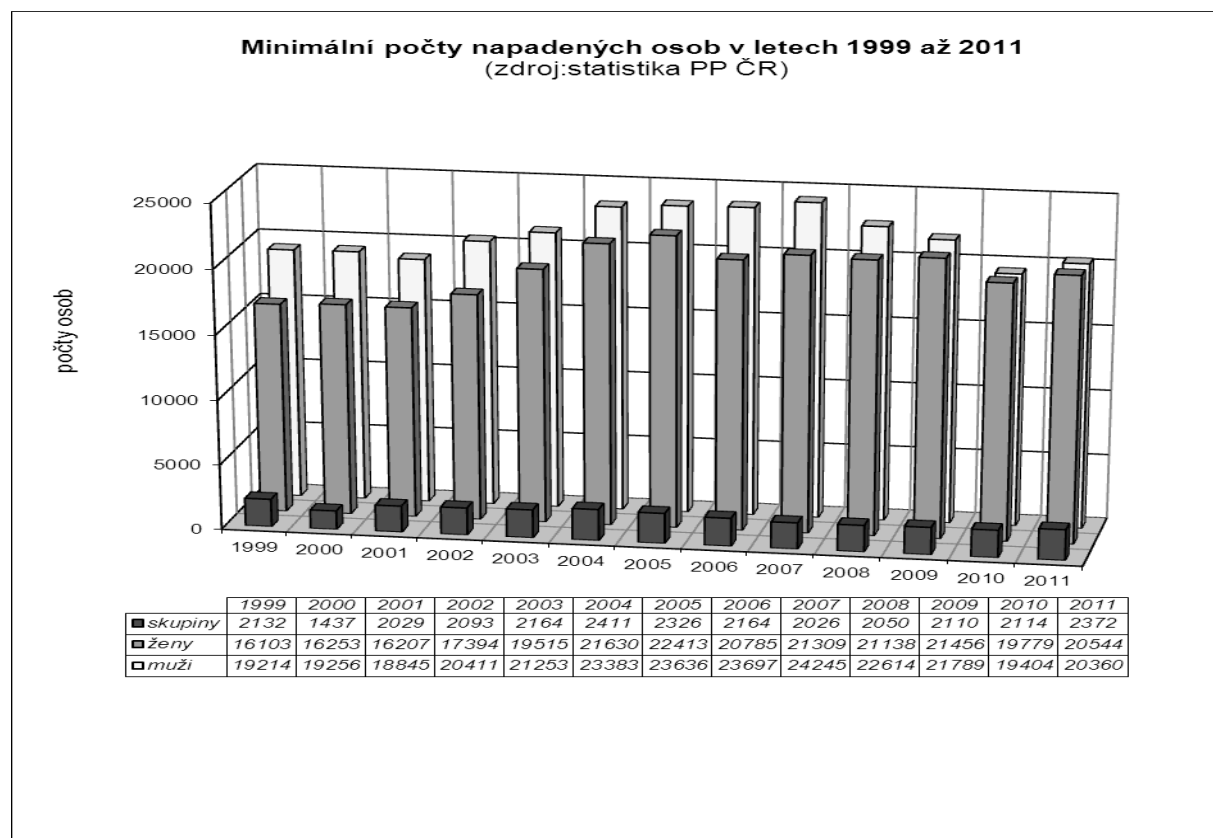
množství kriminalitou poškozených jednotlivců poněkud zvýšilo - bylo zaznamenáno o 2317 obětí více (Ukazuje to názorně graf č.15 uvedený v prvním příspěvku této publikace, podrobněji potom i příloha č. 1 této kapitoly nebo tabulka č. 3 zde v textu.)

Graf č. 1 uvedený v této kapitole ukazuje vývoj počtu policií evidovaných objektů napadení-osob v období let 1999 až 2011, a to podle policejního členění na muže, ženy a skupiny osob. V roce 2011 bylo PČR zaevidováno minimálně 20360 obětí-mužů a minimálně 20544 obětí-žen. Počty obětí v obou skupinách jsou poněkud vyšší než v roce předcházejícím.

V těchto souvislostech pak lze dále konstatovat, že v roce 2011 se stalo oběťmi kriminality 5873 jedinců ve 2372 skupinách osob. Vybrané podrobnější údaje o jednotlivých tvořících objekty napadení - skupiny osob a o počtech skupin obětí u jednotlivých trestných činů viz příloha č. 6 a 7. (Další údaje o evidovaných obětech kriminality v roce 2011 dělených podle vybraných věkových skupin viz v přehledu přílohy č. 2-5)

Graf č. 1

Minimální počty evidovaných objektů napadení - osob /mužů, žen/ a skupin osob v České republice v letech 1999 –2011 (od 1.1.2010 platí nový trestní zákoník)

Z podrobnějšího rozboru **minimálního počtu policíí evidovaných objektů napadení - osob v roce 2011 v České republice** (viz příloha č. 1 či tabulka č. 1) rovněž vyplývá, že nejvíce osob mezi všemi evidovanými oběťmi trestné činnosti bylo na území naší republiky v roce 2011, právě tak jako v letech předcházejících, poškozeno **krádežemi** (52,3 %), dále pak **loupežemi** (8,8 %) a **úmyslným ublížením na zdraví** (12,6 %). Další značná část obyvatel byla poškozena v roce 2011 takovými trestnými činy jako je **vydírání** (3,7 %), **nebezpečné vyhrožování** (6,4 %). 1,3 % jedinců mezi oběťmi evidovanými policíí bylo poškozeno **ublížením na zdraví z nedbalosti**, 1,7 % **týráním osoby žijící ve společném obydlí**, 1,7 % **pohlavním zneužíváním**, 1,5 % **znásilněním**. Jedním z nově kriminalizovaných chování, a to **nebezpečným pronásledováním** bylo poškozeno 1,3 % evidovaných obětí.

Srovnání rozdílů v zastoupení obětí vybraných druhů trestné činnosti v celkovém evidovaném množství obětí kriminality v ČR v roce 2011 oproti roku 2010 lze pak sledovat rovněž v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1

Rozdíly zastoupení obětí vybraných druhů trestné činnosti v celkovém minimálním počtu policíí evidovaných obětí kriminality v České republice v roce 2011 oproti roku 2010 (Z podkladů PP ČR zpracovala M. Martinková)

Heslo takticko statistické klasifikace	§§ tr.zák.	Podíl obětí na celkovém počtu policíí evidovaných obětí tr.č. za uvedený rok v %	Rozdíl podílu obětí na celkovém počtu policíí evid. obětí tr.č. v r. 2011 oproti r. 2010	Rozdíl v počtu obětí v celkovém množství policíí evid. obětí tr. č. v r. 2011 oproti r. 2010
		2011	%	Abs.
Krádež	205	52,3	- 1,3	+ 631
Loupež	173	8,8	- 0,9	- 172
Vražda /vč.pokusu/	140	0,4	0	- 1
Zabití	141	0	0	- 1
Usmrcení z nedbalosti	143	0,2	+ 0,1	+ 42
Úmyslné ublížení na zdraví	145,146, 146a	12,6	+0,8	+ 614
Ublížení na zdraví z nedbalosti	147,143, 148	1,3	+ 0,2	+ 94
Nebezpečné pronásledování	354	1,3	- 0,1	- 14
Nebezpečné vyhrožování	353	6,4	+ 0,4	+ 329
Vydírání	175	3,7	+ 0,1	+ 161
Pohlavní zneužívání	187/1,2,3,4	1,7	- 0,1	+ 15

Omezení a zbavení osobní svobody	170,171	0,7	0	+ 8
Znásilnění	185	1,5	+ 0,2	+ 87
Týrání svěřené osoby	198	0,5	0	+ 22
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	199	1,7	+ 0,2	+ 102
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324, 325,326	3,3	+ 0,2	+ 184

* * *

Jestliže věnujeme pozornost zvláště obětem vraždy /vč.pokusu/ (§ 140 tr. zák.), ty tvořily v roce 2011 0,4 % (0,41 %) minimálního počtu všech policií evidovaných objektů napadení - osob (193 jedinců). Z uvedených obětí vraždy a pokusu o ni v roce 2011: 44,0 % osob přišlo o život (85 jednotlivců), zraněna byla třetina obětí (46,1 %, 89 osob). Z obětí pokusu o vraždu za rok 2011 jich 5,2 % (10 osob) utrpělo tzv. jiné následky a 4,7 % obětí vraždy (9 osob) zůstalo tzv. bez následků (viz příloha č. 1).

Z dat uvedených v tabulce č. 2 by se mohlo zdát, že počet zavražděných osob se v roce 2011, právě tak jako v roce 2010 citelně snížil v absolutních počtech oproti letům předchozím. Je ale třeba připomenout, že usmrcení osob, která dříve mohla být nejspíše kvalifikována jako vraždy, byla v novém trestním zákoníku (platném od 1.1.2010) rozčleněna do více paragrafů s novými skutkovými podstatami (např. zabití /§ 141 TZ/, usmrcení z nedbalosti /§ 143 TZ/).

Oběti vražd /vč. pokusu/ za rok 2011 (193 osob) tvořilo nejméně 48,2 % mužů (93 osob) a nejméně 34,2 % žen (66 osob). Zhruba pětinu obětí vražd tvořily osoby ve skupinách (17,6 %, 34 osob - bez rozlišení pohlaví). Mezi oběťmi vraždy byli nejméně 2 chlapci a 4 dívky ve věku do 6 let, 3 dívky ve věkové kategorii od 6 do 15 let a 2 dívky ve věku adolescentním. Pokud jde o jedince starší 60 let, oběťmi vraždy se stalo v roce 2011 nejméně 35 osob v tomto věku (19 mužů a 16 žen), z nich 40,0 % bylo ve věkové kategorii 70 a více let (8 žen a 6 mužů).

Tabulka č. 2

Počty policíí evidovaných obětí trestného činu vraždy /včetně pokusu/ (§ 219 tr. zák. „starého“, § 140 tr.zák. platného od 1.1.2010) v období let 1996 až 2011 v ČR - minimální počty obětí.
(Z podkladů PP ČR zpracovala M.Martinková)

<i>Rok:</i>	<i>Oběti tr. činu vraždy (vč.pokusu) (starý TZ § 219, nový TZ § 140)</i>
1996	291
1997	310
1998	343
1999	290
2000	321
2001	275
2002	258
2003	264
2004	249
2005	208
2006	247
2007	214
2008	220
2009	213
2010 ^{x/}	194
2011	193

^{x/} Od 1.1.2010 platí nový trestní zákoník

Pokud bychom měli podrobněji popsat vedle obětí vražd složení souboru obětí trestného činu **usmrcení z nedbalosti** (§ 143 tr.zák.), jehož oběťmi se v roce 2011 stalo minimálně 88 osob (což je o 3 osoby více než obětí vražd v tomtéž roce, které v důsledku vražedného útoku zemřely), je zřejmé např. následující. Muži tvořili nejméně 60,2 % z těchto obětí (53 osob), nejméně 28,4 % (25 osob) tvořily ženy. Přibližně 10 % obětí usmrcení z nedbalosti představovaly oběti ve skupinách osob (11,4 %, 10 osob - bez rozlišení pohlaví). Nejméně pětina z obětí uvedeného trestného činu (19 osob, 20,5 %) byla ve věku do 18 let (z nich ve věku 0-6 let bylo nejméně 10 osob /1 dívka, 9 chlapců/). Dále se mezi těmito oběťmi vyskytla téměř čtvrtina jedinců (21 osob, 23,9 %) ve věku nad 60 let (z nich 14 osob /10 žen a 4 mužů/ ve věku 70 let a více).

Mezi v tabulce č. 3 uvedenými policíí zaevidovanými 310 osobami, které v roce 2011 **z e m ř e l y** na následky trestné činnosti proti nim spáchané, byly, jak již bylo výše naznačeno, nejčastěji oběti usmrcení z nedbalosti (28,4 %, 88 osob) a oběti vraždy (27,4 %, 85 osob). Oběti úmyslného ublížení na zdraví byly zastoupeny 11,9 % (37 osob) a oběti

ublížení na zdraví z nedbalosti 21, 0 % (65 osob). Kromě toho pak, ale méně často, byly mezi 310 zemřelými oběťmi zastoupeny oběti tzv. ostatní trestné činnosti (8,1 %, 25 osob). Čtyři osoby přišly o život v důsledku loupeže, dvě v důsledku krádeže a po jedné osobě zemřelo v důsledku vydírání, omezování a zbavení osobní svobody, opuštění dítěte nebo svěřené osoby. Jedno dítě přišlo o život v důsledku trestného činu kvalifikovaného jako vražda novorozeného dítěte matkou (viz též příloha č.1).

* * *

Pokud nahlížíme celkový minimální počet Policií ČR evidovaných napadených osob - obětí v roce 2011 **Z H L E D I S K A N Á S L E D K Ů**, které trestná činnost na napadených lidech zanechala, pak z tabulky č. 3 i z přílohy č. 1 plyne, že 0,7 % obětí (tj. 310 osob) zemřelo v uvedeném roce v důsledku vůči nim spáchaných trestných činů.

Zraněno bylo 16,7 % obětí kriminality.

Jiný následek trestného činu (např. poškození či ztráta majetku, psychický šok apod.) byl zaznamenán u zhruba dvou třetin obětí (64,4 % obětí, z nichž asi dvě třetiny tvořily oběti trestného činu krádeže /65,1 %/ a 8,3 % oběti loupeže).

Tzv. bez následků (vážných) bylo podle záznamů Policie ČR 18,2 % obětí trestné činnosti.

Tabulka č. 3**Následky trestné činnosti u policíi evidovaných obětí kriminality v období let 1996 až 2011 v České republice: minimální počty obětí**

(Jedná se o „objekty napadení-osoby“ plus osoby tvořící „objekty napadení-skupiny osob“)

(Dělení odpovídá policíi sledovaným následkům trestných činů pro oběti kriminality)

(Z podkladů PP ČR⁴⁹ zpracovala M. Martinková)

rok	N á s l e d k y									
	úmrtí		zranění		jiný následek		bez následků		obětí celkem	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1996	351	0,8	11051	24,7	24123	53,9	9213	20,6	44738	100
1997	390	0,9	10979	26,1	22634	53,8	8052	19,2	42055	100
1998	379	0,9	11008	27,3	22009	54,6	6914	17,2	40310	100
1999	333	0,8	10596	26,2	22914	56,7	6579	16,3	40422	100
2000	363	0,9	10073	25,3	23394	58,9	5902	14,9	39732	100
2001	315	0,8	9995	24,9	23788	59,1	6105	15,2	40203	100
2002	415	1,0	10666	24,7	25172	58,4	6830	15,9	43083	100
2003	341	0,7	9970	21,6	28718	62,1	7208	15,6	46237	100
2004	357	0,7	10468	20,5	32499	63,7	7686	15,1	51010	100
2005	305	0,6	9423	18,2	34276	66,2	7741	15,0	51745	100
2006	328	0,7	8531	17,1	33526	67,1	7555	15,1	49940	100
2007	404	0,8	9061	18,0	32934	65,2	8094	16,0	50493	100
2008	360	0,7	8072	16,5	32882	67,4	7536	15,4	48850	100
2009	321	0,7	7441	15,3	32703	67,4	8034	16,6	48499	100
2010 ^{x/}	304	0,7	7241	16,3	29174	65,6	7741	17,4	44460	100
2011	310	0,7	7805	16,7	30128	64,4	8534	18,2	46777	100

^{x/} Od 1.1.2010 platí nový trestní zákoník

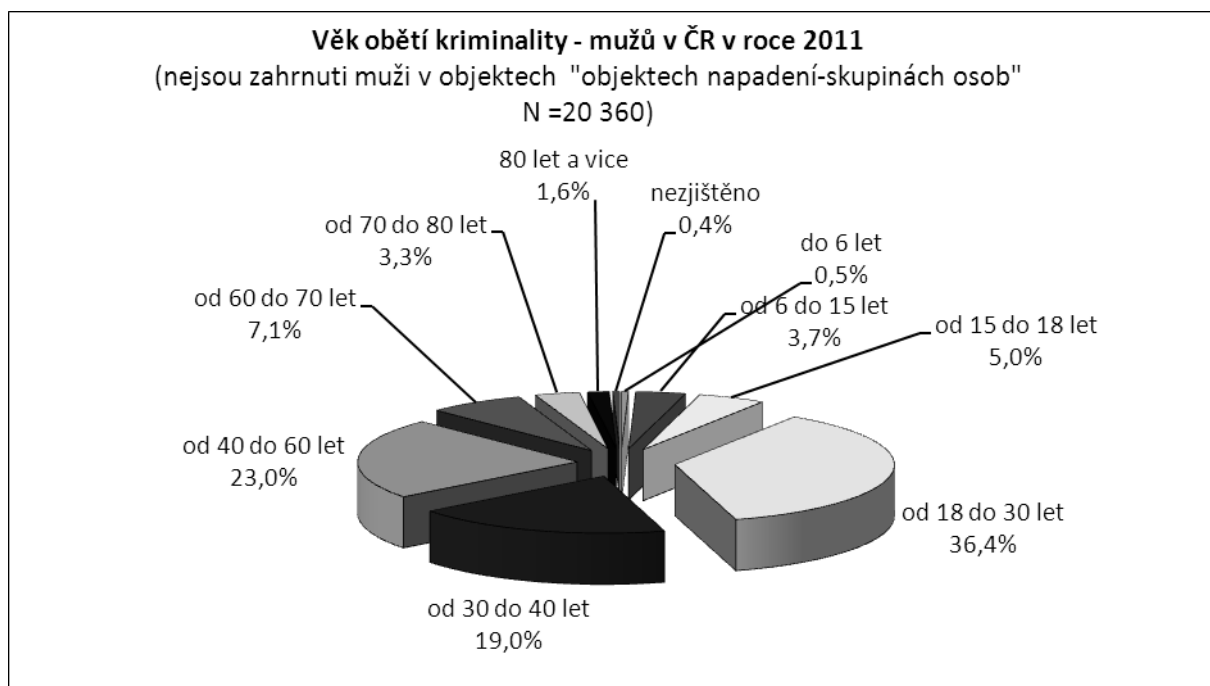
* * *

Možným hlediskem hodnocení vyskytující se kriminality může být také vyhodnocení dostupných údajů o **V Ě K U** obětí trestných činů. Z grafů č. 2 a č. 3 a z příloh č. 2-5 pak lze získat přehled o počtu v ČR evidovaných obětí trestné činnosti za rok 2011 podle věkových kategorií tak, jak to umožňují policejní podklady. Údaje v uvedených přílohách a grafech nezahrnují jedince, kteří tvořili zvlášť policíi evidované 'objekty napadení-skupiny osob'.

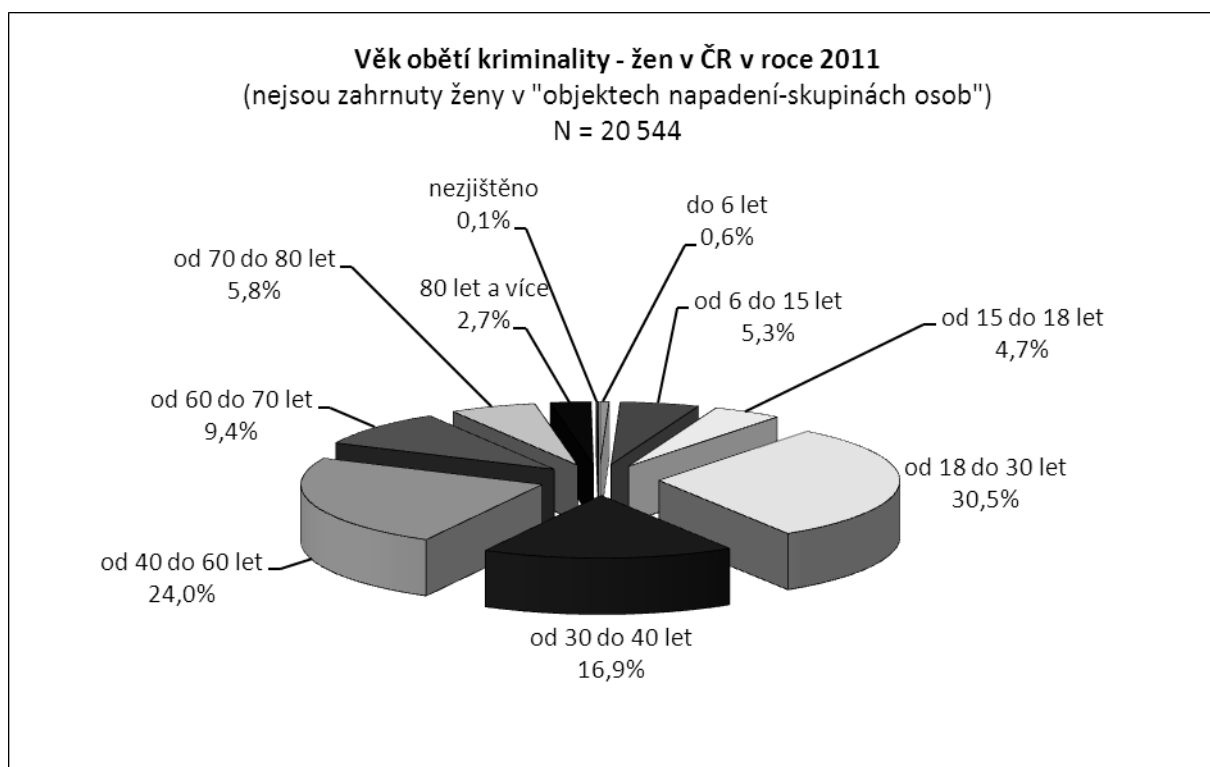
Na základě údajů obsažených v grafech č. 2 a č. 3 lze konstatovat, že mezi věkově identifikovanými oběťmi kriminality byla u žen i u mužů v roce 2011 pravděpodobně trestnou činností nejčastěji postižena věková skupina obětí "od 18 do 30 let" (ženy 30,5 %, muži 36,4 %) a věková skupina "od 40 do 60 let" (ženy 24,0 %, muži 23,0 %).

⁴⁹ Protože jako zdroj dat o obětech trestné činnosti byly použity neopravené sestavy dat Policie ČR (první souhrnné výsledky, jejichž správnost je ještě kontrolována a případné chyby jsou opraveny), některé uváděné údaje v tabulkách, grafech a přílohách se mohou mírně lišit.

Graf č. 2

Graf č. 3

Dále z údajů uvedených v přílohách této kapitoly lze mimo jiné také dále zjistit, že v roce 2011 evidované **oběti trestné činnosti ve věku do 18 let** tvořily **nejméně 8,6 %** minimálního počtu všech policií zaregistrovaných obětí kriminality v ČR (**minimálně 4037**

jednotlivců). Oběti do 15 let věku tvořily nejméně 4,4 % z minimálního počtu všech policií evidovaných obětí kriminality v ČR a tvořily také zhruba polovinu (51,1 %) z obětí mladších 18-ti let (nejméně 2062 osob)⁵⁰.

V roce 2011 evidované oběti trestné činnosti ve věku 60 a více let tvořily **nejméně 13,1 %** minimálního počtu všech policií zaregistrovaných obětí kriminality v ČR (minimálně 6121 jednotlivců). Oběti ve věku 70 a více let tvořily nejméně 5,4 % minimálního počtu všech policií zaznamenaných obětí kriminality v ČR a tvořily také 41,4 % z minimálního počtu obětí starších 60 let (minimálně 2535 osob)³.

Souhrn

Policií ČR evidovaný minimální počet obětí kriminality v České republice v roce 2011 činil 46 777 osob, což bylo o 2 317 osob více než v roce předcházejícím.

V České republice v roce 2011 oproti roku předcházejícímu v minimálním počtu všech policií evidovaných obětí kriminality došlo ke zvýšení procentového zastoupení obětí tzv. bez následku, a to o 0,8 % a zraněných osob o 0,4 %. Snížil se procentový podíl obětí s tzv. jiným následkem, a to o 1,2 %. Na stejně úrovni, pokud jde o výskyt uváděný v procentech, zůstaly počty obětí, které zemřely v důsledku trestné činnosti spáchané vůči nim.

Z policejních dat bylo dále zřejmé, že v roce 2011 oproti roku 2010 nastalo zvýšení absolutních počtů obětí kriminality tzv. bez následku (o 793 jedinců), obětí s jiným následkem (o 954 osob) a také došlo ke zvýšení počtu obětí se zraněním (o 564 osob) a ke zvýšení počtu úmrtí obětí v důsledku kriminality vůči nim spáchané (o 6 osob).

⁵⁰ Do uváděného minimálního počtu obětí ve věku dětském a mladistvém, právě tak jako u minimálního počtu obětí starších 60 let, zde nejsou zahrnuti z technických důvodů jedinci tvořící skupiny osob.

Přílohy 1 – 7 Statistiky k obětem trestné činnosti v roce 2011

Příloha č. 1

Minimální počty PČR evidovaných obětí trestné činnosti v roce 2011 v České republice

Jedná se o „objekty napadení-osoby/muže, ženy/“plus osoby tvořící

„objekty napadení-skupiny osob“x/

(Formulář o trestném činu, pol. 08). Z policejních údajů zpracovala M.Martinková

Heslo takticko statistické klasifikace	§§ TR.ZÁK.	Počet obětí s následky trestných činů				
		úmrtí	zranění	jiný následek	bez následku	Celkem
Krádež	205	2	93	19 621	4 759	24 475
Loupež	173	4	721	2 382	874	3 981
Loupež ve finančních institucích	173	0	1	116	30	147
Vydírání	175	1	151	1 172	418	1 742
Vražda	140	85	89	10	9	193
Vražda novorozence matkou	142	1	0	0	0	1
Zabití	141	0	0	0	0	0
Usmrcení z nedbalosti	143	88	0	0	0	88
Úmyslné ublížení na zdraví	145,146,146 a	37	5 142	422	284	5 885
Ublížení na zdraví z nedbalosti	147,143,148	65	480	36	6	587
Ohrožení pohlavní nemocí	155	0	0	16	7	23
Pohlavní zneužívání v závislosti	187/2	0	0	78	12	90
Pohlavní zneužívání ostatní	187/1,3,4	0	3	605	117	725
Znásilnění	185	0	69	514	96	679
Obchodování s lidmi	168	0	0	46	5	51
Únos	200	0	0	7	4	11
Omez.a zbavení osobní svobody	171, 170	1	33	213	57	304
Útisk	177	0	2	30	13	45
Braní rukojmí	174	0	0	2	0	2
Týrání svěřené osoby	198	0	49	164	23	236
Týrání osoby žijící ve spol.obydlí	199	0	234	487	54	775
Opuštění dítěte	195	1	2	18	6	27
Sexuální nátlak	186	0	0	26	4	30
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324,325,326	0	323	698	517	1 538
Nebezpečné vyhrožování	353	0	235	1 948	831	3 014
Nebezpečné pronásledování	354	0	8	461	120	589
Ostatní násilné trestné činy	144,172,352	0	13	133	87	233
Ostatní trestná činnost	xx/	25	157	923	201	1 306
OBĚTÍ CELKEM		310	7 805	30 128	8 534	46 777

x/ Policie ČR vykazuje pro své potřeby vedle "objektů napadení - osob/mužů, žen/" zvlášť "objekty

Napadení - skupiny osob". xx/ §§ tr.zák.: 202,145,146,184,189, 201,151,345,346,150,191,218

Příloha č. 2 Minimální počty PČR evidovaných obětí trestné činnosti v České republice v roce 2011, VĚK "objektů napadení-osob: MUŽU"

Týká se "objektů napadení-osob/mužů, žen"^{xx} (Formulář o trestném činu, pol. 08). Z policejních údajů zpracovala M.Martínková

Heslo takticko statistické kvalifikace	§§ TR.ZÁK.	MUŽI - věk obětí v letech										Celkem obětí
		od 0 do 18	od 18 do 30	od 30 do 40	od 40 do 60	od 60 do 70	od 70 do 80	od 80 do 90	90 a více	Nezjiš- těno		
Krádež	205	602	4330	2017	2586	1067	562	250	18	15	11 447	
Loupež	173	338	619	286	400	107	40	13	6	3	1 812	
Loupež ve finanč.institucích	173	0	7	1	2	1	0	0	0	0	11	
Vydírání	175	141	284	189	207	24	4	1	0	3	853	
Vražda	140	2	20	22	30	13	2	3	1	0	93	
Vražda novorozence matkou	142	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Zabití	141	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Usmrcení z nedbalosti	143	16	3	5	16	6	1	2	1	3	53	
Úmyslné ublížení na zdraví	145,146,146a	314	1507	822	899	129	36	12	2	1	3 722	
	147,143,148	56	56	57	98	18	7	4	0	2	298	
Ohrožení pohlavní nemocí	155	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Pohlavní zneužívání v závislosti	187/2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	8	
Pohlavní zneužívání ostatní	187/1,3,4	96	0	0	0	0	0	0	0	0	96	
Znásilnění	185	25	11	2	2	0	0	0	0	0	40	
Obchodování s lidmi	168	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Únos	200	1	0	0	0	0	1	0	0	0	2	
Omez.a zbavení osob.svobody	171, 170	12	23	9	9	2	0	0	0	0	55	
Útlak	177	4	3	2	7	2	0	0	0	0	18	
Braní rukojmí	174	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	
Týrání svěřené osoby	198	58	0	0	1	0	0	0	0	1	60	
Týrání osoby ve spol.obydli	199	7	0	0	5	7	3	3	0	0	25	
Opuštění dítěte	195	4	0	0	1	0	0	0	0	0	5	
Sexuální nátlak	186	7	0	0	0	0	0	0	0	0	7	
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324,325,326	0	233	181	60	1	0	2	0	73	550	
Nebezpečné vyhrožování	353	38	216	190	257	54	7	2	0	1	765	
Nebezpečné pronásledování	354	1	5	9	24	2	0	0	0	0	41	
Ostatní násilné tr.činy	144,172,352	0	5	2	5	0	0	0	0	1	13	
Ostatní trestná činnost	xx/	135	85	67	74	17	6	0	0	1	385	
OBĚTÍ CELKEM		1 865	7 407	3 861	4 683	1 450	669	292	28	105	20 360	

x/z technických důvodů nejsou v tabulce uvedeni jednotlivci, kteří tvořili "objekty napadení-skupiny osob".

xx/ §§ tr.zák.: 202,145,146,184,189, 201,151,345,346,150,191,218

Příloha č. 3 Minimální počty PČR evidovaných obětí trestné činnosti v České republice v roce 2011, VĚK "objektů napadení - osob: ŽEN".

Týká se "objektů napadení-osob/mužů, žen"/^{x/} (Formulář o trestném činu, pol. 08). Z policejních údajů zpracovala M.Martinková

Heslo takticko statistické kvalifikace	§§ TR.ZÁK.	ŽENY - věk obětí v letech											Celkem obětí
		od 0 do 18	od 18 do 30	od 30 do 40	od 40 do 60	od 60 do 70	od 70 do 80	od 80 do 90	90 a více	Nezjiš- těno			
Krádež Loupež	205	712	4 170	1 762	2 977	1 535	970	424	13	18	12 581		
	173	71	458	282	573	186	121	72	2	2	1 767		
	173	0	16	40	34	1	0	0	0	1	92		
Loupež ve finanč.institucích Vydírání	175	68	157	129	118	17	9	3	0	1	502		
	140	9	11	9	21	8	4	4	0	0	66		
	142	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1		
Vražda novorozence matkou Zabití	141	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
	143	3	1	3	7	1	7	3	0	0	25		
	145,146,146a	65	355	301	297	58	23	8	1	1	1 109		
Úmyslné ublížení na zdraví Ublíž.na zdraví z nedbalosti	147,143,148	47	27	30	42	17	11	11	1	3	189		
	155	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2		
	187/2	70	0	0	0	0	0	0	0	0	70		
Pohlavní zneuž.v závislosti Pohlavní zneužívání ostatní	187/1,3,4	546	5	0	0	0	0	0	0	0	551		
	185	172	253	115	82	8	1	1	0	0	632		
	168	9	2	0	0	0	0	0	0	0	11		
Obchodování s lidmi Únos	200	4	0	0	0	0	0	0	0	0	4		
	171, 170	29	104	40	30	3	2	0	0	0	208		
	177	1	2	3	3	1	0	0	0	0	10		
Braní rukojmí Týrání svěřené osoby	174	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1		
	198	57	1	0	1	0	3	1	0	0	63		
	199	12	131	183	177	31	14	6	0	0	554		
Týrání osoby ve spol.obydli Opuštění dítěte	195	7	0	0	0	0	0	0	0	0	7		
	189	12	5	1	1	0	0	0	0	0	19		
Sexuální nátlak Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324,325,326	0	20	24	11	0	0	0	0	4	59		
	353	33	337	338	396	59	15	3	0	0	1 181		
Nebezpečné vyhrožování Nebezpečné pronásledování	354	17	152	176	101	0	1	0	0	0	447		
	144,172,352	0	4	6	0	3	0	0	0	0	13		
	xx/	227	47	30	55	8	8	4	0	1	380		
Ostatní trestná činnost													
OBĚTI CELKEM		2 172	6 260	3 472	4 927	1 936	1 189	540	17	31	20 544		

x/z technických důvodů nejsou v tabulce uvedeni jednotlivci, kteří tvořili "objekty napadení-skupiny osob".

xx/ §§ tr.zák.: 202,145,146,184,189, 201,151,345,346,150,191,218

Příloha č. 4

**Minimální počty PČR evidovaných obětí trestné činnosti ve věku 0 - 18 let
v České republice v roce 2011 - ŽENY. Dělení podle vybraných věkových skupin**

Týká se "objektů napadení-osob /mužů, žen/"x/

(Formulář o tr. činu, pol. 08)

Z policejních údajů zpracovala M.Martinková

Heslo takticko statistické kvalifikace	§§ TR. ZÁK.	ŽENY - věk obětí v letech			
		od 0 do 6	od 6 do 15	od 15 do 18	od 0 do 18
Krádež	205	11	107	594	712
Loupež	173	1	39	31	71
Loupež ve finanč.institucích	173	0	0	0	0
Vydírání	175	0	39	29	68
Vražda	140	4	3	2	9
Vražda novorozence matkou	142	1	0	0	1
Zabití	141	0	0	0	0
Usmrcení z nedbalosti	143	1	1	1	3
Úmyslné ublížení na zdraví	145,146,146a	4	25	36	65
Ublíž.na zdraví z nedbalosti	147,143,148	26	17	4	47
Ohrožení pohlav.nemocí	155	0	0	0	0
Pohlavní zneuž.v závislosti	187/2	10	58	2	70
Pohlavní zneužívání ostatní	187/1,3,4	20	497	29	546
Znásilnění	185	9	94	69	172
Obchodování s lidmi	168	0	5	4	9
Únos	200	3	0	1	4
Omez.a zbav.osob.svobody	171, 170	0	13	16	29
Útisk	177	0	1	0	1
Braní rukojmí	174	0	0	0	0
Týrání svěřené osoby	198	14	34	9	57
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	199	1	3	8	12
Opuštění dítěte	195	5	2	0	7
Sexuální nátlak	186	0	4	8	12
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324,335,336	0	0	0	0
Nebezpečné vyhrožování	353	3	10	20	33
Nebezpečné pronásledování	354	0	4	13	17
Ostatní násilné tr.činy	144,172,352	0	0	0	0
Ostatní trestná činnost	xx/	10	133	84	227
OBĚTÍ CELKEM		123	1089	960	2 172

x/Z technických důvodů nejsou v tabulce uvedeni jednotlivci, kteří tvořili "objekty napadení-skupiny osob".

xx/ §§ tr.zák.: 202,145,146,184,189,201,151,345,346,150,191,218

Příloha č. 5

**Minimální počty PČR evidovaných obětí trestné činnosti ve věku 0 - 18 let
v České republice v roce 2011 - MUŽI. Dělení podle vybraných věkových skupin**

Týká se "objektů napadení-osob /mužů, žen/"x/

(Formulář o tr. činu, pol. 08)

Z policejních údajů zpracovala M.Martinková

Heslo takticko statistické kvalifikace	§§ TR.ZÁK.	MUŽI - věk obětí v letech			
		od 0 do 6	od 6 do 15	od 15 do 18	od 0 do 18
Krádež	205	1	141	460	602
Loupež	173	1	179	158	338
Loupež ve finanč.institucích	173	0	0	0	0
Vydírání	175	1	72	68	141
Vražda	140	2	0	0	2
Vražda novorozence matkou	142	0	0	0	0
Zabití	141	0	0	0	0
Usmrcení z nedbalosti	143	9	3	4	16
Úmysl.ublížení na zdraví	145,146,146a	8	97	209	314
Ublíží.na zdrav.z nedbal.	147,143,148	34	12	10	56
Ohrožení pohlav. nemocí	155	0	0	0	0
Pohlav.zneuž.v závislosti	187/2	3	3	2	8
Pohlavní zneuž.ostatní	187/1,3,4	5	87	4	96
Znásilnění	185	5	10	10	25
Obchodování s lidmi	168	0	0	0	0
Únos	200	1	0	0	1
Omez.a zbav.osob.svobody	171, 170	0	6	6	12
Útisk	177	0	0	4	4
Braní rukojmí	174	0	0	0	0
Týrání svěřené osoby	198	17	37	4	58
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	199	0	3	4	7
Opuštění dítěte	195	4	0	0	4
Sexuální nátlak	202	0	6	1	7
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324,325,326	0	0	0	0
Nebezpečné vyhrožování	353	1	15	22	38
Nebezpečné pronásledování	354	0	1	0	1
Ostatní násilné tr.činy	144,172,352	0	0	0	0
Ostatní trestná činnost	xx/	10	76	49	135
OBĚTÍ CELKEM		102	748	1015	1 865

x/Z technických důvodů nejsou v tabulce uvedeni jednotlivci, kteří tvořili "objekty napadení-skupiny osob
xx/ §§ tr.zák.: 202,145,146,184,189,201,151,345,346,150,191,218

Příloha č. 6

Minimální počty PČR evidovaných obětí trestné činnosti v r. 2011 v České republice.

Počty "objektů napadení - skupin osob" (Formulář o tr. činu, pol. 08) x/

Z policejních údajů zpracovala M.Martinková

Heslo takticko statistické kvalifikace	§§ TR.ZÁK.	Počet objektů napadení- <i>skupin osob</i>
Krádež	205	195
Loupež	173	182
Loupež ve finanč.institucích	173	17
Vydírání	175	157
Vražda	140	13
Vražda novorozence matkou	142	0
Zabití	141	0
Usmrcení z nedbalosti	143	4
Úmysl.ublížení na zdraví	145,146,146a	435
Ublížení na zdraví z nedbalosti	147,143,148	38
Ohrožení pohlav. nemocí	155	4
Pohlavní zneuž.v závislosti	187/2	4
Pohlavní zneužívání ostatní	187/1,3,4	28
Znásilnění	185	3
Obchodování s lidmi	168	8
Únos	200	2
Omez.a zbav.osobní svobody	171, 170	14
Útisk	177	6
Braní rukojmí	174	0
Týrání svěřené osoby	198	45
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	199	82
Opuštění dítěte	195	6
Sexuální nátlak	186	2
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324,325,326	378
Nebezpečné vyhrožování	353	441
Nebezpečné pronásledování	354	47
Ostatní násilné tr.činy	144,172,352	60
Ostatní trestná činnost	xx/	201
OBĚTÍ CELKEM		2372

x/ Policie ČR vykazuje pro své potřeby vedle "objektů napadení - osob/mužů, žen/" zvlášť "objekty napadení - skupiny osob".

xx/ §§ tr.zák.: 202,145,146,184,189,201,151,345,346,150,191,218

Příloha č. 7

Minimální počty PČR evidovaných obětí trestné činnosti v r. 2011 v České republice.
Počty osob v "objektech napadení - skupinách osob" ^{xx/} s následky trestných činů pro oběti

(Formulář o tr. činu, pol. 08)

Z policejních údajů zpracovala M.Martinková

Heslo takticko statistické kvalifikace	§§ TR.ZÁK.	Počet jedinců ve skupinách osob				
		Následky trestného činu				Celkem osob
		úmrtí	zranění	jiný násl.	bez násl.	
Krádež	205	0	2	356	89	447
Loupež	173	0	55	253	94	402
Loupež ve finanč.institucích	173	0	0	34	10	44
Vydírání	175	0	24	272	91	387
Vražda	140	13	15	1	5	34
Vražda novorozence matkou	142	0	0	0	0	0
Zabití	141	0	0	0	0	0
Usmrcení z nedbalosti	143	10	0	0	0	10
Úmysl.ublížení na zdraví	145,146,146a	0	735	165	154	1054
Ublíž.na zdraví z nedbalosti	147,143,148	6	85	8	1	100
Ohrožení pohlav. nemocí	155	0	0	14	7	21
Pohlav.zneuž.v závislosti	187/2	0	0	10	2	12
Pohlavní zneuž.ostatní	187/1,3,4	0	0	68	10	78
Znásilnění	185	0	0	5	2	7
Obchodování s lidmi	168	0	0	38	2	40
Únos	200	0	0	3	2	5
Omez.a zbav.osob.svobody	171, 170	0	5	23	13	41
Útisk	177	0	2	11	4	17
Braní rukojmí	174	0	0	0	0	0
Týrání svěřené osoby	198	0	11	84	18	113
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	199	0	25	149	22	196
Opuštění dítěte	195	0	2	10	3	15
Sexuální nátlak	186	0	0	4	0	4
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci	323,324,325,326	0	133	428	368	929
Nebezpečné vyhrožování	353	0	43	684	341	1068
Nebezpečné pronásledování	354	0	3	79	19	101
Ostatní násilné tr.činy	144,172,352	0	7	115	85	207
Ostatní trestná činnost	xx/	1	38	400	102	541
OBĚTÍ CELKEM		30	1185	3214	1444	5873

x/ Policie ČR vykazuje pro své potřeby vedle "objektů napadení-osob /mužů, žen/" zvlášť "objekty napadení-skupiny osob".

xx/ §§ tr.zák.: 202,145,146,184,189,201,151,345,346,150,191,218

Punitivita českých občanů v proměnách času

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

S termínem punitivita, označujícím tendenci trestat, se v kriminologické literatuře setkáváme často. Velkou pozornost vzbuzuje zejména v souvislosti s postoji a názory občanů na kriminalitu a její kontrolu. Mnohé totiž nasvědčuje tomu, že přívlastek „punitivní“ je pro ně velmi příznačný. Začtete či zaposloucháte-li se například do diskusí čtenářů, posluchačů nebo diváků, které reagují na mediální zprávy o zločinech, typickým projevem v nich bude volání po radikálním zprísnění sankcí. Také z výzkumů veřejného mínění opakovaně zaznívá, že občané jsou nespokojeni se systémem trestní justice a považují jej vůči pachatelům trestné činnosti za neopodstatněně „změkčilý“ či shovívavý. Odborníci i většina politiků se nepochybně shodnou, že opatření, pro něž část veřejnosti otevřeně horuje (včetně znovuzavedení trestu smrti), jsou z hlediska moderní a racionální kriminální politiky neuplatnitelná. Přesto by bylo chybou hlas občanů zcela ignorovat, neboť nastane-li příliš velký rozpor mezi tím, co od státu v oblasti kontroly kriminality lidé očekávají, a jaké zásady jsou reálně uplatňovány, ohrožen může být celý systém justice. Rozčarování a zklamaní občané budou totiž jen málo ochotni účastnit se procesů výkonu spravedlnosti, a to ať již jako oznamovatelé trestné činnosti, nebo jako svědci v průběhu soudních přelíčení⁵¹. Současně může nebezpečně růst popularita těch, kdo hlásají jednoduchá a radikální „řešení“, stejně jako nežádoucí tendence lidí brát spravedlnost do vlastních rukou.

Způsobů, jak lze názory veřejnosti ke zmíněným otázkám zjišťovat, je celá řada. Většina výzkumů či šetření, s nimiž se můžeme setkat, však zůstává bohužel na povrchu celého problému. Spíše, než aby napomohly porozumění, co a z jakých důvodů občané v oblasti kriminální politiky považují za správné či žádoucí, přispívají k udržování stereotypních a často i dosti mylných představ o zcela jednoznačných a vyhraněných postojích veřejnosti⁵². Platí to zejména o výzkumech, založených na otázkách formulovaných výhradně v obecné rovině. Je známo a mnohokrát ověřeno, že pokud jsou respondenti tázáni, zda jsou tresty za zločin dostatečně přísné, většina automaticky odpoví, že by měly být tvrdší. Důvodů je více. Jeden z hlavních může souviset se všeobecně sdílenou představou, že počet trestných činů rok od

⁵¹ Srov. Zeman, P. a kol.: Veřejnost a trestní politika. Praha: IKSP 2011.

⁵² Srov. Roberts, J., Hough, M.: Understanding Public Attitudes to Criminal Justice. Maidenhead: Open University Press 2005.

roku nezadržitelně stoupá. Přestože ani kriminální statistiky, a ani viktimologické výzkumy takto pesimistický obraz v posledních letech nenabízejí, opakuje se tento názor s železnou pravidelností u většiny respondentů ve všech domácích i zahraničních šetřeních (ve výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci z roku 2009 byly tři čtvrtiny dotázaných přesvědčeny, že kriminalita po roce 2000 vzrostla - čtyři z deseti respondentů přitom věřily, že se jednalo o nárůst výrazný)⁵³. Uvědomíme-li si, že mnoho lidí věří v pevný vztah mezi rozsahem kriminality a přísností trestů, je názor o přílišné „změkčilosti“ justičního systému jeho logickým vyústěním. Důvodem punitivních postojů, vyjádřených v takto koncipovaných otázkách, proto může být do jisté míry neznalost reálného stavu, vývoje či struktury kriminality. Zapomenout bychom neměli ani na fakt, že jen malá část občanů má přehled o tom, jaká je skutečná výše existujících sankcí. V citovaném výzkumu nám 80 % českých občanů přiznalo, že nemá dostatek informací o zákonech, upravujících trestné činy a tresty za ně. Za takovýchto okolností je nutno na jakýkoli poznatek či „důkaz“ o touze veřejnosti po zásadním zpřísnění trestních sazeb hledět přinejmenším obezřetně. Bylo již ostatně experimentálně ověřeno, že pokud jsou respondentovi předem poskytnuty základní informace o systému sankcí i o stavu kriminality, v následném výzkumném šetření se projevuje mnohem méně punitivně než respondent nepoučený⁵⁴.

Obdobně je třeba předpokládat, že občany nejvíce trápí nejzávažnější typy zločinů. Obecně formulovanou otázku na přísnost trestů si tak mohou spojit s představou nenapravitelných a brutálních pachatelů vražd, znásilnění či jiných těžkých zločinů, které však z hlediska struktury kriminality rozhodně nepředstavují její nejčastější formy. V kriminologických výzkumech se i proto volí často jiný metodologický postup, založený na posouzení konkrétní kriminální kauzy. Respondentovi jsou popsány základní charakteristiky případu i pachatele a je požádán, aby rozhodl, jaký trest by měl být viníkovi uložen. V domácí literatuře je tato technika někdy nazývána technikou fiktivního soudce⁵⁵. Situace je pro dotazovanou osobu výrazně jiná než u výše diskutovaných výzkumů - před očima má náhle plastičtější obraz pachatele, a nikoli jen anonymní a spíše symbolickou vizi zločince, do níž by si automaticky promítal své obavy a emoce, spojené s kriminalitou. Také proto zřejmě platí, že studie, uplatňující tento metodologický postup, přinášejí ve výsledku obraz veřejnosti jako výrazně méně punitivně naladěné, než je tomu u výzkumů, pracujících pouze s obecně

⁵³ Srov. Zeman, výše cit. dílo.

⁵⁴ Blíže viz Tomášek, J.: Úvod do kriminologie – jak studovat zločin. Praha: Grada, 2010.

⁵⁵ Viz Kury, H.; Zapletal, J.: K postojům obyvatelstva ke kriminalitě a trestání – srovnání (především) Německa a České republiky. In: Kriminalistika, 1/2002.

formulovanými otázkami. Některé autory taková zjištění vedou dokonce k úvahám, zda představa výhradně punitivní veřejnosti není pouhý mýtus⁵⁶.

Posouzení konkrétního případu je nedílnou součástí jednoho z nejvýznamnějších mezinárodních výzkumných projektů, jímž je Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti (ICVS). Poprvé se uskutečnil v roce 1989, a od té doby proběhla další čtyři kola (v roce 2005 pouze v Evropě). Celkem již bylo osloveno více než 350.000 respondentů v 80 různých zemích světa. Československo, a následně i Česká republika se zúčastnila třikrát, a to v letech 1992, 1996 a 2000 (v posledním z těchto kol ale šetření proběhlo pouze na reprezentativním vzorku obyvatel Prahy). Kauza, kterou dotazník zahrnuje, se týká jednadvacetiletého pachatele, podruhé v životě souzeného za vloupání (tentokrát z bytu, do něhož se vloupal, odcizil televizi). Respondenti mohou volit mezi variantami peněžitého trestu, nepodmíněného trestu odnětí svobody (v rozmezí do 1 roku, přes 1 rok do 3 let, přes 3 roky do 5 let, na více než 5 let), obecně prospěšných prací a podmíněného trestu, eventuálně mohou uvést i trest jiný. Výzkum ICVS je unikátní nejen pro možnost mezinárodního srovnávání (v tomto případě tedy punitivity v různých zemích), ale i srovnávání historického (zda se postoj veřejnosti v průběhu času mění). Ze stejných důvodů jsme se rozhodli uvedenou otázku zařadit i do již zmíněného výzkumu veřejného mínění, který Institut pro kriminologii a sociální prevenci uskutečnil v roce 2009. Výsledky byly natolik zářející, že vyvolaly potřebu ověřit pomocí dalšího šetření, zda se nejednalo o výjimečnou situaci, způsobenou těžko předvídatelnými jevy (například v dané době řešenými kriminálními kauzami). V září 2011 se podařilo stejnou položku zařadit do omnibusového šetření, opět realizovaného na reprezentativním vzorku občanů České republiky. Díky tomu máme nyní k dispozici poznatky z pěti šetření.

Výsledky výzkumů

Odpovědi respondentů v jednotlivých letech, založené na volbě vhodného trestu pro výše charakterizovaného pachatele, shrnuje následující tabulka (týká se pouze nejčastěji volených čtyř sankcí - z tohoto důvodu nedává součet podílů 100 %). Upozornit je nutno na skutečnost, že trest obecně prospěšných prací byl do české legislativy zaveden až v roce 1995, což znamená, že občané, kteří se k jeho využití vyjadřovali v roce 1992, jej z praxe neznali.

⁵⁶ Srov. Maruna, S., King, A.: Public opinion and community penalties. In: A. Bottoms, S. Rex, G. Robinson (eds.). *Alternatives to Prison: Options for Insecure Society*. Cullompton: Willan Publishing 2004, str. 83-112.

Komparaci mezi jednotlivými lety do jisté míry komplikuje také fakt, že výzkum v roce 2000 nezahrnul celou Českou republiku, ale pouze reprezentativní vzorek občanů Prahy.

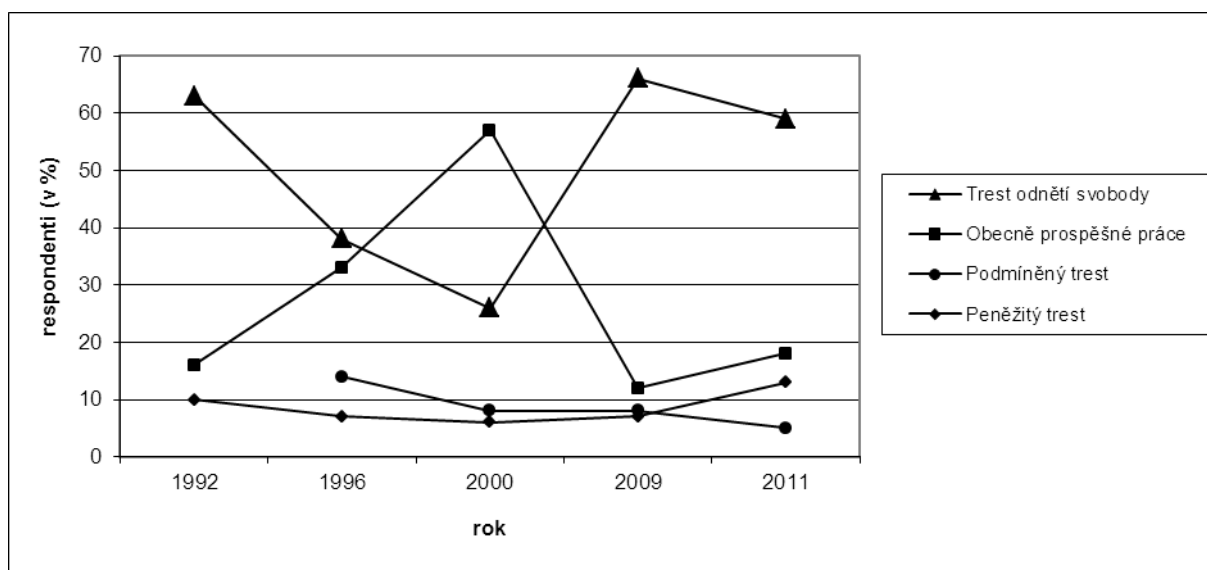
Trest pro pachatele vloupání v modelové kauze (respondenti v %)

Trest pro pachatele	Rok				
	1992	1996	2000	2009	2011
Trest odnětí svobody	63	38	26	66	59
Obecně prospěšné práce	16	33	57	12	18
Podmíněný trest	není známo	14	8	8	5
Peněžitý trest	10	7	6	7	13

Za uvedené, téměř dvacetileté období, prošel postoj českých občanů zajímavým vývojem (názorně to dokládá i graf níže). Zatímco varianty podmíněného trestu a trestu peněžitého se v průměru obě trvale pohybují okolo 10 %, dramaticky se měnil podíl respondentů, volících možnosti uvěznění a obecně prospěšných prací. Vývoj v devadesátých letech naznačoval, že touha veřejnosti poslat pachatele neodkladně za mříže postupně slábne (z 63 % v roce 1992 na pouhých 26 % v roce 2000), a to v přímé souvislosti s rostoucím přesvědčením, že vhodnou reakcí na jeho delikt může být poskytnout mu příležitost svůj prohřešek odpracovat ve prospěch celé komunity (od 16 % v roce 1992 po 57 % v roce 2000). Ve stejném období došlo k rozvoji alternativních trestů u nás, včetně vzniku Probační a mediační služby. Zjištěná data tak mohla být interpretována jako důkaz, že česká veřejnost je takovým trestně-politickým trendům nakloněna.

Další šetření, obsahující příslušnou otázku, bylo bohužel uskutečněno až v roce 2009. Jeho výsledek je však překvapivý. Podíl respondentů, volících uvěznění, se v rozporu s vývojem na konci devadesátých let dostal na historické maximum 66 %, zatímco obecně prospěšné práce se propadly na pouhých 12 % (tedy méně než v roce 1992). „Kontrolní“ šetření z roku 2011 sice tyto extrémy mírně koriguje, nicméně i tak je zjevné, že budeme-li na míru punitivity českých občanů usuzovat podle této, mezinárodním výzkumem ověřené otázky, jsme svědky výrazného posunu v postojích veřejnosti směrem k menší shovívavosti vůči lidem páchajícím trestnou činností, a to na úkor popularity alternativních přístupů v podobě obecně prospěšných prací. Nic na tom nemění ani fakt, že většina respondentů, volících v letech 2009 a 2011 variantu uvěznění, byla spíše pro kratší trest, nejčastěji v rozmezí do tří let.

Graf 1: Vývoj názorů české veřejnosti v letech 1992-2011 (respondenti v %)

Vzhledem k tomu, že výzkum v roce 2000 zahrnul pouze obyvatele Prahy, nabízí se otázka, zda se právě občané žijící na území našeho hlavního města ve svých názorech výrazněji neliší. Hlubší pohled na data ukazuje, že jak v roce 2009, tak i v roce 2011 jich bylo pro uvěznění pachatele o něco méně, než činil republikový průměr (57 % v roce 2009 a 52 % v roce 2011), avšak i tak se jednalo oproti šetření v roce 2000 o značný nárůst.

Vysokým zastoupením odpovědí, prosazujících variantu uvěznění, se Česká republika vymyká i hodnotám, k nimž došly studie v jiných zemích. Ve výzkumu z roku 2005, který proběhl ve 32 státech (Česká republika se neúčastnila), by pachateli stejně charakterizovaného skutku uložilo trest odnětí svobody v průměru 33 % respondentů. Nadpoloviční zastoupení získalo uvěznění pouze v Mexiku (volilo jej tam 70 % dotázaných), Hong Kongu (58 %), Japonsku (55 %), Severním Irsku (53 %), Turecku (53 %) a Anglii (51 %). Na opačném pólu se ocitly země jako Švýcarsko (pro uvěznění pachatele bylo pouze 12 % respondentů), Francie (13 %), Rakousko (13 %) či Finsko (15 %). Obecně platilo, že nejčastější variantou v evropských zemích (s výjimkou Řecka) byly vždy obecně prospěšné práce.

Možné příčiny změny postojů

Jsou-li změny v postojích občanů natolik výrazné, jak naznačila naše šetření, měli bychom si klást otázku po důvodech. V soudobé kriminologické literatuře, zabývající se veřejným míněním o kriminalitě, dominují ohledně vysvětlení příčin punitivních postojů dvě

teorie - instrumentální a expresivně-emozivní⁵⁷. První z nich předpokládá, že punitivní postoje se u lidí objevují v momentě, kdy cítí, že zločin je hrozbou pro ně samotné, nebo pro komunitu, v níž žijí. Z toho vyplývá, že punitivněji naladěni by měli být lidé, žijící v oblastech s vysokou mírou kriminality, a také ti, kteří se již obětí trestné činnosti stali a bojí se, že se jejich negativní zkušenost bude opakovat. Ačkoli zní tyto hypotézy přesvědčivě, zahraniční empirické studie je většinou nepotvrzují. Nezdá se, že by postoje a názory, které ke zločinu a k možnostem jeho kontroly lidé zaujímají, výrazněji souvisely s aktuálním rozsahem či vývojem kriminality. Výzkumy, v nichž byly dotazovány oběti zločinu, dokonce naznačují, že lidé zasažení zločinem by pro pachatele, který je oloupil, často nepožadovali trest odnětí svobody, ale spíše trest alternativní či výchovné opatření⁵⁸. Také v našem šetření jsme dospěli k zajímavému poznatku, že méně pro trest odnětí svobody v posuzované kauze hlasovali respondenti, kteří se v posledních třech letech stali obětí trestné činnosti, než ti, kteří osobní zkušenost se zločinem ve stejném období neměli⁵⁹.

Ani vývoj registrované kriminality v České republice v posledních letech nezavdává důvod domnívat se, že by změna postoje občanů pramenila z jejich častějších zkušeností s trestnou činností. Ačkoli je na kriminální statistiky nutno vzhledem k řadě limitujících faktorů vždy hledět kriticky, rozhodně se nelze domnívat, že bychom žili v období nekontrolovatelného a bouřlivého nárůstu zločinu⁶⁰. K takovým myšlenkám nás nesvádí dokonce ani viktimologické výzkumy. V našich podmínkách, na rozdíl od vyspělých evropských zemí, bohužel neprobíhá pravidelné, periodicky se opakující dotazování, založené na jednotné metodice. Určité, byť spíše orientační vodítko nicméně nabízejí studie našeho Institutu (ať již v rámci ICVS, nebo mimo něj), v nichž jsou občané dotazováni na zkušenosti s různými typy trestných činů. Následující graf naznačuje, kolik procent respondentů se stalo obětí krádeže auta, krádeže věcí z auta, loupeže, krádeže osobního majetku a vloupání v letech 1991-2010⁶¹. Ani zde nesledujeme dramatické proměny, které by nám mohly posloužit jako vodítko pro pochopení

⁵⁷ Srov. Maruna, S., výše cit. dílo.

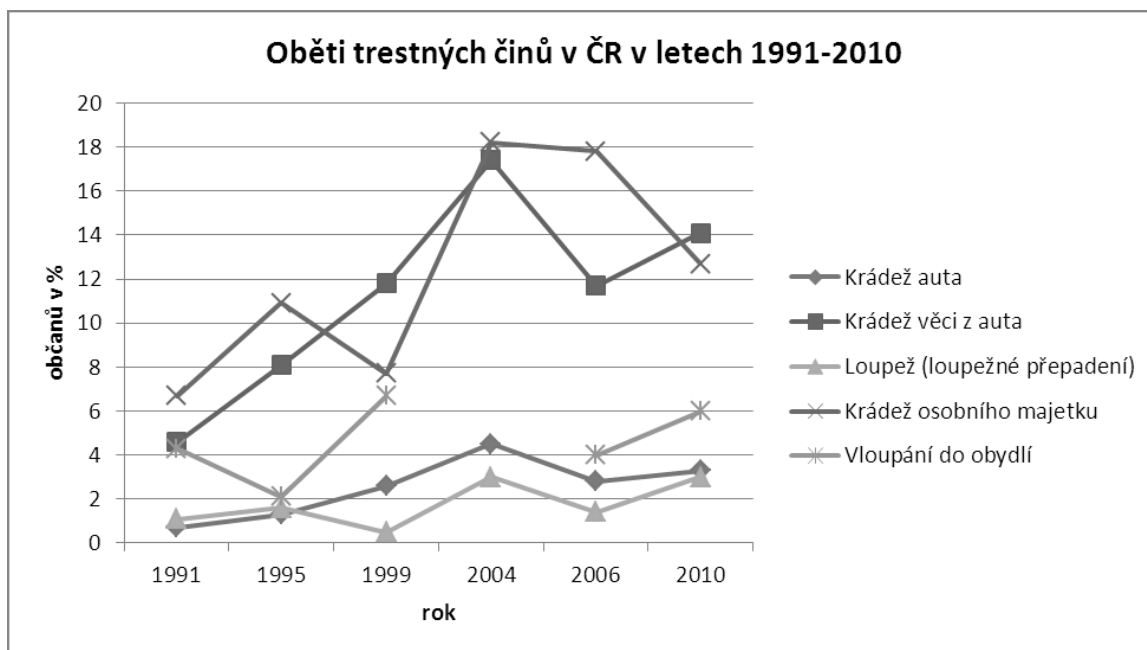
⁵⁸ Maguire, M.; Bennet, T.: *Burglary in a dwelling: the offence, the offender and the victim*. London: Heinemann, 1982.

⁵⁹ Srov. Zeman, cit. dílo.

⁶⁰ K vývoji registrované kriminality v České republice viz kapitola dr. Marešové v této publikaci.

⁶¹ Jedná se o data, publikovaná v následujících studiích: Dijk van, J. aj.: *Kriminální viktimizace v industrializovaném světě*. Praha: IKSP, 1993. Válková, J.: *Výzkum obětí trestného činu v ČR*. Praha: IKSP, 1998. Martinková, M.: *Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000*. Praha: IKSP, 2002. Martinková, M.: *Oběti některých kriminálních deliktů v České republice v roce 2004*. Praha: IKSP, 2006. Martinková, M.: *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty - výsledky viktimologického výzkumu*. Praha: IKSP, 2007. Data z roku 2010, pocházející z omnibusového šetření, poskytla autorovi textu dr. Martinková.

měníciho se postoje veřejnosti k trestání. Paradoxně naopak platí, že nejméně punitivně se naši občané projevovali v době, kdy míra jejich zatížení uvedenými delikty (tedy z hlediska struktury celkové kriminality velmi podstatnými) stoupala⁶².

Pokud by instrumentální teorie o vzniku punitivních postojů platila, měl by se v odpovědích respondentů projevit vztah k místu jejich bydliště (je známo, že různé kraje jsou u nás kriminalitou zatíženy v různé míře). Ve výzkumu Institutu z roku 2009 se sice ukázalo, že nejčastěji variantu uvěznění pachatele volili respondenti z Moravskoslezského kraje, kde je intenzita kriminality z hlediska naší republiky vysoká (pro trest odnětí svobody bylo 80 % z nich), avšak jiné kraje, kriminalitou zatížené rovněž nadprůměrně, byly naopak volbou uvěznění pachatele modelového případu pod republikovým průměrem (v Praze by tento trest volilo jen 57 % občanů, v Ústeckém kraji 65 %)⁶³.

Znovu je třeba připomenout, že povědomí veřejnosti o rozsahu, struktuře i dynamice kriminality je velmi slabé. Znalosti o těchto jevech občané zpravidla nečerpají z odborných pramenů, ale z médií. Mediální zpravodajství o zločinu přitom nabízí jeho velmi zkreslený obraz⁶⁴, což může v důsledku kromě jiného znamenat, že pozitivní informace (tedy například

⁶² Údaje v grafu je nutno skutečně brát pouze jako orientační – otázky, které byly respondentům v jednotlivých výzkumech kladeny, se sice týkaly stejných trestných činů, avšak jejich formulace totožná nebyla, což možnost vzájemné komparace limituje.

⁶³ Viz. Zeman, výše cit. dílo.

⁶⁴ Srov. Tomášek, výše cit. dílo.

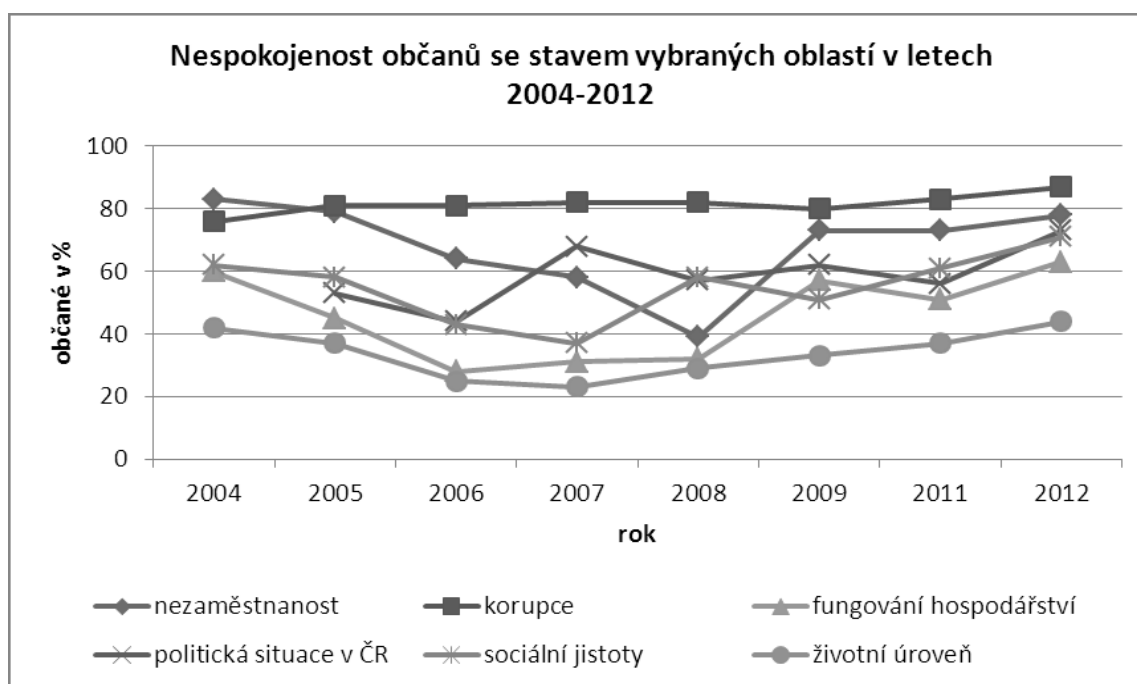
o klesající kriminalitě) se k publiku nedostane buď vůbec, anebo jí vzhledem k preferenci „špatných zpráv“ není věnována dostatečná pozornost.

Silnější argumenty než teorie instrumentální nám za daných okolností nabízí teorie expresivně-emoční. Její ústřední myšlenkou je symbolická funkce postojů. Punitivní naladění vůči pachatelům trestné činnosti může být vyústěním či odrazem hlubších úzkostí a strachů, které občané prožívají a které nemusejí mít přímou souvislost s kriminalitou. Žijeme-li v době, která je plná sociálních, ekonomických a jiných nejistot, naše tolerance vůči ohrožujícím jevům klesá. Takové skutečnosti platily i v minulosti. Jedna z dnes již klasických prací z první poloviny dvacátého století například doložila, že existuje zcela zřejmý vztah mezi ekonomickou situací a touhou občanů ulevit svým nejistotám hledáním obětních beránků. Zjištěna byla negativní korelace mezi cenou bavlny na americkém trhu a počtem případů veřejného lynčování. V okamžiku, kdy byli farmáři frustrováni nepříznivým vývojem ceny, byla největší pravděpodobnost, že si svůj vztek vybijí na příslušnících černošské minority, obviněných ze spáchání zločinu⁶⁵.

Důkazů, že spokojenost našich občanů s důležitými oblastmi života společnosti v posledních letech spíše klesá, objevíme řadu. Systematicky tuto problematiku mapuje Centrum pro výzkum veřejného mínění. Jak naznačuje následující graf, který z jejich studie vychází⁶⁶, veřejnost je dlouhodobě nespokojena s korupcí a navíc významně přibývá lidí, kterým se nelíbí ani situace v oblasti nezaměstnanosti, fungování hospodářství, politiky, sociálních jistot i životní úrovně. Za měnícími se postoji ke kriminalitě a trestání, zachycenými v našich šetřeních, tak možná hledejme spíše rozčarování a „špatnou náladu“, která ve společnosti panuje, a nikoli faktory, které mají přímou souvislost s trestnou činností.

⁶⁵ Hovland, C.I.; Sears, R.: Minor studies of aggression: correlation of lynchings with economic indices. In: Journal of Psychology, vol. 9, 1940, str. 301-310.

⁶⁶ Občané o hospodářské situaci ČR a o životní úrovni svých domácností - listopad 2011. Tisková zpráva. Praha: CVVM, 2011.

Zdroj: CVVM, 2011.

Jak občany získat pro alternativní tresty?

Tendenci občanů preferovat trest odnětí svobody před jinými tresty je nutno věnovat pozornost i z dalších, ryze praktických důvodů. Je známo, že Česká republika čelí v posledních letech problému přeplněných věznic, jejichž provoz navíc představuje nemalé zatížení pro státní rozpočet. Alternativní tresty a jejich častější využívání je jedna z reálných možností, které se pro řešení dané situace nabízejí. Jejich cestou se vydává většina ekonomicky vyspělých zemí světa. Vedou se sice diskuse o tom, jak efektivní jsou tyto typy sankcí z hlediska následné recidivy pachatelů, avšak racionální přístup směřuje nevyhnutelně k filozofii určitého „rozdvojení“ systému politiky trestání – vězení by mělo primárně sloužit pro pachatele těžších zločinů, jejichž pobyt na svobodě znamená ohrožení ostatních občanů, zatímco u převážné většiny pachatelů by měly být uplatňovány alternativní přístupy, které jsou – když už nic jiného – alespoň výrazně levnější a navíc sebou nenesou riziko devastujících vlivů vězeňského prostředí na osobnost odsouzeného⁶⁷. Pokud ovšem občané k alternativním trestům a jejich využívání zaujímají negativní postoj, může se prosazování zmíněných principů jevit jako nepopulární, a pro politiky tudíž obtížný krok.

⁶⁷ Raynor, P.; Robinson, G.: Rehabilitation, Crime and Justice. London: Palgrave MacMillan 2005.

Velký vliv sehrávají i v tomto případě média a od nich se odvíjející celková informovanost občanů o jednotlivých typech sankcí. Zprávy o činnosti institucí, zajišťujících výkon alternativních trestů, se objevují nesrovnatelně méně často než informace o práci policie, státních zastupitelství či soudů. Obecné povědomí o nich je díky tomu velmi slabé. V roce 2008 více než dvě třetiny reprezentativního vzorku občanů České republiky přiznaly, že nemají tušení o existenci Probační a mediační služby. Dostatečné informace o ní mělo pouze 8 % respondentů, zbývajících část naznačila určitou, avšak spíše mlhavou znalost⁶⁸. Nepříliš odlišná je ale situace i v zemích, kde má probační služba výrazně delší tradici. Ve Velké Británii, kde působí již více než 100 let, má pouhých 7 % občanů jasnou představu, čím se zabývá⁶⁹.

Přehlédnout bychom na druhou stranu neměli skutečnost, že samotný trest obecně prospěšných prací, jehož se analyzovaná výzkumná otázka týká, většina občanů naší republiky zná. Bezmála polovina respondentů (48 %) ho v citované studii IKSP z roku 2009 dokázala bez jakékoli nápovědy uvést jako trest, který je u nás možno kromě trestu odnětí svobody uložit za trestný čin. Mezi těmi, kdo jej spontánně nezmínili, a byli na něj proto dotázáni v další otázce, pak pouhých 5 % uvedlo, že o něm dosud neslyšeli⁷⁰. Uvážíme-li tento zjevný rozpor (mizivé povědomí o Probační a mediační službě na straně jedné, a relativně dobrá znalost uvedeného trestu), nabízí se závěr, že veřejnost sice o institutu obecně prospěšných prací ví, ale není příliš informována o konkrétních podmínkách, za jakých jeho výkon probíhá. Taková skutečnost může funkci i váhu tohoto trestu v očích občanů snižovat.

Kriminologické studie z různých zemí světa naznačují, že pro mnoho občanů nesplňují tresty, vykonávané v rámci komunity, představu „dostatečně přísné“ sankce⁷¹. Neplatí to jen o obecně prospěšných pracích, ale též o různých formách podmíněných trestů či podmíněných zastavení trestního stíhání, spojených s dohledem probačního pracovníka. Veřejnost je v tomto směru zajímavým způsobem rozpolcená, což ve své práci velmi výstižně popsala A. Freibergová⁷². Lidé podle ní požadují, aby justice fungovala nejen efektivně (tedy s důrazem na účinnost ukládaných sankcí), ale také „afektivně“ - tedy tak, aby sankce odpovídaly principům spravedlivé odplaty. Jinými slovy řečeno, trest za zločin by měl pachatele „bolet“. V soudobých diskuzích o kriminalitě bohužel často převažuje spíše tato druhá, emocionální

⁶⁸ Rozum, J. aj.: Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha: IKSP, 2009.

⁶⁹ Srov. Roberts, výše cit. dílo.

⁷⁰ Srov. Zeman, výše cit. dílo.

⁷¹ Viz Maruna, výše cit. dílo.

⁷² Freiberg, A.: Affective versus effective justice: Instrumentalism and emotionalism in criminal justice. In: Punishment and Society, 3/2001, str. 265-278.

rovina, což do jisté míry opět souvisí s tím, jak o kriminálních případech informují média⁷³. Zdá se dokonce, že každý, kdo dnes usiluje o to, aby jeho hlas v debatách o kriminalitě nezanikl, se musí na tento emocionální tón připravit, ne-li rovnou naladit⁷⁴. Mnozí politici vzali tato pravidla za svá, a tak vyjadřují-li se k různým opatřením na kontrolu zločinnosti, činí tak spíše v přímé a emocemi protkané reakci na mediálně ostře sledované kauzy výjimečných a extrémních skutků, než formou uvážlivé a na racionální argumenty bohaté diskuse s názorovými oponenty.

Pomineme-li hlasy, volající po znovuzavedení trestu smrti, je to právě uvěznění pachatele, co se v představách většiny občanů nejsnáze snoubí s podmínkou bolestivého trestu. Pobyt ve vězení by proto podle nich nemělo nic ulehčit, ani zpříjemnit. Jak ukázalo šetření Centra pro výzkum veřejného mínění⁷⁵, 95 % českých občanů by sice doprálo uvězněným osobám lékařskou péči a 92 % čisté oblečení, ale již pouze 72 % prohlásilo totéž o teplém jídle, 53 % o možnosti přijmout návštěvu blízkých osob, 51 % o přísunu časopisů či denního tisku, 46 % o pohodlné posteli, 42 % o šanci dopisovat si s lidmi mimo věznici či navštěvovat tělocvičnu a 29 % o sledování televize ve společenské místnosti. Zcela výjimečné pak byly názory, že by odsouzený mohl mít rádio nebo CD přehrávač na cele (11 % respondentů), televizi na cele (4 %) nebo dokonce počítač na cele (2 %).

Řada občanů o schopnosti věznic zajistit „bolestivost“ pobytu v nich očividně pochybuje. Začteme-li se do internetových diskusí na stránkách našich nejčtenějších deníků, názory, že české věznice se podobají luxusním rekreačním zařízením, nabízejícím bezplatnou stravu, ubytování, lékařskou péči i kulturní vyžití, jsou v nich poměrně časté. Studie IKSP hovoří v podobném duchu o tom, že podmínky v našich věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné podle 69 % občanů. Paradoxně přitom platilo, že takto kritický názor se často nezdráhali vyslovit ani ti, kdo v jiné otázce upřímně přiznali, že nemají dostatek informací o tom, za jakých podmínek se u nás trest odnětí svobody vykonává⁷⁶.

Také do představ o vězení a jeho roli v systému trestní justice ovšem promlouvají racionální úvahy. Více než polovina našich občanů si je například vědoma negativních dopadů uvěznění

⁷³ Více viz Jewkes, výše cit. dílo.

⁷⁴ Indermaur, D.; Hough, M. Strategies for changing public attitudes to punishment. In Roberts, J.; Hough, M.: Changing attitudes to punishment: public opinion around the Globe. Cullompton: Willan Publishing, 2002.

⁷⁵ Názory veřejnosti na funkci výkonu trestu odnětí svobody. Tisková zpráva. Praha: CVVM, 2008.

⁷⁶ Viz Zeman, výše cit. dílo.

na odsouzeného - 55 % ve výše citovaném výzkumu z roku 2009 souhlasilo s výrokem, že pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, ale spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života. Určitou skepsi v názorech respondentů bylo možno pozorovat i ve vztahu k možnostem individuální a generální prevence. Pouze 45 % dotázaných bylo přesvědčeno, že pokud je pachatel potrestán přísně, dalšímu kriminálnímu jednání se vyhne, a jen 55 % se domnívalo, že stanoví-li zákon za trestné činy přísné tresty, mnoho lidí to od jejich páchání odradí. Také v těchto souvislostech proto můžeme hovořit o již zmíněných dvou podobách justice. Vězení a tvrdé tresty pro pachatele sice uspokojí intuitivní touhu některých občanů po justici afektivní, avšak řada z nich je v rámci posouzení efektivity tohoto přístupu schopna uvažovat i o jeho zjevných slabinách.

Změnit postoj jedince k určitému problému není nikdy nemožné, neboť chápeme-li postoje jako produkt učení, můžeme předpokládat, že za určitých okolností se změnit mohou, neboť vše naučené je podmíněné, tedy trvalé pouze relativně (některé zkušenosti ovšem mohou být takového druhu, že vedou k důsledkům trvalým). Klíčovým faktorem je význam a intenzita postoje. Významné postoje jsou stabilizované a v běžném životě se většinou nemění, nedojde-li k výrazné korektivní zkušenosti (psychický otřes, životní krize apod.). Tlaku na změnu takového postoje se člověk brání, neboť v jeho psychice zastává důležitou integrační funkci. U extrémních postojů zpravidla nedochází v přeměnu v opak, ale spíše v zeslabení či zesílení jejich intenzity⁷⁷. U postojů k alternativním trestům můžeme takovou situaci očekávat spíše výjimečně.

Cílené přesvědčování má nicméně jen omezenou moc. Ve skladbě postojů často nedominuje racionální, ale spíše emocionální stránka. Působivějšími proto mohou být fakta, vyvolávající silné afekty. Pokud někdo své přesvědčování druhých zakládá pouze na informacích a racionálních argumentech, musí počítat s tím, že rozhodující je vztah daných jedinců k těmto informacím, nikoli informace samy. Dostanou-li se do rozporu s tím, co prožívají a cítí, budou je popírat a deformovat. Důležitý je proto vždy kontext, v jakém jsou fakta prezentována, a také atraktivita, důvěryhodnost a moc jejich zdroje, stejně jako samotný styl, struktura a obsah informace. Emocionální argumentace naproti tomu působí primárně na city, ale podstatně méně na chování a její vliv je spíše okamžitý a časem slábne.

⁷⁷ Blíže k tomu viz např. Nakonečný, M.: Sociální psychologie. Praha: Academia, 1999.

Není třeba připomínat, že zločin se jako závažný jev dotýká významných individuálních i společenských hodnot (život a zdraví, soukromý majetek, základní lidská práva), a tak musíme počítat s tím, že v postojích, které si k němu občané utvářejí, zaujímá zmíněná emocionální komponenta klíčovou pozici. Přesvědčovací síla pouhých informací a holých faktů o trestné činnosti je proto relativně slabá - je třeba podávat je tak, aby se přímo vztahovaly k důležitým hodnotám a aby občany zaujaly. Chtějí-li proto instituce odpovědné za kontrolu kriminality veřejnost přesvědčit o nutnosti prosazovat racionální opatření, nestačí jejich výhody občanům pouze „nabídnout“, nýbrž je přímo a umně „prodat“. Silných a působivých argumentů, které mohou ovlivnit postoje občanů k alternativním trestům, se nabízí více. Za všechny jmenujme všeobecně známé problémy, spojené s uvězněním pachatele (vysoké náklady, riziko negativního vlivu na osobnost uvězněného, vysoká míra recidivy propuštěných apod.), nebo důkazy, že i výkon alternativního trestu má na život jedince negativní dopad, a může tak naplnit přirozenou touhu občanů po spravedlivé odplatě⁷⁸. Výrazně by prospěla akcentace potřeb obětí trestné činnosti, na jejichž uspokojení jsou některá z alternativních opatření primárně zaměřena. Veřejnost je přístupům, které vedou k odškodnění i k celkovému zlepšení postavení osob, postižených trestnou činností, očividně nakloněna – velmi názorně to ilustroval výzkum Institutu, zaměřený na postoje veřejnosti k mediaci a jejímu využívání při řešení trestných činů⁷⁹.

Alternativní tresty k trestu odnětí svobody by neměly být společností vnímány a diskutovány jako ústupek osobám, dopouštějícím se trestné činnosti. Důraz by měl být kladen na fakt, že se jedná o poskytnutí šance, aby pachatel dokázal, že je ochoten podstoupit úsilí k vlastní nápravě a k odčinění špatného jednání, jehož se dopustil. Jeho vlastní práce a vlastní aktivita představují základní podmínku, aby byl v takových snahách úspěšný. Tento signál musí společnost vysílat i směrem k pachatelům. Výzkumy kriminální kariéry přesvědčivě dokládají, že pachatelé, kteří věří, že mají svou budoucnost ve vlastních rukách, jsou z hlediska omezování další trestné činnosti mnohem úspěšnější než ti, kdo se k překážkám a problémům ve svém okolí staví pasivně a pesimisticky⁸⁰. Víru, že se lidé mohou změnit k lepšímu je tak třeba neustále udržovat a posilovat.

⁷⁸ Tímto problémem se ve své práci zabývá např. Durnescu – viz. Durnescu, I.: Pains of probation. In: International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 4/2011, str. 530-545.

⁷⁹ Viz. Rozum, výše cit. dílo.

⁸⁰ Srov. Raynor, výše cit. dílo.

Zkušenosti ukazují, že praktická kriminální politika má na postoje občanů zpětný vliv – pokud jsou určitá opatření přijata, veřejnost si na ně postupně zvykne. Jak ve své studii rozebírají Kury se Zapletalem⁸¹, lidé se naučili, že na kriminalitu se reaguje uvězněním – to jim připadá jako „normální“, nebo dokonce optimální. Stejně tak ale mohou postupem času přijmout za své, že „normální“ reakcí na určitý typ trestného činu je poskytnout pachateli možnost, aby jej odčinil prací ve prospěch komunity (zůstaneme-li u tématu obecně prospěšných prací). Důležité ovšem je, aby instituce, odpovědné za rozvoj trestní politiky u nás, nevěnovaly pozornost pouze samotným opatřením, která chystají a prosazují, ale i skutečnosti, jak je vnímají a chápou občané. Bude-li tomu tak, můžeme věřit, že v budoucnu odpoví většina respondentů na otázku vhodného trestu pro jednadvacetiletého pachatele vloupání jinak, než tomu bylo v našich posledních šetřeních.

⁸¹ Výše cit. dílo.

Výsledky omnibusového šetření k problematice vězeňství

PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

Úvod

Kriminalita v ČR, alespoň podle oficiálních statistik, pomalu a neustále klesá, avšak tomu navzdory počty odsouzených, ale i vězněných osob, neustále stoupají. Od 90. let, kdy se v důsledku proslulé amnestie prezidenta republiky počty vězněných osob ztenčily na minimum (cca 8.000 včetně obviněných), na konci roku 2011 již výrazně překročily hranici 20.000 osob (včetně vazebně vězněných pak 23.000 osob⁸²). Proto je škoda, že poznatky o odsouzených osobách - vězněných pachatelích trestných činů - a problémech souvisejících s jejich výkonem trestu – poznatky o způsobech zacházení s nimi v průběhu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, o jejich rozdělování do skupin s cílem zefektivnit zacházení s nimi - jsou dostupné jen výjimečně. A to přesto, že media, byť nepravidelně a spíše jako reakci na nějakou mimořádnou událost, problematice vězeňství opakovaně věnují velkou pozornost. O vězeňství také velmi často diskutuje široká veřejnost, a to především na internetu. Nejvíce názorů se objevuje v diskusích o podmínkách výkonu trestu, např. v souvislosti s vězněním známých osobností či při ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody v medializovaných kauzách (korupce, vydírání, týrání dětí, násilí v rodinách či na pracovišti apod.).

Jako ilustraci uvádím některé titulky a zprávy informující o vězeňství prostřednictvím internetu:

- 1) *„Fešácké kriminály v Česku: některým vězňům se na svobodu nechce.“ V příspěvku byly rozebírány důvody, proč někteří vězni nemají zájem opustit věznici, a to ani v případě, že je jim nabídnuta možnost předčasného propuštění. Jako jeden z důvodů bývá skutečnost, že část z nich se nemá kam vrátit, jako další důvod uvádějí, že si raději odsedí celý trest, než aby se museli podvolit povinnosti veřejně prospěšných prací nebo se nuceně zdržovat doma. Internetový příspěvek to dokládá citací z Práva, kde byla uvedena zkušenost, že*

⁸² Podle statistik VS ČR bylo k 20.1.2012 vazebně vězněno 2.553 osob a ve výkonu trestu odnětí svobody 20.808 osob. K 23.11.2012 bylo vazebně vězněno 2 278 osob a ve výkonu trestu odnětí svobody 20 718 osob.

v jedné věznici vězeňská služba vytipovala 16 vězňů na předčasné propuštění, ale ven chtěla jen zhruba polovina z nich. Soudce pak tvrdil, že vězení často supluje záchrannou sociální síť a proto sociálně méně zdatní raději zůstávají v kriminále.

- 2) **„Pacient platí za jeden den pobytu v nemocnici více než vězeň za pobyt ve vězení.“**
„Náklady za člověka, který způsobil zlo, platíme všichni“ Je to cca 800,- Kč denně za jednoho vězně. Vězni sice mají povinnost za pobyt zaplatit, ale v současnosti dluh na nevybraných penězích za pobyt ve vězení činí částku téměř 500 mil. Kč.
- 3) **„Krásný nápad! Dejme starší lidi do vězení a zločince do domovů důchodců.“** „ A konečně by byla spravedlnost pro všechny!“
- 4) **„Realita v ČR: Průměrný důchod v ČR 10 816 Kč!!! Měsíční náklady na 1 vězně v ČR 26 160 Kč!!!“**

Názory uváděné v těchto příspěvcích často vycházejí z nejasných představ, jak vlastně nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody vykonávaný v českých věznicích vypadá, jakou újmu pro vězněnou osobu představuje. Ani odborná veřejnost (soudci, státní zástupci, kriminalisté apod.) si často podmínky ve věznicích neumí představit a tak ani to, zda takový trest odsouzeného odrazuje od opakovaného páčání trestné činnosti. Vzhledem ke známému faktu, že značná část pachatelů zejména obecné kriminality opakovaně recidivuje, pak dochází část veřejnosti k přesvědčení, že pachatelé trestných činů neberou uvěznění jako trest, ale jen jako krátkou epizodu, kdy se jim až tak příliš neděje a že „fešácký kriminál“ nemá žádnou odstrašující funkci, že peníze vynaložené ze státního rozpočtu na vězeňství jsou vyhozené peníze atd. Tyto názory se zhusta objevují ve všech sdělovacích prostředcích. A protože odborná sdělení o skladbě vězněných osob, problémech s využitím jejich času v průběhu výkonu trestu, o nápravných aktivitách zacílených na změnu jejich chování v budoucnosti a šetření účinnosti takových aktivit opravdu chybí, vytváří se dostatek prostoru pro šíření různých fám a rádoby věrohodných tvrzení. Proto pravdivé informace, právě s ohledem na zvyšující se počty osob ve věznicích, nabývají na aktuálnosti.

Bohužel v rámci vězeňského systému neprobíhá vlastní penologický výzkum, i když vězeňské službě provádění takového výzkumu ukládá zákon, a informace dostupné na webových stránkách Vězeňské služby ČR se této problematice vůbec nevěnují. Také informace na stránkách každoročně vydávané Statistické ročenky Vězeňské služby ČR (v současnosti však dostupné jen v elektronické podobě na internetu) jsou málo informativní (pro laika

absolutně nepřehledné a neuchopitelné), zcela postrádají komentář a tak základní data o stavu a trendech počtu osob ve výkonu vazby a trestu lze získat především ze všem dostupné Statistické ročenky ČSÚ, ale opět bez jakéhokoliv komentáře a hodnocení. Studium statistik a jejich porovnávání není činnost, kterou by pro argumentaci svých tvrzení využívala média, ale často ani seriózní a odborný tisk. Je vždy jednodušší a přijatelnější pro průměrného čtenáře opakovat již rozšířené názory (které většina čtenářů již dávno „přijala za své“), než volit konfrontační tón a jako argument používat statistické tabulky a porovnání.

I. Za této situace, využívaje zájem nadřízeného Ministerstva spravedlnosti ČR, byl v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) zformulován v rámci Střednědobého plánu výzkumné činnosti na období 2012-2015 návrh na penologický výzkum, rozdělený do dvou částí:

- 1) Analýza změn struktury, trendů a charakteristik vývoje vězeňské populace
- 2) Nebezpečnost a násilí ve výkonu trestu a vazby.

První část výzkumu byla zahájena provedením omnibusového šetření na téma: Jak vnímá vězeňství v ČR veřejnost. Výsledky šetření prezentujeme v tomto příspěvku. Záměrem šetření bylo zmapovat na reprezentativním vzorku občanů ČR jejich vnímání současného stavu českého vězeňství. Krátkým dotazníkem (v rozsahu 11 otázek) zpracovaným v IKSP oslovila výběrovým řízením vybraná agentura cca 1 000 respondentů. Od souboru respondentů vybraného kvótním výběrem bylo v říjnu 2011 získáno celkem 975 validně vyplněných dotazníků.

II. Výsledky jsou zde prezentovány podle jednotlivých otázek, na které respondenti v průběhu šetření odpovídali:

1. Zajímáte se o problematiku vězněných osob?

Tab. 1

	Počet respondentů	Procenta
Ano, soustavně sleduji dostupné informace	28	2,8
Spíše ano, ale jen okrajově	166	17,0
Spíše ne	276	28,3
Vůbec ne	495	50,7
Neví, neodpověděl	11	1,1
Celkem	975	100,0

Je zajímavé, že více než polovina respondentů odpověděla zdůrazněným odmítnutím na první otázku zjišťující jejich zájem o vězeňskou problematiku. Dále však bez většího zaváhání odpovídali téměř všichni na otázky podrobněji mapující problematiku vězeňství. Hned v další otázce více než polovina respondentů měla jasno, že vliv uvěznění na vězněné osoby je špatný. Vliv médií na utváření tak vyhraněného názoru při neexistenci vlastních zkušeností a prezentovaného nezájmu je zjevný.

2. Současný výkon trestu odnětí svobody ve věznicích má, dle Vašeho mínění, na osoby vězňů vliv:

Tab. 2

	Počet respondentů	Procenta
Velmi dobrý	40	4,1
Spíše dobrý	200	20,5
Spíše špatný	398	40,8
Velmi špatný	141	14,4
Nevím	196	20,1
Celkem	975	100,0

3. Domníváte se, že podmínky výkonu trestu v českých věznicích jsou nyní pro vězně:

Tab. 3

	Počet respondentů	Procenta
Velmi dobré	435	44,6
Dobré	343	35,2
Špatné	70	7,2
Velmi špatné	10	1,0
Neví, neodpověděl	117	12,0
Celkem	975	100,0

Totéž platí i o odpovědích na otázku 3. Přesto, že většina respondentů se o problematiku vězeňství nezajímá, je názoru, že podmínky pro vězně jsou velmi dobré a dobré! A podle odpovědí na další otázku, podmínky jsou příliš, či spíše luxusní.

4. Často se setkáváme s názorem, že podmínky v českém vězení jsou pro vězně příliš luxusní:

Tab. 4

	Počet respondentů	Procenta
Rozhodně ano	446	45,7
Spíše ano	336	34,4
Spíše ne	76	7,8
Rozhodně ne	17	1,7
Neví, neodpověděl	101	10,4
Celkem	975	100,0

V tomtéž duchu jsou i odpovědi na otázku ohledně výše nákladů na vězněné osoby.

5. Náklady na vězněné osoby jsou v ČR dle Vašeho názoru:

Tab. 5

	Počet respondentů	Procenta
Vysoké	710	72,8
Přiměřené	112	11,5
Nízké	14	1,4
Příliš nízké	7	0,7
Neví, neodpověděl	132	13,6
Celkem	975	100,0

Úmyslně jsme nevymezovali odhad měsíčních nákladů na 1 vězně. To, že rozptýl možných nákladů bude tak rozsáhlý, nás velmi překvapilo. Také proto, že denní částka nákladů na jednoho vězně je v mnoha médiích často zveřejňována a její výše (kolem 800 -1 000 Kč na vězně a den) je vcelku lehce zapamatovatelná. Do skutečných nákladů se tak „trefilo“ jen cca 14 % respondentů. Výrazná většina svůj odhad oproti skutečnosti podhodnotila.

Odhadněte, jak vysoké jsou v ČR celkové měsíční náklady na jednoho vězně (uved'te odhad průměrné částky vynakládané ze státního rozpočtu na měsíční pobyt 1 vězněné osoby v české věznici - konkrétně na stravu, pobyt, ošacení apod.)

Tab. 6

Měsíční náklady v Kč (v rozmezí)	Počet respondentů	Procenta
500 - 5 000 Kč	106	10,9
5 500 – 10 000 Kč	250	25,5
10 500 – 20 000 Kč	346	35,5
20 500 – 30 000 Kč	133	13,7
30 500 – 50 000 Kč	62	6,4
Více	10	1,0
Neví, neodpověděl	68	7,0
Celkem	975	100,0

V dalších dvou otázkách byly dány alternativy odpovědí (mohlo být zvoleno více alternativ, proto celkový součet odpovědí je větší 100%):

6. Jakým způsobem by se dala v této oblasti část peněz ušetřit:

- Upřednostnění ukládání **alternativních trestů** (tj. tresty vykonávanými mimo věznice)
300 respondentů uvedlo rozhodně ano a 377 spíše ano, 133 spíše ne a 85 rozhodně ne, 8 % nevědělo
- Častějším **propouštěním vězňů za dobré chování** ještě před ukončením uloženého trestu
111 respondentů uvedlo rozhodně ano a 284 spíše ano, **268 spíše ne a 222 rozhodně ne**, 9% nevědělo
- **Zkvalitněním práce vězeňského personálu** směřující k nápravě vězňů
348 respondentů uvedlo rozhodně ano a 311 spíše ano, 150 spíše ne a 65 rozhodně ne, 10 % nevědělo
- Vyhlášením (provedením) rozsáhlejší **amnestie**
48 respondentů uvedlo rozhodně ano a 110 spíše ano, **213 spíše ne a 522 rozhodně ne**, 8 % nevědělo
- Častějším udělováním **individuálních milostí** prezidentem republiky
47 respondentů uvedlo rozhodně ano a 132 spíše ano, **232 spíše ne a 480 rozhodně ne**, 8,5 % nevědělo

- Zpřísněním režimu ve věznicích s cílem odradit odsouzeného od opětovného pobytu zde

610 respondentů uvedlo rozhodně ano a 197 spíše ano, 68 spíše ne a 32 rozhodně ne, 7 % nevědělo

Z odpovědí lze odvodit, že většina respondentů je názoru, že pro ušetření nákladů na vězně je optimální zpřísnit režim výkonu trestu (83 % ze všech dotazovaných), místo uvěznění ukládat alternativní tresty (70 %) a zkvalitnit práci vězeňského personálu směřujícího k nápravě vězňů (67,5 %).

7. Možnost předčasně ukončit nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody (propustit odsouzeného z vězení) by se měla týkat:

- **odsouzených s kratšími tresty (do 6 měsíců)**
609 respondentů odpovědělo ano, 273 odpovědělo – ne a 9,6 % nevědělo, či neodpovědělo
- **odsouzených za přečiny** (všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let)
335 respondentů odpovědělo ano, **495 odpovědělo – ne** a 14,9 % nevědělo, či neodpovědělo
- odsouzených za trestné činy **menší závažnosti**
546 respondentů odpovědělo ano, 311 odpovědělo – ne a 12 % nevědělo, či neodpovědělo
- odsouzených, kterým v době **do 1 roku končí trest**
383 respondentů odpovědělo ano, **464 odpovědělo – ne** a 13,1 % nevědělo, či neodpovědělo
- odsouzených **seniorů**
482 respondentů odpovědělo ano, 348 odpovědělo – ne a 14,8 % nevědělo, či neodpovědělo
- **mladistvých** a lidí blízkých věku zletilosti
228 respondentů odpovědělo ano, **613 odpovědělo – ne** a 13,8 % nevědělo, či neodpovědělo
- **vážně nemocných**
697 respondentů odpovědělo ano, 169 odpovědělo – ne a 11,1 % nevědělo, či neodpovědělo
- **žen**
290 respondentů odpovědělo ano, **534 odpovědělo – ne** a 15,4 % nevědělo, či neodpovědělo

- těch, co se ve vězení dobře chovají
460 respondentů odpovědělo ano, 365 odpovědělo – ne a 15,4 % nevědělo, či neodpovědělo

Respondenti z nabízených alternativ vybrali následující skupiny, které by upřednostnili při možném předčasném propouštění z výkonu trestu: 1) vážně nemocných (více než 70 % ze všech dotazovaných), odsouzených s kratšími tresty (cca 60 %) a odsouzených za trestné činy menší závažnosti (více než polovina). Naopak odmítli možnost předčasného propuštění u: 1) mladistvých (cca 63 %), žen (55 %), odsouzených za přečiny (51 %).

8. Někteří lidé se bojí toho, co by mohla amnestie negativního přinést, jiní to považují za zbytečné obavy. Co soudíte Vy?

Tab. 7

Po rozsáhlejší amnestii by se vyskytl:	Výrazně zvýšil	Zvýšil	Zůstal stejný	Snížil	Výrazně snížil
násilných trestných činů	351	430	130	9	3
majetkových trestných činů	383	394	141	4	5
jiných trestných činů	308	410	181	7	5

Že neví nebo neodpovědělo cca 6 % respondentů.

Radikální odmítnutí amnestie i individuálních milostí jako řešení přelidnění věznic, jak vyplývá z výše uvedených odpovědí, souvisí s dalšími obavami respondentů, že rozsáhlejší amnestie by měla jednoznačně negativní důsledky. Výrazně by se, dle jejich odpovědí, zvýšil výskyt především majetkových, ale i násilných a jiných trestných činů.

U další otázky a jejích podotázek též záměrně nebyl dán rámeček odhadů počtu vězněných osob. A tak, bez ohledu na časté informace v médiích o skutečném počtu vězněných osob, byli jsme překvapeni množstvím až absurdních odhadů jak u vězněných osob celkem, tak i u žen a mladistvých zvlášť. Je zjevné, že je jednodušší si zapamatovat a později prezentovat jako vlastní názor, medializované všeobecné pocity, i ve vztahu k vězeňské problematice: dobré - špatné, „luxusní, fešácký kriminál“, hodně – málo, než konkrétní statistické údaje.

K tomu nám napsat i project manager námi vybrané agentury, která sběr a první třídění odpovědí provedla, že výsledky jsou zkreslené v počtu vězňů a odhadu nákladů na vězně. Konkrétně, že „někteří lidé zkrátka nemají ani tu nejmenší představu o tom, kolik je zde vězněných osob a jaké jsou s nimi výdaje (zkoušeli jsme si dělat interní odhady tady v naší firmě a odhady se lišily i mezi námi velmi silně). Do hodnocení těchto otázek také mohly vstupovat osobní názory („zavřít je všechny“ nebo „ti vězni si žijí jak v bavlnce, to musí stát peněz“ apod.), i když je jasné, že skutečnost je jiná.“

Skutečné stavy vězněných osob jsou, pro porovnání, uvedeny v tabulkách 10 a 12.

9. Kolik si myslíte, že je nyní v ČR vězněno osob (vykonává vazbu nebo trest odnětí svobody ve věznicích)?

Tab. 8

Odhad počtu vězněných osob (v rozmezí)	Počet respondentů	Procenta
1 000- 9 000	60	6,2
10 000 – 20 000	166	17,0
20 500 – 30 000	185	18,9
30 500 – 50 000	167	17,2
50 500 – 100 000	262	26,9
Více	5	0,5
Neví, neodpověděl	130	13,3
Celkem	975	100,0

10.1. Kolik z tohoto počtu je žen?

Tab. 9

Odhad počtu vězněných žen (v rozmezí)	Počet respondentů	Procenta
100 - 1000	87	8,9
1 200 – 5 000	331	33,9
5 400 – 10 000	218	22,5
10 700 – 50 000	207	21,2
Více	12	1,2
Neví, neodpověděl	120	12,3
Celkem	975	100,0

Skutečný stav **odsouzených vězňů v českých věznicích** v letech 2002 – 2011

Tab. 10

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Muži	12321	13298	14437	15336	15376	15792	17209	18367	18320	19234
Ženy	508	570	637	741	803	855	891	1 007	1129	1307
Celkem	12829	13868	15074	16077	16179	16647	18100	19374	19449	20541

10.2. K

olik je z tohoto počtu vězňů mladistvých?

Tab. 11

Odhad počtu vězňů mladistvých (v rozmezí)	Počet respondentů	Procenta
10 - 1 000	327	33,5
1 001 – 1 900	149	15,3
2 000 – 4 900	213	21,8
5 000 – 10 000	104	10,7
Více	48	4,9
Neví, neodpověděl	134	13,8
Celkem	975	100,0

Skutečný stav **mladistvých odsouzených** v českých věznicích v letech 2002-2011

Tab. 12

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Muži	80	90	96	120	109	133	148	166	142	150
Ženy	1	4	6	4	2	1	4	8	9	9
Celkem	81	94	102	124	111	134	152	174	151	159

Zkvalitněním práce jaké instituce, skupiny občanů, jakým opatřením apod. by se počet vězňů v ČR, podle vašeho názoru mohl snížit?

Tab. 13

Instituce aj.	Respondenti	Procenta
Policie	183	18,8
Výchova, školství	86	8,8
Práce soudů	135	13,8
Přísnější zákony	105	10,7
Vyšší zaměstnanost	58	5,9
Alternativní tresty	13	1,4
Práce terénních pracovníků	6	0,5
Občanská sdružení a neziskové organizace	3	0,3
Vězeňská služba	77	7,9
Ministerstva: spravedlnosti, vnitra	27	2,8
Parlament, poslanci, vláda	29	3,0
Probační a mediační služba	7	0,7
Jiné	42	4,3
Neví, neodpověděl	201	20,6
Celkem	975	100,0

Relativně hodně z dotazovaných na tuto otázku neznalo odpověď – 20 %. Pořadí dalších odpovědí: práce policie, práce soudů, přísnější zákony.

Závěr

Pro provedení šetření IKSP „Jak vnímá vězeňství v ČR veřejnost“, bylo na jaře roku 2012 provedeno společností PRAK, o. s.⁸³, v určitém ohledu podobné, anketní šetření mezi žáky vybraných základních škol a studentů gymnázií ve věku 14 – 18 let, celkem u 545 osob⁸⁴. Formou dotazníku byly zkoumány názory dospívajících na vězeňství, na poměry ve věznicích, možnost nápravy odsouzených. Respondenti tohoto šetření byli formou exkurze do věznice konfrontováni se životem vězňů a měli možnost si s vězni i pobesedovat.

⁸³ S využitím agentury STEM

⁸⁴ Srov. PRAK – prevence kriminality, o.s., www.prak-prevence.cz. Výroční zpráva za rok 2011 a Exkurze ve věznici. Prezentace výsledků anketního šetření, Praha, 25. července 2012.

Z výsledků: téměř polovina z respondentů následně uvedla, že ve věznici „je to horší, než si mysleli“. Opačný pocit měla asi pětina, ostatní viděli „zhruba to, co očekávali“. Starší studenty život ve věznici příliš nepřekvapil. Zhruba polovina respondentů byla názoru, že výkon trestu povede k nápravě vězňů. Studenti gymnázií byli výrazně skeptičtější. Více než tři čtvrtiny respondentů uvedly, že má smysl se starat o propuštěné vězně, avšak to byl jen, dle jejich mínění, obecný názor a nebrali přitom v potaz to, zda výkon trestu má výchovný smysl. Značná část respondentů uvedla, že nevěří na „polepšení“ odsouzených výkonem trestu. Z besedy s vězni si pak žáci a studenti odnesli názor, že je snadné „spadnout do toho znova“ (tj. recidivovat v trestné činnosti), že život ve věznici je často jiný, než by měl podle pravidel a zákona být. Také získali „cenné“ informace o tom, jak si vězni ve výkonu trestu „přilepšují“, jak se pašují do věznice různé věci apod. Určitou představu získali i o tom, jak vězni vycházejí s dozorci a hlavně mezi sebou.

Z obou šetření lze udělat jednotný závěr. V současnosti chybí kvalitní, cílená osvěta o výkonu trestu v ČR obecně a o nepodmíněném výkonu trestu odnětí svobody zvláště. Zájemci z řad veřejnosti i odborné veřejnosti postrádají seriózní, přístupný většině jak formou, tak i obsahem, zdroj informací o problematice trestání i vězeňství. Statistické ročenky, bez komentáře k prezentovaným tabulkám, takovým zdrojem určitě nejsou. Je zjevné, že jak osoby náhodně vybrané (kvótním výběrem), tak i ti, kteří se zúčastnili exkurze do věznice (žáci a studenti) si vytvářejí obecné názory o dané problematice především z médií a základní poznatky z nich získané považují za zcela pravdivé. Po argumentech k takto vzniklým názorům se nepídí, zejména po argumentech v podobě statistik. Proto je nutno podporovat serózní výzkumy, šetření, analýzy o problematice trestání a vězeňství a s jejich závěry seznamovat nejen odbornou veřejnost, ale zvláště pracovníky médií a jejich prostřednictvím i širokou veřejnost. Při stále zvyšujícím počtu vězněných osob v ČR se to určitě v budoucnosti vyplatí.

Resumé

PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

Každoročním zpracováním příspěvků do sborníku, analyzujícího a komentujícího evidovanou kriminalitu v ČR v předchozím roce a s ní spojené jevy, se autoři (zpravidla pracovníci IKSP) snaží soustředit všechny základní dostupné informace o úrovni kriminality v konkrétním roce a s ohledem na předchozí vývojové trendy. V určitých cyklech (minimálně pětiletých) jsou ve sborníku publikovány i informace o stavu a vývoji v jednotlivých specifických oblastech kriminality nebo jevech s kriminalitou souvisejících. Část statí tak byla a je věnována organizovanému zločinu, ekonomické kriminalitě, drogové kriminalitě, obětem trestných činů, výsledkům omnibusových šetření a výzkumů provedených IKSP atd.

V úvodním příspěvku sborníku komentuje vždy vedoucí autorského kolektivu A. Marešová základní ukazatele o kriminalitě v roce předchozím a jejich změny v posledním desetiletí, dále uvádí informace o pachatelích, v členění podle pohlaví, věku, recidivy. Obecně jsou zde popsány počty evidovaných obětí a některé údaje o sebevraždách. Na úvodní příspěvek navazují v závěru sborníku přílohy - tabulky, které současně doplňují v příspěvku uvedené grafy o další statistická data, v některých případech již od doby jejich počítačového zpracování - tj. od roku 1973-74.

Tradičními příspěvky posledních let jsou statě věnované organizovanému zločinu a obětem trestné činnosti a jsou zpracovávány stejnými autory. Další příspěvky bývají zpracovávány odlišnými autory – pracovníky IKSP, ale i externisty či studenty.

Konkrétně v letošní analýze trendů kriminality v ČR se M. Cejp opět zabývá problematikou organizovaného zločinu. Z expertíz, realizovaných každoročním dotazováním pracovníků specializovaných útvarů Policie ČR od roku 1993 a v poslední době i pracovníků Celní správy uvádí výsledky expertního šetření číslo XIX., které proběhlo počátkem roku 2012 k situaci za rok 2011. Obsahově se experti vyslovovali ke struktuře a formám činnosti organizovaných zločineckých skupin, v nichž výrazně převažovali cizinci.

Podle expertních odhadů byly za rok 2011 nejrozšířenějšími formami činností organizovaného zločinu na území ČR výroba a pašování drog, krádeže aut, praní špinavých peněz, korupce, daňové, úvěrové a směnečné podvody, nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret, zakládání podvodných firem a zneužívání počítače k trestné činnosti, organizování prostituce. Pro Vietnamce byla charakteristická zejména výroba a pašování drog. Významněji se u nich vyskytly i daňové, úvěrové a směnečné podvody, padělání a obchod s padělkami, nelegální výroba a pašování cigaret a alkoholu, organizování nelegální migrace. U Ukrajinců bylo nečastější vydírání a vybírání poplatků za ochranu, obchodování s lidmi, násilná trestná činnost, nelegální výroba a pašování cigaret, u Rusů násilná kriminalita, praní špinavých peněz, obchod se zbraněmi a radioaktivním materiálem, obchodování s lidmi, u Albánců výroba a pašování drog, násilná trestná činnost. U Bulharů byly nejčastější podvody s platebními kartami, u Číňanů padělání dokumentů, dokladů, kolků, textilu, obuvi, u Slováků daňové, úvěrové a směnečné podvody a obchod se zbraněmi a vojenským materiálem, u Poláků drogy, nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret, krádeže aut, u Rumunů podvody s platebními kartami, u Nigerijců, Srbů a Chorvatů drogy. U dalších čtrnácti národností, které nejsou početně příliš zastoupeny, byla uvedena převážně účast na drogové kriminalitě. Výjimkou byli Arméni a Gruzínci, u kterých se objevilo vydírání a vybírání poplatků za ochranu a násilná kriminalita, Moldavané, kteří byli zaměřeni na krádeže aut a obchodování s lidmi za účelem nucených prací, Litevci, kteří se zaměřili na krádeže aut a Řekové, kteří se orientovali na nelegální výrobu a pašování alkoholu nebo cigaret.

Příspěvek M. Martinkové je (též tradičně) věnován problematice obětí trestné činnosti a je zpracován z každoročně IKSP vyžadovaných nestandardních statistických sestav Policie ČR. Jsou v něm zdůrazněny dvě události týkající se významně obětí kriminality v ČR, které probíhaly v roce 2011. Jednak je pojednáno o pokračování příprav mezinárodního viktimologického výzkumu v zemích Evropské unie (EU SASU) pod vedením Eurostatu, plánovaného původně k realizaci v roce 2013, a jednak o přípravě nového českého zákona o obětech kriminality. Součástí příspěvku jsou obsáhlé přílohy zachycující data o policií evidovaných obětech v roce 2011. (Tyto přílohy jsou ojedinělé a data v nich obsažená nikde jinde nebývají publikována.)

Novými v rámci publikace o kriminalitě jsou příspěvky věnované výsledkům šetření vývojových tendencí českého vězeňství (E. Biedermanové), výsledky omnibusového šetření k porušování autorských práv (J. Holase), výsledky omnibusového šetření znalostí o vězeňské

populaci v ČR (A. Marešové) a výsledky šetření o punitivitě českých občanů v proměnách času (J. Tomáška).

E. Biedermanová se ve svém příspěvku zamýšlí především nad tím, jakou cestou by se mělo české vězeňství vydat při stále větším tlaku na jeho rozpočet za předpokladu, že nebude docházet ke snížení počtu vězněných osob. Jako řešení navrhuje snížit na minimum počet osob nepracujících přímo ve výkonu trestu, zvýšit počet vychovatelů, zlepšit ubytovací kapacitu věznic a zachovat prostory vyhrazené pro výkon mimopracovních činností. Výchovně se zaměřit zejména na prvovězněné osoby a na mladistvé odsouzené (s tím souvisí poskytnutí kvalitních programů zacházení). Zajistit skutečnou „práci“ pro vězněné osoby. Pomoci odsouzeným s cestou z věznice po výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody (přípravou na samostatný život „venku“, pomocí při oddlužování, zajištění osobních dokladů, zaměstnání, ubytování).

Jedno ze šetření IKSP, zaměřené na zjištění reprezentativních názorů obyvatel na určité jevy související s kriminalitou a prováděných formou omnibusových šetření, bylo zacíleno na problematiku duševního vlastnictví, ochranných známek a souvisejících otázek. Jeho výsledky jsou obsahem příspěvku J. Holase. Jde o specifickou oblast kriminality, kdy oběťmi jsou většinou velké korporace a obtížně se zde stanovuje jak způsobená škoda, tak pachatelé. Není tajemstvím, že v ČR stále kvete obchod s padělkami, především v tržnicích a na Internetu. Záměrem průzkumu, uskutečněného prostřednictvím omnibusového šetření, bylo zmapovat vnímání ochrany duševního vlastnictví ze strany českých občanů, tedy potenciálních odběratelů nelegálního zboží. Bylo osloveno 1000 respondentů krátkým dotazníkem, v němž byla problematika rozdělena na průmyslové zboží, hudbu, film a software. Respondent byl vždy dotázán nejprve na postoj ke koupi padělky, poté i metodou selfreportu na to, zda někdy podobný produkt koupil nebo užíval. Výsledky byly pro všechny skupiny produktů podobné: zhruba třetina dotázaných nemá s prodejem a koupí paděleků žádný problém, další třetina si je sice vědoma závadnosti takového jednání, ale ospravedlňuje ho nepřiměřenými cenami originálního zboží; zbylá třetina pak takové jednání odsuzuje. Větší část respondentů někdy takové zboží koupila, polovina z nich opakovaně.

Z výsledků omnibusového šetření vychází i příspěvek A. Marešové, který je věnován tomu, jak čeští občané vnímají vězeňství. Šetření bylo provedeno v roce 2011 a bylo získáno 975 validních odpovědí. Výsledky potvrdily vcelku známé skutečnosti: současný výkon trestu je vnímán jako špatný, avšak pro vězně jsou v něm vytvářeny dobré podmínky, snad až příliš

luxusní. Náklady na vězně jsou vysoké a režim ve věznicích by se měl především zpřísnit, s cílem odradit vězně od opětovného pobytu ve věznici.

Z výzkumů, uskutečněných IKSP v letech 1992-2011 vyplývá, že v posledních letech znatelně narostla punitivita občanů, a naopak se oslabila jejich důvěra v alternativní tresty. Toto zjištění komentuje ve svém příspěvku J. Tomášek. Jedná se o poměrně překvapivý trend, uvážíme-li, že podle kriminálních statistik i dostupných viktimologických studií Česká republika rozhodně nečelí nárůstu kriminality, který by mohl radikální změny postojů tohoto typu vyvolat. Vysvětlení nabízí teorie expresivně-emozivní, podle níž mají punitivní postoje symbolickou funkci, a spíše než s kriminalitou samotnou či s trestáním mohou souviset s obecnějšími náladami, které ve společnosti panují. V době, která je plná sociálních, ekonomických a jiných nejistot, naše tolerance vůči ohrožujícím jevům klesá, což platí i ve vztahu k pachatelům trestné činnosti.

Při zpracování všech ve studii obsažených statí byly maximálně využívány statistické údaje získané z Policejního prezidia ČR. Tyto základní údaje jsou doplněny o statistické údaje z resortu Ministerstva spravedlnosti ČR, o informace a údaje ze zpráv Nejvyššího státního zastupitelství, z ročenek Vězeňské služby, z výzkumů IKSP a z některých dalších resortních i mimoresortních materiálů hodnotících stav a vývoj kriminality a stav a vývoj počtu stíhaných, obžalovaných, odsouzených a vězněných osob v tom kterém roce.

Vzhledem k množství navzájem nesouvisejících grafů, tabulek a příloh jsou tyto u každého příspěvku číslovány zvlášť.

Abstract

PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

The authors (usually the workers of ICSP) try to concentrate all basic available information on the level of criminality in a given year and with regard to the previous development trends by annually processing contributions to the collection which analyses and comments on the registered crime and related phenomena in CZ in the previous year. Information on the state and development of individual specific areas of crime or phenomena related to the crime is published in the collection in certain cycles (at least five-year ones). Some articles have been and are devoted to organized crime, economic crime, drug crime, crime victims, results of omnibus surveys and research carried out by ICSP etc.

In the introductory article of the collection the head of the authorial team A. Marešová always comments on basic indicators of crime in the previous year and their changes in the last decade, next she provides information about the offenders, categorised according to gender, age, recidivism. The number of registered victims and some data on suicides are described here in general. At the end of the collection there are appendices - tables linked to the introductory contribution that simultaneously complete the graphs in the article with other statistical data, in some cases already since the time of their computer processing - i.e. since 1973-74.

Articles dedicated to organized crime and crime victims and worked out by the same authors have been traditional contributions in recent years. Other papers are usually worked out by different authors – workers of ICSP, but also by external workers or students.

Specifically, M. Cejp deals again with the problem of organized crime in this year analysis of crime trends in the Czech Republic. From expertises, realized by annual questioning of staff of specialized units of the CZ Police since 1993 and recently also customs officials he mentions the results of expert survey number XIX which took place at the beginning of 2012 for the situation in 2011. With regard to the content, the experts expressed their opinion on the structure and form of organized crime groups' activities where foreigners significantly dominated.

According to expert estimates the most widespread forms of organized crime activities in the Czech Republic in 2011 were drug production and trafficking, car thefts, money laundering, corruption, tax, credit and billing frauds, illegal production and smuggling of alcohol and cigarettes, establishment of fraudulent companies and abuse of computers for committing crime, organized prostitution. Drug production and smuggling was characteristic especially of the Vietnamese. Tax, credit and billing frauds, counterfeiting and trade with counterfeit products, illegal production and smuggling of alcohol and cigarettes, organization of illegal migration also significantly appeared in their case. In case of the Ukrainians, the most common was blackmailing and protection racketeering, human trafficking, violent crime, illegal production and smuggling of cigarettes, in case of the Russians violent crime, money laundering, trade in arms and radioactive material, human trafficking, in case of the Albanians production and smuggling of drugs, violent crime activity. In case of the Bulgarians the most common were credit card frauds, in case of the Chinese falsification of documents, papers, stamps, textiles, footwear, in case of the Slovaks tax, credit and billing frauds and trade in arms and military equipment, in case of the Poles drugs, illegal production and smuggling of alcohol and cigarettes, car thefts, in case of the Romanians credit card frauds, in case of the Nigerians, Serbians and Croatians drugs. In case of other fourteen nationalities that are not numerically much represented, mainly participation in drug crime was reported. An exception were the Armenians and the Georgians, where blackmailing and protection racketeering and violent crime occurred, the Moldavians who concentrated on car thefts and human trafficking for forced labour, the Lithuanians who concentrated on car thefts and the Greeks who directed their attention to illegal production and smuggling of alcohol or cigarettes.

The paper by M. Martinková is (also traditionally) dedicated to the problem of crime victims and is based on non-standard statistical reports of the CZ Police annually requested by ICSP. Two significant events, related to the crime victims in the Czech Republic which took place in 2011, are highlighted there. Firstly, the continuation of preparations for the International victimological research in the countries of the European Union (EU SASU) led by Eurostat is discussed which was originally scheduled for implementation in 2013, next the preparation of a new Czech law on crime victims is discussed. Extensive appendices capturing data on victims recorded by police in 2011 are a part of the paper. (These appendices are rare and data contained therein is not published anywhere else.)

New contributions within the collection on crime are devoted to the results of surveys on development tendencies in the Czech prison system (by E. Biedermanová), results of the omnibus survey on copyright infringement (by J. Holas), results of the omnibus survey on knowledge of the prison population in the Czech Republic (by A. Marešová) and results of survey on punitiveness of Czech citizens over time (by J. Tomášek).

In her contribution E. Biedermanová ponders especially on the direction the Czech prison system should take with the increasing pressure on its budget supposing the number of people kept prisoners is not going to decrease. As a solution she suggests to increase the number of persons not working directly in prison, to increase the number of educators, to improve the accommodation capacity of prisons and keep the spaces reserved for the exercise of extracurricular activities. To focus in terms of education especially on those persons who are firstly in prison and juvenile convicts (related to the provision of high-quality treatment programmes). To ensure real “work” for the prisoners. To help the convicts with the way from prison after serving a custodial sentence (preparation for the independent life "outside", help with the payment of their debts, ensuring personal documents, employment, housing).

One of the ICSP surveys, aimed at finding representative views of the population on certain phenomena associated with crime and carried out by omnibus surveys, targeted at the issue of intellectual property, trademarks and related matters. Its results are included in the contribution by J. Holas. It is a specific area of crime where victims are mostly large corporations and it is difficult to determine both the damage and the offenders. It is no secret that trade with counterfeit products is still blossoming, in the CR especially in marketplaces and on the Internet. The aim of the research, carried out by means of an omnibus survey, was to map the perception of intellectual property protection by Czech citizens, thus potential consumers of illegal goods. 1000 respondents were approached with a short questionnaire where the problems were divided into industrial goods, music, film and software. The respondent was always firstly asked about their position to buy a fake, then also by means of a self-reporting method whether they have ever bought or used a similar product. The results were similar for all product groups: about a third of those surveyed does not have a problem with selling and buying counterfeit products, another third of the population is aware of the harmful effect of such conduct but justifies it with unreasonable prices of original goods; the remaining third condemns such behaviour. A greater part of the respondents has bought such goods, a half of them repeatedly.

The paper by A. Marešová, which is dedicated to how Czech citizens perceive prisons, is also based on the results of an omnibus survey. The survey was carried out in 2011 and 975 valid responses were obtained. The results confirmed the generally known facts: the current sentence is perceived as bad, but good conditions, perhaps too luxurious ones are created for the prisoners. The cost of prisoners is high and the regime in prisons should be primarily tightened up with the aim to discourage prisoners from repeated stay in prison.

The research carried out by ICSP in 1992-2011 shows that in recent years punitiveness of citizens has significantly increased and on the contrary their confidence in alternative punishment has weakened. This finding is commented by J. Tomášek in his paper. It is quite a surprising trend considering that according to crime statistics as well as available victimology studies the Czech Republic certainly does not face an increase in crime, which could cause radical changes in attitudes of this type. An explanation is offered by the expressive-emotive theory, according to which punitive attitudes have a symbolic function and they may be related to more general moods in the society rather than to crime itself or the punishment. At the time which is full of social, economic and other uncertainties, our tolerance for threatening phenomena is decreasing which also applies in relation to criminals.

To process all articles contained in the study, statistical data obtained from the Police Presidium of the CR was maximally used. This basic data is completed with statistical data from the Czech Ministry of Justice, the information and data from the reports of the Supreme Public Prosecutor's Office, the yearbooks of the Prison Service, the research of ICSP and some other departmental and non-departmental materials which evaluate the state and development of crime and the state and evolution of the number of persons prosecuted, indicted, convicted and imprisoned in a given year.

Taking into consideration the number of unrelated graphs, tables and attachments these are numbered for each paper separately.

Translated by: Aspena

Příloha č. 1

Celková kriminalita v České republice

*(Policii ČR evidované trestné činy od počátku počítačového zpracování dat o kriminalitě)
zpracovala A. Marešová*

Rok	Zjištěné trestné činy	Objasněné tr.činy	Procento
1973	109 355	92 685	85,00
1974	109 573	92 536	84,45
1975	110 957	96 725	87,17
1976	106 602	93 753	87,94
1977	103 083	89 956	87,26
1978	103 251	89 798	86,97
1979	98 091	83 825	85,45
1980	103 219	86 653	83,95
1981	110 312	90 906	82,40
1982	120 444	97 847	81,23
1983	117 001	96 939	82,85
1984	120 918	100 672	83,25
1985	121 272	100 665	83,00
1986	122 122	101 000	82,70
1987	120 260	99 006	82,32
1988	119 675	97 064	81,10
1989	120 768	93 542	77,45
1990	216 852	83 237	38,38
1991	282 998	94 115	33,25
1992	345 140	108 380	31,40
1993	398 505	126 442	31,72
1994	372 427	136 935	36,76
1995	375 630	151 842	40,42
1996	394 267	162 929	41,32
1997	403 654	169 177	41,90
1998	425 930	185 093	43,46
1999	426 626	193 354	45,32
2000	391 469	172 245	43,99
2001	358 577	166 827	46,52
2002	372 341	151 492	40,69
2003	357 740	135 581	37,90
2004	351 629	134 444	38,23
2005	344 060	135 281	39,32
2006	336 446	133 695	39,74
2007	357 391	138 852	38,85
2008	343 799	127 906	37,20
2009	332 829	127 604	38,33
2010	313 387	117 685	37,55
2011	317 177	122 238	38,53

Příloha č. 2

Trestná činnost v České republice v roce 2011 podle územního členění zpracovala A. Marešová

	Tr.činy evidované policíí	Počet obyvatel k 1.1.2010	Tr.činy na 1000 obyvatel	Pořadí podle zamořenosti území evid.kriminalitou (k počtu obyv.)
Česká republika	317 177	10 506 813	30,18	
Praha	74 122	1 249 026	59,34	<u>1.</u>
Středočeský kraj	37 654	1 247 533	30,18	5.
Jihočeský kraj	14 820	637 643	23,24	9.
Plzeňský kraj	13 752	571 863	24,05	8.
Karlovarský kraj	8 110	307 636	26,36	6.
Ústecký kraj	30 287	836 198	36,22	<u>2.</u>
Liberecký kraj	13 674	439 027	31,15	4.
Královehradecký	11 004	554 403	19,84	11.
Pardubický kraj	9 160	516 329	17,74	12.
Vysočina	8 613	514 992	16,72	13.
Jihomoravský kraj	29 933	1 151 708	25,99	7.
Olomoucký kraj	14 347	642 041	22,35	10.
Zlínský kraj	9 227	591 042	15,61	14.
Moravskoslezský	42 474	1 247 373	34,05	<u>3.</u>

**Zdroj: Ročenka ČSÚ*

Pozn.: Ve srovnání s rokem 2010 se pořadí „zamořenosti“ jednotlivých územních celků nemění.

Příloha č. 3

Trestná činnost v Praze podle jednotlivých obvodních ředitelství Policie ČR (oblastí) 2011 (ze statistik Policie ČR zpracovala A. Marešová)

	Praha I.	Praha II.	Praha III.	Praha IV.	Praha celkem
Násilná kriminalita					
Evidováno tr. činů	594	436	535	688	2254
Objasněno	377	259	297	334	1267
Tj. procent	63,5	59,4	55,5	48,6	56,2
Mravnostní kriminalita					
Evidováno tr. činů	41	74	51	67	233
Objasněno	19	39	32	27	117
Tj. procent	46,3	52,7	62,8	40,3	50,2
Krádeže vloupáním*					
Evidováno tr. činů	1983	2026	2663	3693	10385
Objasněno	205	141	292	196	835
Tj. procent	10,3	6,9	11,0	5,3	8,0
Krádeže prosté*					
Evidováno tr. činů	9462	8495	9630	13222	40892
Objasněno	803	524	755	656	2743
Tj. procent	8,5	6,2	7,8	5,0	6,7
Ostatní majetková krim.					
Evidováno tr. činů	935	1014	1149	1624	4739
Objasněno	241	105	166	146	658
Tj. procent	25,7	10,4	14,4	9,0	13,9

Hospodářská kriminalita					
Evidováno tr. činů	2110	1282	1536	1519	6471
Objasněno	892	461	690	400	2450
Tj. procent	42,2	36,0	45,0	26,3	37,9
Ostatní kriminalita					
Evidováno tr. činů	1077	1089	1369	1159	4704
Objasněno	898	860	1165	799	3732
Tj. procent	83,4	78,0	85,1	68,9	79,3
Zbývající kriminalita					
Evidováno tr. činů	751	1051	1284	1357	4444
Objasněno	644	891	1103	1143	3782
Tj. procent	85,8	84,8	85,9	84,2	85,1

*Případné drobné nesrovnalosti v součtech jsou způsobeny tím, že do celkových dat je zahrnuta i evidence trestných činů zjištěná policií na letišti v Ruzyni. Celkem v roce 2011 to bylo 156 trestných činů převážně majetkové (120 tr. činů) a hospodářské kriminality (24 tr. činů).

Rozdělení pražských obvodů pod správu jednotlivých obvodních ředitelství Policie ČR (oblastí) je následující:

Obvodní ředitelství PČR Praha I. – obvody 1,6,7

Obvodní ředitelství PČR Praha II. – obvody 2,5

Obvodní ředitelství PČR Praha III. – obvody 3,8,9

Obvodní ředitelství PČR Praha IV. – obvody 4,10

Příloha č. 4

Kriminalita od roku 1987 z pohledu policejní statistik a statistik státních zastupitelství a soudů (ze statistik Policie ČR a statistik MS ČR zpracovala A. Marešová)

Rok	Policií zjištěné trestné činy	Policií objasněné trestné činy	Stíháno nebo zkrácené příp. řízení	Obžalováno nebo návrh na potrestání	Soudy odsouzené osoby
1987	120 260	99 006	71 716	59 379	53 366
1988	119 657	97 064	72 887	51 782	47 887
1989	120 768	93 542	65 959	48 523	41 005
1990	216 852	83 237	55 317	26 341	16 521
1991	282 998	94 115	63 194	44 114	27 837
1992	345 1400	108 380	66 565	48 556	31 017
1993	398 505	126 442	82 575	57 917	35 148
1994	372 427	136 935	85 929	65 139	51 931
1995	375 630	151 842	105 169	84 006	54 957
1996	394 267	162 929	109 204	85 377	57 974
1997	403 654	169 177	108 275	84 066	59 777
1998	425 930	185 093	106 488	73 905*	54 083*
1999	426 626	193 354	107 879**	84 973	62 595
2000	391 469	172 245	110 808	86 074	63 211
2001	358 577	166 827	110 461	84 855	60 182
2002	372 341	151 491	110 800**	93 881**	65 098
2003	357 740	135 581	110 997**	95 920**	66 131
2004	351 629	134 444	108 061**	94 430**	68 443
2005	344 060	135 281	108 250**	95 767**	67 561
2006	336 446	133 695	110 484**	97 880**	69 445
2007	357 391	138 852	113 910**	101 240**	75 728
2008	343 799	127 906	110 505**	98 446**	75 761
2009	332 829	127 604	113 408**	102 667**	73 787
2010	313 387	117 685	101 326**	92 807**	69 953***
2011	317 177	122 238	102 954**	94 618**	70 084***

Vysvětlivky:

Stíháno – počet osob, jejichž stíhání vedené podle § 160 trestního řádu bylo ve sledovaném roce ukončeno

Obžalováno – počet osob, na něž byla podána obžaloba podle § 176 trestního řádu

Odsouzeno – počet osob pravomocně odsouzených

Od roku 2002 jsou v počtu stíhaných osob zahrnuty i osoby, u kterých bylo vedeno zkrácené přípravné řízení a u obžalovaných osob i osoby navržené na potrestání.

* V roce 1998 v důsledku amnestie prezidenta bylo v přípravném řízení ukončeno více než 27 tisíc trestních věcí a zastaveno stíhání více než 15 tis. osob. Projevilo se to jak snížením počtu obžalovaných osob, tak i následně osob odsouzených. Největší dopad měla amnestie na počty obžalovaných mladistvých pachatelů a obžalovaných žen.

** Údaje byly převzaty z přílohy „Přehled o celkovém stavu a vývoji trestné činnosti podle počtu osob stíhaných, osob, kterým bylo sděleno podezření, a odsouzených“ ze Zprávy o činnosti státního zastupitelství (NSZ) za rok 2011. Údaje sloupce „stíháno nebo...“ se každoročně i zpětně od roku 2005 liší, tj. jsou zpětně upravovány. Které z již prezentovaných údajů jsou správné nelze zjistit.

*** V některých materiálech ze soudní statistiky, ve srovnání s údaji ve statistické ročence MSp, je uváděn poněkud jiný počet odsouzených osob. Ověřit jaký údaj je správný se nám zatím nepodařilo.

Příloha č. 5

Počty policíí evidovaných vražd* na území ČR od roku 1974 (ze statistik Policie ČR zpracovala A. Marešová)

Rok	Celkový počet	Objasněné trestné činy	Z toho pokusů	Novorozenýc h dětí
1974	151	-	50	16
1975	137	-	36	14
1976	114	-	32	9
1977	101	-	33	11
1978	120	-	31	13
1979	130	-	37	12
1980	124	-	44	5
1981	135	-	39	7
1982	161	-	57	21
1983	173	-	67	12
1984	147	-	56	15
1985	142	-	45	12
1986	129	-	38	12
1987	139	-	35	12
1988	100	-	33	1
1989	126	119	41	5
1990	212	184	55	7
1991	194	174	61	9
1992	258	219	78	8
1993	278	229	83	6
1994	286	237	82	4
1995	277	239	96	3
1996	267	226	91	4
1997	291	252	101	3
1998	313	272	135	1
1999	265	236	89	4
2000	279	228	101	6
2001	234	208	84	1
2002	234	210	92	1
2003	232	199	66	3
2004	227	205	85	0
2005	186	161	79	0
2006	231	196	88	2
2007	196	174	64	0
2008	202	174	87	1
2009	181	157	73	2
2010	173	156	64	1
2011	173	148	85	1

* včetně přípravy vraždy a pokusu vraždy. Počet příprav k trestnému činu vraždy představuje cca 4-8 skutků ročně. V roce 2011 to bylo 5 skutků.

Příloha č. 6

Počty policíí evidovaných loupeží na území ČR od roku 1973 (ze statistik Policie ČR zpracovala A. Marešová)

Rok	Zjištěné trestné činy	Objasněné trestné činy
1973	522	445
1974	483	402
1975	469	389
1976	408	322
1977	641	547
1978	664	558
1979	602	540
1980	735	645
1981	643	534
1982	712	601
1983	893	732
1984	815	695
1985	944	816
1986	870	754
1987	800	683
1988	799	675
1989	789	631
1990	3 855	1 475
1991	4 142	1 515
1992	3 855	1 475
1993	4 109	1 530
1994	3 826	1 767
1995	3 978	1 752
1996	4 218	1 965
1997	4 751	2 006
1998	4 306	1 861
1999	4 817	1 900
2000	4 644	1 811
2001	4 372	1 813
2002	5 434	2 450
2003	5 468	2 334
2004	6 107	2 598
2005	5 550	2 388
2006	4783	2 128
2007	4 668	1 893
2008	4 515	1 966
2009	4 687	2 125
2010	4 019	1 900
2011	3 761	1 729

Příloha č. 7

Vývoj stavu obviněných a odsouzených ve věznicích ČR v letech 2000-2011 (zpracováno ze statistik GRVS ČR)

1. Vývoj stavů obviněných v letech 2000 – 2011 (vždy k 31.12.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Muži	5604	4341	3222	3244	3084	2697	2277	2110	2214	2209	2279	2428
Ženy	363	242	162	165	185	163	122	144	188	151	164	185
Celkem	5967	4583	3384	3409	3269	2860	2399	2254	2402	2360	2443	2613

2. Vývoj stavů odsouzených v letech 2000 - 2011

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Muži	14966	14190	12321	13298	14437	15336	15376	15792	17209	18367	18320	19234
Ženy	605	547	508	570	637	741	803	855	891	1 007	1129	1307
Celkem	15571	14737	12829	13868	15074	16077	16179	16647	18100	19374	19449	20541

3. Vývoj stavů mladistvých v letech 2000 – 2011

a) Obvinění

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Muži	156	116	99	90	73	63	58	33	58	44	47	43
Ženy	7	4	3	3	6	1	1	1	3	1	2	3
Celkem	163	120	102	93	79	64	59	34	61	45	49	46

Vývoj stavů mladistvých v letech 2000- 2011

b) Odsouzení

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Muži	107	84	80	90	96	120	109	133	148	166	142	150
Ženy	3	3	1	4	6	4	2	1	4	8	9	9
Celkem	110	87	81	94	102	124	111	134	152	174	151	159

4. Vývoj stavů obviněných a odsouzených cizích státních příslušníků v letech 2000 – 2011

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Obvinění	1405	1097	757	790	792	663	532	541	505	579	549	611
Odsouzení	1129	1029	917	913	920	915	846	851	944	1057	1051	1119
Celkem	2534	2126	1674	1703	1712	1578	1378	1392	1449	1636	1600	1730

Příloha č. 8

Indexy zastoupení vězňů ve vybraných zemích
(poměr počtu vězněných osob v té které zemi k počtu obyvatel tamtéž)
Zpracovala A. Marešová z různých dostupných materiálů, včetně: www.prisonstudies.org,

Stát	Údaj z roku	Počet vězněných osob na 100 000 obyvatel
<i>Anglie a Wales</i>	<i>2011</i>	<i>154</i>
<i>Bělorusko</i>	<i>2009</i>	<i>381</i>
<i>Belgie</i>	<i>2008</i>	<i>93</i>
<i>Brazílie</i>	<i>2011</i>	<i>261</i>
<i>Bulharsko</i>	<i>2009</i>	<i>120</i>
Česká republika	2011	219
<i>Dánsko</i>	<i>2011</i>	<i>74</i>
<i>Estonsko</i>	<i>2011</i>	<i>252</i>
<i>Francie</i>	<i>2011</i>	<i>111</i>
<i>Izrael</i>	<i>2007</i>	<i>209</i>
<i>Itálie</i>	<i>2011</i>	<i>112</i>
<i>Japonsko</i>	<i>2010</i>	<i>58</i>
<i>Kanada</i>	<i>2008</i>	<i>117</i>
<i>Lotyšsko</i>	<i>2010</i>	<i>314</i>
<i>Maďarsko</i>	<i>2010</i>	<i>163</i>
<i>Moldavsko</i>	<i>2011</i>	<i>177</i>
<i>Německo</i>	<i>2011</i>	<i>86</i>
<i>Nizozemsko</i>	<i>2011</i>	<i>87</i>
<i>Polsko</i>	<i>2011</i>	<i>214</i>
<i>Rakousko</i>	<i>2010</i>	<i>104</i>
<i>Rumunsko</i>	<i>2011</i>	<i>143</i>
<i>Rusko</i>	<i>2011</i>	<i>534</i>
<i>Slovensko</i>	<i>2010</i>	<i>184</i>
<i>Švédsko</i>	<i>2010</i>	<i>78</i>
<i>Turecko</i>	<i>2008</i>	<i>142</i>
<i>Ukrajina</i>	<i>2011</i>	<i>347</i>
<i>USA</i>	<i>2010</i>	<i>730</i>

Pozn.: 1) ve většině postkomunistických zemí v posledních cca 5 letech došlo, s výjimkou ČR, k poklesu indexu vězněných osob na 100 000 obyvatel.

2) u označených zemí došlo k nárůstu indexu.

Analýza trendů kriminality v roce 2011

Autoři: Alena Marešová
Eva Biedermanová
Martin Cejp
Jakub Holas
Milada Martinková
Jan Tomášek
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 21 Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tiskárna: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Dáno do tisku: prosinec 2012
Edice: Studie
Vydání: první
Náklad: 200 ks

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-127-1